

Martha krijgt nieuwe kennis

Adri Alindo

J.M.Westerbrink - Wirtz

Uitgave N.V.W.D. Meinema Delft

**MARTHA
KRIJGT NIEUWE KENNISSEN**

Moeder knikte, als wilde ze zeggen : „het wordt goed“ . (Zie blz. 68).

MARTHA KRIJGT NIEUWE KENNISSEN

DOOR

J. M. WESTERBRINK-WIRTZ

GEILLUSTREERD DOOR ADRI ALINDO

VIERDE DRUK

NAAMLOZE VENNOOTSCHAP W. D. MEINEMA — DELFT

HOOFDSTUK I.

Alles anders dan vroeger.

Martha Noorda deed haar best het overigens keurig nette maasstopje in de mouw van haar jumper te verbergen voor Lia.

Zoals te begrijpen valt hadden haar pogingen het omgekeerd resultaat, dat Lia er nu juist over begon te praten.

„Bij Gerzon hebben ze schatjes. Waarom ga je daar niet voor een nieuwe?”

„Bij Gerzon hebben ze schatjes. Waarom ga je daar niet voor een nieuwe?”

„Moeder had geen tijd,” loog Martha.

„Vraag dan, of je met mij mag. Wij samen. Leuk zeg. Ik ben dol op winkelen. Ik fuif je op taartjes, als je mag.”

„Och, 't is eigenlijk niet meer de moeite, hè? Als 't weer omslaat, trek ik toch mijn jurk aan. En misschien dragen ze met de herfst weer andere modellen.”

„Nou zeg, een jumper komt altijd te pas. Op 't water, van de zomer. Gaan jullie weer naar Loosdrecht? Of weet je 't nog niet? Misschien laat mijn vader een weekend huisje zetten. Tenminste — ik zeur er hem suf om.”

De Franse lerares stond al een paar minuten voor haar lessenaar.

Ze wachtte.

Maar Lia merkte niets.

Toen vroeg ze (en het klonk als een gebod): „Silence, n'est-ce-pas?”

En toen durfde zelfs Lia niets meer zeggen. Want Uiltje, kalm als ze bleef, wist de orde te handhaven.

„Gelukkig,” verzuchtte Martha bij zichzelf. „Die Lie met haar gezeur over kleren!”

Ze vergat, dat ze anders wel graag over dit onderwerp praatte. Dat ze, met Lia, na schooltijd de uitstallingen bij Gerzon, bij het Modehuis en de Bonneterie critiseerde.

Of nee, ze vergat het niet.

Maar dat was „vroeger”.

Steeds meer dingen schenen te gaan behoren tot dat „vroeger”. Een gezellig middagje winkelen met moeder, en thé-complet in de American-Lunchroom. Maar even zo goed: een extraatje bij de koffie-boterham; een jurk, die je niet beslist nodig had, maar die zo „spot-goedkoop” of zo „reuzegezellig” was. En ook méér vanzelfsprekende dingen, waarvan je altijd gedacht had, dat ze kwamen, zodra je er maar even om vroeg. Nieuwe handschoenen, omdat een vingertop door de oude kwam piepen. Vroeger zei moeder: „Vraag ze maar op zicht,” als ze niet zelf uitgaan kon. Nu was het: „Ik zal ze wel stoppen, vanavond.” Moeder deed het haast onzichtbaar, maar stel je voor: gestopte handschoenen, wanneer je al op de H.B.S. ging en Lia van Meteren tot vriendin had! Lia die „stom rijk” was, zoals Frits het

uitdrukte. Je te moeten schamen tegenover je vriendin! Nu weer met die jumper! Nou ja, ze zat vaak met de ellebogen op tafel te leren, en moeder had gelijk wanneer ze zei, dat dit je kleren slijten deed, maar vroeger kwam ze er altijd af met een vermaning, een betere houding aan te nemen, en verscheen er iets nieuws. Per slot moesten de dochttertjes van Leen, de werkster, toch ook kleren hebben!

Nu had moeder nota-bene een hele avond haar ogen ingespannen om in die fijne wol een net maasstopje te maken.

En het was keurig geworden, maar Lia zag het natuurlijk toch. Maaswol had nooit precies dezelfde tint. En het onzinnig getob voor moeder! Vroeger zat die 's avonds gezellig met een fleurig handwerkje. Nu had ze telkens verstelwerk onder handen. De huisnaaister moest nu het nieuwe goed maken. Verbeeld je, alsof het dan net zo leuk zou worden als wanneer je het klaar kocht!

Vroeger . . . .

„Martha Noorda!” vroeg Uiltje.

Lia was zo behulpzaam ongemerkt (naar ze meenden) aan te wijzen en te fluisteren: „vertalen”.

Martha werkte zich hakkelend door een paar regels van de Franse thema heen. Maar ze kwam er niet af zonder de vermaning, beter op te letten, zodat ze het zonder vriendelijke hulp kon stellen. Uiltje merkte ook alles!

Tot overmaat van ramp begon Lia in de pauze weer over dat gehate maasstopje.

„Doet jullie naaister dat zo netjes?”

Martha loog opnieuw: „Ja, knap hè?”

„'k Zou het niet graag nadoen. Maar zonde van de tijd anders. Nou, je vraagt het wel, hè?”

„Och, jawel. Maar moeder vond het ook niet meer de moeite, zei ze. En voor 't zeilen heb ik liever een witte. Met zo'n hoge boord.”

„Kan immers toch wel. Die nieuwe, opengewerkte modellen dragen ze zomers ook. Van twee kleuren, je weet wel, allemaal ruches.”

Martha ging er niet op in. Alsof ze schrok zei ze ineens: „Mijn geschiedenis, zeg! Ik moet nog even de laatste paragraaf overlezen.”

Ziezo, daar was ze af. Tenminste voor het ogenblik. Vanmiddag of morgen zou Lia wel weer beginnen. Over kleren kon ze onmogelijk doorzagen. Maar dan zou ze zeggen: „Moeder gaat liever zelf mee, als ze tijd heeft.” En dan werd het misschien ineens wel mooi weer, en kon ze haar voorjaarsjurk aan.

Toen Martha na 't geschiedenisuur weer op de fiets stapte, was haar stemming er niet op verbeterd.

Natuurlijk had de Burggraaf haar net iets gevraagd over die laatste paragraaf. Nu moest ze vier bladzijden uitschrijven. Een lekker hapje! Nou ja, 't was haar eigen schuld. Ze leerde vlug genoeg, als ze wilde. Maar ze had zo 'n spannend boek te lezen van Lia, en thuis was het zo saai en suf tegenwoordig. Ze mocht wel eens een verzetje hebben, had ze bij zichzelf geredeneerd.

Vroeger had moeder tijd om te overhoren; ze vergat ook nooit te vragen, of ze veel werk had. Als ze 't nu vroeg, merkte je wel, dat ze het antwoord nauwlijks hoorde en alweer aan andere dingen dacht.

Andere dingen! Dat éne altijd weer natuurlijk!

Martha deed een paar nijldige trappen, zodat ze met een vaartje vooruit stooft en toen ineens moest remmen voor een bakkerskar.

„Had je zin in verse kadetjes?” sarde de bakkersjongen, die haar allesbehalve elegante zwenking merkte.

Martha beantwoordde zijn vraag met een hartgrondig „Wip!” Ze begreep op dit moment, dat Frits af en toe behoefte voelde aan een krachtterm. Vroeger had ze hem vaak vermaand over zulk een min-kuise taal.

't Is tegenwoordig om de haverklap „vroeger”, dacht ze humeurig.

En dan te weten, dat Lia zich op dit ogenblik net zo min bekommerde over de vraag, wat iets kostte, als een paar maanden geleden! En ze niet eens begreep, dat dit voor haar, Martha, een vraag van het hoogste gewicht was geworden!

Nu weer die jumper!

't Was waar, wat Lia beweerde, dat je altijd wel een jumper gebruiken kon. Vooral zo'n dunne. Vroeger zou ze er een bij gevraagd hebben, al was haar elleboog niet doorgesleten geweest. Enkel voor de afwisseling, en omdat ze zo vlot stonden.

En wat zijzelf beweerd had over liever een witte voor de zeilsport was enkel maar grootdoenerij. Vroeger zou ze gezegd hebben: „Als we van de zomer naar Loosdrecht gaan, vraag ik er een witte bij.”

Als . . . .

Ze wist best, dat ze niet gingen. Niet naar Loosdrecht, niet naar Noordwijk, niet naar Nijverdal, nergens heen. En als het zomervacantie werd, zou ze moeten zeggen aan Lia: „We gaan niet uit. Je weet toch wel, dat vader geen betrekking meer heeft? Dat de fabriek, waar hij technisch leider was, stop is gezet? Dat al wat de firma tegenwoordig nog aan orders krijgt, naar de andere fabriek in Rotterdam gaat? En dat ze vader daar niet gebruiken konden? Net zo min als het lager personeel, dat hier werkte?”

Ja, Lia wist het best. Zij, Martha, had het haar zelf verteld, toen vader met die onwelkome tijding thuis kwam. Maar Lia begreep niet, wat dit alles betekende voor hun gezin.

Zijzelf had er ook weinig inzicht in gehad, toen.

„Mijnheer Eybergen doet wat hij kan. Vader krijgt nog een jaar lang drie kwart van zijn salaris, wanneer hij niet eerder iets anders vindt. En mijnheer zal helpen

uitzien naar een andere betrekking," had moeder gezegd.

Ze hadden geen ogenblik ook maar verondersteld, dat die andere betrekking zo moeilijk te krijgen zou zijn. Tenminste zij als kinderen niet.

Ze vonden het ook een beetje dwaas, dat moeder nu al zo erg begon te bezuinigen. Ze mopperden, als er geen vlees en geen warm schoteltje bij de koffietafel was, en alleen maar een simpel Wilson of Maria beschuitje bij de thee. En wanneer kleren of schoenen, die ze zelf meenden te moeten afdanken, toch nog gedragen moesten worden.

Maar langzamerhand begon het tot hen door te dringen, dat er nog wel eens groter veranderingen konden komen, als dit jaar om was.

Want vijf maanden lang schreef vader nu al sollicitatiebrieven, en met ieder teleurstellend antwoord werd hij stiller en moedelozer.

En soms viel er een paar weken lang niet eens iets te schrijven.

Stom was ze eigenlijk, dat ze niet gewoonweg aan Lia zei, hoe ze er voor stonden. Net, of ze zich schaamde voor vader. En 't was toch zeker niet *zijn* schuld, dat de fabriek niet meer ging! Zo veel fabrieken en bedrijven lagen stil tegenwoordig, wist ze nu al wel. Vroeger, toen het hen zelf niet betrof, had ze daar niet zo op gelet. Lia lette er nog niet op. Dat was het moeilijke. Nijdig, dat Lia geweest was, omdat haar vader en moeder haar niet meenamen naar St. Moritz, verleden jaar Kerstmis! En dat was nog, omdat ze haar te jong vonden. Niet eens om het geld.

Nee, Lia zou er luchtig het een of ander over zeggen, en de volgende dag ijskoud vragen: „Gunst, draag jij nog die ouwe jas? Ga je mee na schooltijd, dan zoeken we in de etalages alvast een nieuwe uit. Dat spaart je moeder moeite en tijd, als jullie gaan kopen.”

Toch bleef het stom, dat zij, Martha, zich zo groot hield.

Of — stom? Erger. Want ze had er om gelogen, vanmorgen. Tot twee keer toe. En niet alleen vanmorgen. Ze zou nooit hebben geweten, welk een rol geld speelt in het leven, als *dit* niet gekomen was.

Geld? Hoogmoed wil je zeker zeggen?

't Leek, of een innerlijke stem die vraag deed.

Ook dit was iets, wat ze vroeger niet kende: dat ze zich schaamde over eigen draaijerij en grootdoenerij.

Nou ja, vroeger hoefde het ook niet. Moeder zei wel eens: „Je doet of je denkt, dat mijn huishoudbeurs nooit leeg raakt,” maar echt iets missen, dat nodig was, behoefden ze toch niet.

Nu ook nog niet, wist Martha.

Er waren mensen genoeg, die het heel wat zwaarder hadden dan zij. Sinds dit nieuwe gekomen was in hun leven, luisterde ze ongemerkt oplettend, als de anderen praatten over wat zij „de crisis” noemden. En dan leek het wel heel erg te zijn. „Bij ons is het nog maar voorzorg, bij de anderen is het al echte zorg,” zei moeder soms, als vader na een nieuwe mislukking meters diep in de put zat.

Maar als moeder alleen was, en dacht, dat niemand op haar lette, dan stond bij haar de barometer ook wel echt op zorg.

Moeder zou het laf vinden, dat Martha jekte om wat niet te veranderen viel. En dan nog wel om dingen, die niets betekenden. Want dat maasstopje was wel heel miniem nog!

Maar moeder wist het niet, gelukkig!

Moeder wist het niet, nee . . . . Maar was er niet een Ander, Die het wel wist? Niet alleen van dat jokken, maar ook haar hoogmoed; haar opstandigheid, dat dit nu juist haar moest treffen en bij Lia alles precies eender bleef? En haar onwil, om moeder even te helpen, als er nog gauw een paar bandjes en knoopjes moesten worden aangezet, eer vader thuis kwam.

„Vader vindt het zo naar, als ik zo laat nog bezig ben,” had moeder gisteren gezegd.

En zij, Martha, was meteen uitgevallen: „Wij zeker niet? 't Is hier niks gezellig meer tegenwoordig.”

Alsof ze niet had begrepen, dat het voor vader nog op een heel wat erger manier naar was.

Nou ja, ze had er ook dadelijk spijt van gehad. Maar toen ze wilde helpen en moeder zei: „Nee, laat het nu maar,” toen was ze weer boos geworden.

Ze zou toch haar best doen om wat aardiger te zijn voor moeder. En tegen Lia zou ze zeggen, hoe de zaken stonden, als . . . . Ja, als . . . . Misschien was het ook niet eens nodig, en kreeg vader wel gauw een betrekking. En dan had ze zich voor niets vernederd tegenover Lia. Want al dacht die niet aan geld, voor zover het zichzelf betrof — ze hechtte er wel waarde aan bij anderen. Vond ze zelfs niet Netty Wigchers een „armoedzaaister”, omdat die soms een jurk afdroeg van haar ouder zusje? En Netty zag er toch heus netjes uit. Ze droeg ze ook nooit onveranderd.

Nee, ze zou nog maar wat wachten met Lia in te lichten, tenminste, als ze er voortaan komen kon zonder echt te liegen. Want dat mocht toch niet. Maar de waarheid verzwijgen, omdat een ander er niets mee nodig had, dat was niet zo erg.

Martha reed, naar gewoonte, haar fiets het smalle gangetje naast hun huis door en zo het fietshok binnen.

Toen ze daarop de keukendeur inkwam, zei Geertje, hun dienstbode, die ze al jaren hadden: „Er is visite.”

„Wie?” vroeg Martha hevig geïnteresseerd.

Maar dat was meer dan Geertje vertellen kon.

„Een oom lijkt het. Hij noemt je vader en je moeder bij hun naam. En zij zeggen: „Oom”. Maar ik heb hem nooit eerder bij jullie gezien.”

„Oom Daan toch niet?”

„Ben je mal, kind? Die zit hoog en droog in Indië, als het daar tenminste niet net regent.”

„Moppig ben je!” vond Martha, alweer een beetje humeurig.

„Je oom Daan ken ik toch zeker net zo goed als je moeder, zou ik zeggen,” verdedigde Geertje zich. En Martha moest toegeven, dat ze hiermee de waarheid sprak.

„Krijgen we een warm schoteltje bij de koffie?” vroeg ze nog.

„Een kiekje aardappelen met appeltjes, ja.”

Niks bijzonders dus.

Martha had gevlast op macaroni met ham, nu er een gast was.

Een beetje treuzelend deed ze haar goed uit; zorgvuldiger dan gewoonlijk hing ze haar mantel op de kapstok, die voor 't gezin gereserveerd was. Omdat ze met zovelen waren, hielden ze voor de gasten een tweede afzonderlijk. Daarop hing een lodenjas en een zwarte deukhoed.

„En er is geen regen te bekennen,” vond Martha misprijzend. Die jas alleen al maakte haar vooringenomen tegen dezen onbekenden oom. Of oud-oom dan waarschijnlijk.

Traag ging ze de kamer in.

Vader zat met den vreemden oom te praten.

Moeder was in de achtersuite bezig met de koffietafel en deed onderwijl haar best Lientje zoet te houden, die al in haar stoel zat.

„Dat is Martha, ons oudste meisje,” zei vader, toen ze binnen kwam.

„Martha, dat is je oom Rienk. Of eigenlijk *mijn* oom Rienk.”

Martha zei: „Dag oom,” en wilde meteen door lopen naar moeder.

Maar de nieuwe oom informeerde: „Zo, Martha, je komt zeker uit school? In welke klas zit je?”

„Eerste H. B. S.,” zei Martha stug.

„En je broer tweede, niet? Komen jullie niet samen naar huis?”

„Frits heeft Dinsdags een half uur langer,” zei Martha kortaf.

„O! Nu, wij hebben dus alvast kennis gemaakt. Ga nu je moeder maar helpen.”

„Idioot!” schold Martha bij zichzelf. „Is hier vreemd en commandeert meteen.”

Moeder scheen ook onder de indruk.

„Bemoei je een beetje met Lientje onder het eten, wil je?” vroeg ze fluisterend. „Oom had daarnet al last van haar, omdat ze er telkens tussen praatte. En ze is weer zo hangerig vanmorgen, en dus zeurderig.”

Martha had wel veel lust om te zeggen: „Laat die oom dan gauw vertrekken, als 't u blijft.” Maar ze herinnerde zich nog juist haar goede voornemens, en vroeg dus: „Mag ze nog even bij mij? We moeten toch op Frits wachten.”

„Ja, als je maar zachtjes praat.”

„Willen we in de gang . . . ?” begon Martha, maar moeder zei meteen verschrikt: „Nee, Lientje hoestte weer vanmorgen. Ze mag de kamer niet uit.”

Dus kroop Martha met Lientje in een hoekje van de serre, en begon een fluisterend, verteld verhaaltje over een meisje, dat haar gummi-eendje in de sloot liet drijven en het toen kwijt raakte. En omdat Lientje haast ging huilen bij het sombere slot, fantaseerde ze er een grote hond bij, die het netjes terugbracht en niet eens stuk beet.

„Ik ook mijn eendje laten zwemmen,” zei Lientje.

„Als het zomer wordt. En je mag nooit alleen bij het water komen. Nooit!”

„Nooit,” echode Lientje.

„Is Jan er nog niet?“ informeerde vader ineens vanuit de voorkamer.

Natuurlijk denkt hij er niet bij. Anders vroeg hij 't niet. Nou merkt oom het ook, dat Jan zeker weer schoolblijven moet, bedacht Martha.

Moeder scheen het net zo te voelen. Ze trachtte een vraag van ooms kant tegen te houden door een haastig:

Dus kroop Martha met Lientje in een hoekje van de serre.

„Hij zal zo wel komen. Willen we alvast bijschikken?“

Maar het bleek, dat oom zich niet zo makkelijk het zwijgen opleggen liet.

„Komt Jan altijd later?“ informeerde hij.

„Nee, niet altijd. Soms.“

Vader zei het een beetje aarzelend.

Ik weet niet waarom, maar ze willen een goede indruk op oom maken, begreep Martha. Nou, aan mij zal het niet liggen, al mag ik hem nog niet erg. Prettig hebben vader en moeder het toch al niet tegenwoordig.

Gelukkig kwam Jan op dit moment de kamer instormen.

„Zitten jullie al? Moet u horen, vader . . . !”

„Dag Jan. We hebben een gast. Oom Rienk. *Mijn oom.*”

Vaders strenge stem stremde ineens Jans woordenvloed. Meteen was hij weer de bedremmelde jongen, die niet goed wist hoe zich te gedragen.

Jammer, vond Martha. Als ik oom was, zou ik hem veel leuker vinden zoals hij daarnet binnenkwam. Wat zou er gebeurd zijn, dat hem zo in vuur bracht? Misschien kon ze 't straks nog vragen.

„Ga maar gauw op je plaats,” beduidde moeder.

Vader bad, en ongewoon rustig aten ze, terwijl alleen vader en moeder en oom soms een woord zeiden.

Lientje treuzelde weer erg met eten. Ze wilde haar brood in de melk soppen.

„Foei, zo'n grote meid van vijf jaar. Je weet toch best, dat het niet mag,” bestrafte moeder haar.

Toen schoof Lientje haar bordje weg.

„Ik lust niet meer,” klaagde ze.

„Je moet eten, kindje. Heus. Anders word je nooit flink.”

„Nee . . . .” zeurde Lientje. Bijna begon ze te huilen.

Moeder keek hulp-zoekend naar Martha en schichtig naar oom, of die iets merkte. Gelukkig luisterde deze laatste net naar een uiteenzetting van vader over de last, die het meebracht, dat niet alle scholen met hun lessen op dezelfde tijd begonnen en eindigden. En niet alle klassen ook.

Martha nam een stukje brood van Lientjes bord en fluisterde: „Dat eendje, toen het terug kwam, toen had het toch zo'n honger. En toen kwam het meisje met brood, en het eendje zei: Hap!”

Hap! deed ook Lientje, als van zelf.

„Maar één stukje brood was veel te weinig, zo'n honger had het eendje. Toen haalde het meisje weer een stukje, en het eendje zei weer: „Hap!”

Hap! deed ook Lientje weer.

„Als jullie buiten gaan wonen, zal ze vanzelf wel beter gaan eten. Buitenlucht is gezond. Als je haar niet verwent, zal je eens zien, hoe flink ze wordt,” zei oom ineens.

Martha vergat van schrik verder te vertellen. Buiten wonen? Wat was dat nou?

Ze keek vragend naar moeder, maar die beduidde: „Stil. Niks zeggen!”

Lientje scheen even van plan te gaan huilen om die plotse onderbreking. Verschrikt keek ze naar den vreemden oom. Maar die gaf haar een klein knikje en een knipoogje, of hij wilde zeggen: „Je kan best eten, als je wil.” En toen at ze zonder verder zeuren door.

„Als je haar niet verwent,” herhaalde Martha bij zichzelf. Verbeeld je, moeder de les te durven lezen! Alsof Lientje niet heus zwak was, en enkel maar een bedorven kindje.

Frits kwam, toen ze bijna klaar waren, en werd ook voorgesteld aan oom.

Hem vraagt hij niets. 'k Wou, dat ik laat klaar was geweest vanmiddag, benijdde Martha haar broer.

Nou ja, de vragen van oom waren zo erg niet geweest, maar de toon!

Doch toen ze klaar waren met eten, vroeg oom ineens: „Moet je meteen weer weg, Frits? En jij, Jan?”

Frits verklaarde: „Ik heb mijn vrije middag. Wel huiswerk natuurlijk, maar verder . . .”

Jan zei: „Ik heb school.”

„Hoe laat?”

„Om twee uur.”

„En is het ver?”

„Een kwartier zo wat.”

„Vertel dan nu aan je vader, wat je zeggen wou, toen je binnen kwam, hé?”

Martha ergerde zich opnieuw, omdat die onbekende oom zo den baas speelde en vader dit maar goed scheen te vinden. Doch omdat ze wel nieuwsgierig was naar Jans belevenissen, bleef ze.

Het ging echter niet vlot met Jan. Hij kon geen begin vinden.

„Komt er nog wat?” vroeg vader.

Ondanks zijn verlegenheid, die hem bijna onbeleefd maakte, moest Jan toen wel van wal steken.

Maar hij hikkelde, zoals altijd, wanneer hij zich teveel het middelpunt van de belangstelling voelde.

„We . . . . we hadden repetitie. En toen . . . . toen keek Wim Visser van mij af. En mijnheer zei . . . . toen zei mijnheer, dat ik . . . . dat ik had afgekeken van Wim. Want we hadden de . . . . de . . . . we hadden eendere fouten. En Wim zei niks.”

Opnieuw werd Jan warm van verontwaardiging. Toen kon hij ook vlot praten.

„En mijnheer gaf mij een nul. En ik zei: „Ik keek niet af.” Maar ik wou niet zeggen: „Wim wel.” En mijnheer denkt, dat Wim knap is, want zijn broer helpt hem bij zijn sommen en zijn neef bij taal . . . .”

„En wie helpt jou?” vroeg oom ineens.

„Niemand. 'k Zou nog liever,” zei Jan boos.

Martha zag, dat ooms gezicht ineens veranderde. Alsof hij inwendig pret had.

„En toen?” hielp vader Jan weer op streek.

„Nou, en toen zei mijnheer, dat ik brutaal was, en hij gaf me strafwerk, maar toen riepen de andere jongens ineens, dat Wim vals deed en vaak afkeek en ik nooit, en toen kreeg ik de zes, die ik verdiend had. En toen mochten we gaan, maar 't was al laat, want mijnheer had de hele klas laten blijven. Hij wou een voorbeeld stellen, zei hij.”

„Hij mocht zichzelf wel . . . .” begon Frits, maar hield ineens verschrikt stil.

Oom gaf hem een kameraadschappelijk klapje op de schouder en zei: „Nou, dat vind ik ook,” alsof Frits zijn hele zin had gezegd. Een beetje griezelig, als iemand alles zo direct begreep, vond Martha.

Ze had nog graag willen horen, wat oom met Frits bepraatte. En vooral, wat dat gezegde beduidde: „Als jullie buiten wonen.”

Maar vader waarschuwde verschrikt: „Martha, Jan, als de wind naar school, of jullie verdient heus straf voor te laat komen.”

HOOFDSTUK II.

Er is uitzicht op verandering.

„Wat scheelt jou vanmiddag? Je lijkt mijlen ver weg!” zei Lia, toen ze, na twee keer iets gevraagd te hebben, nog geen antwoord kreeg.

Martha antwoordde tamelijk onlogisch: „Er was een oom bij ons vanmiddag, toen ik thuis kwam. Ik weet nog niet eens, of hij blijft slapen.”

„Nou, daarvoor hoef je toch niet zo absent te zijn,” vond Lia.

Martha deed toen haar best althans belangstelling te veinzen. Maar ze vond Lia wel erg vervelend en kinderachtig nu. Erover door te zagen, dat je je pianoles niet mocht verzetten voor een visite aan een kennisje! Alsof er geen belangrijker dingen bestonden! Dat bezoek van dien vreemden oom bij hen! En dat éne zinnetje, waarvan ze zo graag de betekenis zou weten!

„Waar komt die oom vandaan?” vroeg Lia.

„Ik weet het niet,” zei Martha. En omdat Lia toen wel heel bevreemd keek, vertelde ze verder: „Het is eigenlijk een oom van vader. Hij was nooit eerder bij ons. Ik weet ook niet, wat hij hier komt doen. Misschien zaken in de stad . . .”

„Misschien komt hij wel uit Indië en wil hij . . .”

„Hij is niet eens bruin. Tenminste niet erg,” sneed Martha deze veronderstelling af.

„Nou, uit het buitenland dan. En wil hij hier komen wonen. Misschien wel bij jullie in huis!”

„Ben je mal!”

Het vooruitzicht leek Martha allesbehalve aan-

lokkelijk. Verbeeld je, iedere dag zo'n dwarskijker aan tafel! Maar daar behoefde Lia niets van te weten. Het kon toch! In hun omstandigheden leken alle vervelende dingen wel mogelijk te zijn. En als het gebeurde, dan zou ze tegenover Lia net doen, of ze het dol vond. Of dol . . . nou ja, leuk tenminste.

Toen ze thuis kwam, vond ze alleen moeder in de huiskamer. Lientje was een poosje naar bed gebracht en sliep nog. Natuurlijk weer een beetje ziek, de arme, kleine pop!

„Is oom Rienk al weer weg? Waar woont hij eigenlijk? En wat bedoelde hij met te zeggen: „Als jullie buiten woont?” Gaan we verhuizen? Waarom? Heeft oom er wat mee te maken? Of weet hij een betrekking voor vader?”

Martha gooide de vragen er uit met een radheid, die bewees, hoe bang ze was, gestoord te zullen worden, eer ze alles wist.

Maar veel hielp het haar niet.

„Nee, oom is nog niet weg. Hij slaapt vannacht hier. Hij en vader zijn een eindje om. Morgen moet oom voor zaken naar Amsterdam en naar Rotterdam. Dan gaat hij een paar weken naar Rijnhaven, waar hij ook een fabriek heeft. En dan weer terug naar Zürich, waar hij woont.”

„O, woont oom heus in het buitenland?”

„Heus, ja. Dacht je dat al? Hij praat toch heel zuiver Nederlands, en niet met een accent. Trouwens, hij is geboren Hollander.”

„Nee, maar Lia dacht . . . .”

„Heb je met Lia gepraat over oom? Ook over wat hij aan tafel zei? Je weet toch . . . .”

„Nee, niet daarover,” zei Martha haastig. Ze wist, hoe vader en moeder er op tegen waren, dat ze wat thuis bepraat werd overbrachten aan anderen.

„Maar ik dacht er wel over,” bekende ze toen. „En

ik hoorde niet, dat Lia me twee keer wat vroeg. En toen ze een beetje boos werd zei ik: „Er was een oom bij ons, van middag.” Nou, en toen wou ze weten, waar hij woonde. Ze vond het gek, dat ik 't niet wist, en toen bedacht ze: „Misschien komt hij wel uit Indië.” En omdat ik zei: „Hij is niet eens bruin,” kwam ze toen met het buitenland aan.”

„Zo. Ga nu even kijken, of Lientje wakker is. En anders maak je haar maar wakker. Ze moet vanavond weer op tijd kunnen slapen, 'k zou niet graag willen, dat ze telkens riep. En dan kleed je haar wel even aan, hè?”

„U bent bang voor oom,” wist Martha.

„Bang? Nee. Ik wil wel graag, dat hij een prettige indruk meeneemt van ons gezin. Dat hij terugkomt, als hij in 't land is. Oom is erg eenzaam. Hij heeft veel verdriet gehad, ook door andere mensen, en is daardoor erg-denkend geworden en op zichzelf. Daarom kwam hij nooit naar vader. Maar in de grond is hij beter dan hij zich voordoet.”

„Wil hij heus . . . ?” begon Martha opnieuw, maar haar moeder weerde af: „Nu niet meer vragen, Martha, kind. Als er wat te vertellen valt, zijn jij en Frits de eersten, die het horen. Dat geloof je toch wel? Ga nu naar Lientje.”

Martha wist, dat het nutteloos zou zijn verder aan te dringen.

De avond werd gezelliger dan ze verwacht had.

Oom vertelde over zijn reizen; over Zwitserland, en beloofde, als hij weer eens bij hen kwam, foto's mee te brengen.

„Ik dacht niet, dat ik hier zulk een belangstellend gehoor zou hebben,” zei hij.

Dus: hij bleef niet voor goed bij hen. En hij was wel van plan, terug te komen.

Martha, die ieder woord, dat haar enigszins belang-

rijk voorkwam, onthield, paste ooms verschillende uitlatingen aan elkaar als stukjes van een legkaart.

En toen ze het terloops uitgesproken zinnetje opving: „Als je volgende week zelf in Rijnhaven komt kijken,” wist ze meteen, dat ze nu een heel belangrijk fragment van haar puzzle te pakken had. Vader ging naar Rijnhaven. En moeder zei, dat oom daar ook een fabriek had. Ook. Dus in Zürich een en in Rijnhaven een. En natuurlijk kon oom niet op twee plaatsen wonen. Dus . . . .

De volgende dag vroeg ze, naar ze meende zonder dat moeder haar bedoeling ried: „Heeft oom die fabriek in Rijnhaven er pas bij gekocht, moeder?”

„Welnee, kind. Dat was eigenlijk de eerste. Maar omdat oom op den duur niet tegen ons klimaat kon, en toch niet stil wilde leven, daarom is er toen een tweede opgericht in Zürich. En een andere mijnheer werd onder-directeur in Rijnhaven.”

Martha had graag gevraagd: „En die andere mijnheer, is die er nog? Of komt vader in zijn plaats?”

Maar ze herinnerde zich moeders vermaan: „Nu niet meer vragen.”

En dus bleef ze in haar eentje tobben met een puzzle, die wel heel precies in elkaar paste, maar die toch nog fout zou zijn, als een enkel stukje er niet bij hoorde.

„Zeg, ga je mee een boodschap doen vanmiddag? Moeder breit een theemuts, maar ze komt van één kleur wol te kort. En ze is te verkouden om zelf te gaan. Ze wilde Riek sturen, maar ik zei, dat ik het wel meebrengen zou. 'k Vind „Het Spinnewiel” altijd zo'n leuke zaak om te kopen. Jij niet? Zo'n winkel zou ik best willen hebben, later.”

Martha moest er om lachen. 't Idee alleen al: Lia in een winkel. Lia, die altijd liefst precies dàt deed, wat hetzelfde ogenblik in haar opkwam. En zich door geen

eerder-gemaakte afspraken liet weerhouden, haar laatste luim te volgen.

„Jij dan niet?” vroeg Lia.

„O, ik . . . .”

Martha zei het op een toon, als betekende dit heel iets anders. 't Was ook wat anders. Lia's vader was rijk; Lia zou kunnen doen, later, wat ze zelf wilde. En bij hen thuis, nu ja, tot dusver hadden ze 't wel ruim gehad, maar dat kwam, omdat vader goed verdiende. Tegenwoordig . . . .

Martha's gedachten gingen weer naar Rijnhaven, waar vader nu was met oom Rienk. Twee dagen al. Vanavond kwam vader weer thuis. Zouden ze dan iets te weten komen?

't Zou wel goed zijn, als ze met Lia mee ging na vieren. Dat kortte de tijd. Ze was bar nieuwsgierig. Maar al te lang moest die boodschap niet duren. Haar werk moest af zijn, eer vader thuis kwam. Als er dan iets te vertellen viel . . . .

Tegen Lia zei ze: „Ja, goed, als je niet te veel treuzelt. Moeder wil niet graag, dat ik zo laat thuis kom.”

„Je kan het toch zeggen straks, tussen de middag!”

„Ja, maar toch . . . . Anders wordt het zo laat met mijn werk ook.”

„Zeg dat je niet veel hebt.”

„Nee, doe nou niet flauw. Ik ga immers mee met je. Maar alléén om die wol.”

„Goed dan.”

't Gaf een verzetje, dat neuzen bij „De Kunsthandel”, waar ze altijd zulke mooie dingen voor 't raam hadden liggen; bij „De Woning”, waar ze grote-mensen-achtig het voor en tegen overwogen van stalen meubelen; en in „Het Spinnewiel” zelf, waar ze wachten moesten, omdat een lastige klant niet wist, wat ze wilde, en waar ze bij uitzondering eens niet ongeduldig werden. Lia bewonderde kralen kettingen en mandjes van Indiaans

vlechtwerk, en vroeg Martha's oordeel hierover, terwijl Martha een handwerkblad ontdekte, dat voorbeelden gaf van wollen speelgoedbeesten en poppenkleertjes. Leuk om wat te maken voor Lientjes verjaardag, in April, als . . . . En toen waren Martha's gedachten ineens weer in Rijnhaven, en begon ze te popelen. Ze moest klaar zijn met haar werk, als vader thuis kwam!

Ze was klaar. En Frits ook. 't Leek wel een afspraak. Zou hij er ook zo over hebben lopen denken? vroeg Martha zich af.

Terwijl vader z'n brood at (hij had daarvoor niet de tijd gehad, vertelde hij), gaven Martha en Frits zich een houding met een boek. Doch in werkelijkheid wachtten ze vol spanning, tot hij klaar zou zijn. Want zijn hele manier van doen vertelde nu wel duidelijk, dat er iets was.

„Al klaar met jullie werk?“ vroeg hij.

„Ja, vader,“ zeiden beiden tegelijk.

„Weet je wat? Dan zet Martha straks, over een half uurtje, eens netjes thee. Dat kan je toch al wel?“

„Jawel. Natuurlijk wel.“

't Leek bijna, als wilde ze zeggen: „Maar daarvoor werkte ik niet zo hard, vanavond.“ Doch dit hield ze wijselijk binnen.

Als merkte hij niets, ging vader verder: „En moeder gaat met mij mee naar mijn kamer. We moeten eerst eens rustig samen praten, moeder en ik. Als we beneden komen, zal ik jullie vertellen, wat we besproken hebben. 't Hangt van moeders beslissing af, of de kleintjes het ook moeten weten, morgen.“

De kleintjes! En zij en Frits de groten, die eerder in de geheimen werden ingewijd! Martha voelde zich.

„Zeg, hoe zou jij het vinden?“ vroeg Frits ineens, toen vader en moeder naar boven gegaan waren.

„Wat?“ vroeg Martha.

„Nou, het verhuizen natuurlijk. Dàt heb je toch zeker ook wel gesnapt, dat het daarom gaat!”

In de toon van Frits klonk zoiets van: „Of ben je ook nog zo'n kind, dat je dit niet begreep?”

Dus rechtvaardigde Martha zich: „Natuurlijk snapte ik dat wel.”

„Nou, en . . . ?”

„Ja, we weten nog niks, hé? Maar als vader weer een betrekking krijgt, dat is toch wel het voornaamste.”

„Ja. En je moet wel aanpakken, wat je krijgen kan, tegenwoordig. Dat gesprek met moeder zal ook wel meest voor de vorm zijn. Natuurlijk moet zij wel sommige dingen weten, waar wij niet mee nodig hebben, maar ze zal ook geen „nee” zeggen, als het een beetje lijkt. En Rijnhaven is wel veel kleiner dan hier de stad, maar toch niet zo'n erg gat.”

„Ken je het dan?”

„Nee. Maar ik heb het opgezocht in de atlas, en toen in 't Aardrijkskundeboek. Haast 20.000 inwoners. Dat gaat wel. Als er nou maar goeie scholen zijn!”

Martha vond ineens Frits wel heel erg flink. Zijzelf had zich van allerlei voorgesteld, maar om een praktisch en nuchter onderzoek in te stellen, daar had ze niet aan gedacht.

„Nou, maar dat zal toch wel! In zo'n plaats!” veronderstelde ze, in antwoord op de twijfel van Frits.

„Ja, maar ik bedoel voor òns. Gewone scholen natuurlijk wel, maar een H.B.S.? En naar een neutrale zullen vader en moeder ons niet willen laten gaan. Dan moeten we dus spoorstudentjes worden.”

„Ook wel leuk, zeg!”

Heen en weer te moeten reizen naar school leek Martha ineens een prettige, nieuwe ervaring.

Ook nu bleef Frits nuchterder.

„Kost je veel tijd anders. En als je 's morgens zo vroeg op pad moet! 's Winters vooral!”

„Ja, dat . . . .”

Martha had altijd nog al moeite met opstaan.

„Buiten zijn alle mensen vroeger op,” meende ze optimistisch.

Maar Frits lachte haar uit.

„Buiten! 't Zal best een klein stadje zijn! En zelf verander je niet, of je nou buiten woont of in de stad.”

Toen vroeg hij ineens: „Kookt je water al? Ze zullen wel haast komen.”

Martha sprong verschrikt op en schakelde het electrisch keteltje in. Terwijl ze stond te wachten, tot het water kookte, voelde ze eigenlijk voor het eerst welk een ommekeer een verhuizing zou brengen in hun leven. Tot heden had ze het ervaren als een spannend verhaal, waarvan zij zichzelf een der hoofdpersonen wist. Ze was benieuwd, hoe het af zou lopen, maar als werkelijkheid had ze het nauwelijks gevoeld. Nu dacht ze aan alles tegelijk: de school, Lia . . . . Nu ja, vreselijk intiem waren Lia en zij niet, maar ze gingen toch altijd samen . . . . De gezellige winkels, zoals vanmiddag . . . . Zou je die ook hebben in Rijnhaven? Of moest je voor alles, wat niet precies tot het dagelijks gerief hoorde, naar de stad? Was er een trein, een tram, een bus? Vader had gepraat over „het station.” Maar dat kon ook van een tram zijn. En zou ze er weer een vriendin krijgen? Misschien één, die beter nog bij haar paste dan Lia? . . . . En . . . .

„Meid, je water!” waarschuwde Frits.

Martha schold zichzelf: droomster. De rest van de theezetterij verrichtte ze nauwgezet. Nog maar net stond de theepot op het lichtje, of ze hoorde vader en moeder komen.

Ze keek nu eerst naar moeders gezicht. Dat zag wel heel ernstig, maar toch ook blij.

Moeder vindt het moeilijk, hier weg te gaan. Het huis . . . . we zijn allemaal in dit huis geboren . . . .

Vader en moeder hebben samen altijd hier gewoond. Moeder heeft hier haar kennissen. Voor haar zal 't nog vreemder zijn dan voor ons. Maar ze is ook blij, dat de zorg nu niet meer dreigt . . . .

Alsof moeder het gezegd had, zo wist Martha dit alles. Het stond voor haar nu al wel vast, dat ze heus verhuizen gingen. En 't knipoogje, dat Frits haar gaf, vertelde haar, dat hij er net zo over dacht.

Maar nu de bijzonderheden! Daar kwam het toch vooral op aan.

„De thee klaar, vrouwtje?” vroeg vader.

Ineens voelde Martha zich heel blij. „Vrouwtje”, dat had vader in lang niet gezegd. Vroeger noemde hij haar vaak zo. Maar toen het zo moeilijk werd, en hij zo dikwijls teleurgesteld werd, toen was het nooit iets anders dan: „Martha!” Of: „Mar”, als hij in een geprikkelde stemming was.

En ze dacht: die bijzonderheden, ja, natuurlijk ben ik er erg nieuwsgierig naar. Maar het voornaamste is toch, dat het nu in huis weer wordt als vroeger. En daarbij dacht ze niet aan haar gemaasde jumper en gestopte handschoenen, maar aan de prettige toon, en vooral: aan het meeleven van vader en moeder met alles, wat hun, den kinderen, wederveroer.

„Wil ik schenken, moeder?” vroeg ze.

„Wel ja. Laat me eens zien, wat een grote dochter ik al krijg. En omdat het een bijzondere avond is, mag je meteen al snoepen van de bonbons, die oom Rienk aan vader meegaf voor ons.”

„Oom Rienk? Wat leuk van hem!” flapte Martha er uit.

Vader zei ernstig: „Straks vertel ik jullie nog veel meer, maar dit wil ik nu alvast zeggen: jullie moeten altijd vriendelijk zijn tegenover oom Rienk. Niet om wat hij voor ons doet, want dat hoop ik dubbel en dwars te verdienen. Maar omdat hij niemand anders heeft, die

van hem houdt. Daardoor is hij wel eens wat stuurs en kortaf. En hij is niet gewend, met kinderen om te gaan. Maar als hij vaker bij ons komt, wat waarschijnlijk wel gebeuren zal, dan hoop ik, dat wij hem iets zullen kunnen vergoeden van wat hij mist. Wij hebben zoveel, want wij hebben elkaar. Misschien heb ik zelf dat wel een beetje teveel vergeten, de laatste tijd. Maar daarom voel ik nu zo met oom mee . . . .”

Toen ze rustig zaten, zei Frits ineens zakelijk: „Dus, we verhuizen naar Rijnhaven, en vader komt aan de fabriek van oom.”

’t Klonk wel een beetje voorbarig, maar ditmaal werd vader niet boos. Hij begreep eruit, hoe z’n jongen had meegeleefd met hun zorgen. En Martha waarschijnlijk ook.

Dus zei hij: „Ja, zo is het. De onder-directeur is gestorven. Oom, aan wien ik ten einde raad geschreven had, of hij me niet met zijn voorspraak kon helpen, hier of in het buitenland, kwam me polsen, of ik de betrekking aandurfde . . . .”

„Aandurfde,” herhaalde Martha het haar grievende woord. Vader was toch zeker knap genoeg!

Hij lachte even, maar zei toen ernstig: „Ja heus, aandurven . . . . Zo voel ik het zelf ook. ’t Is een heel andere branche, dan waarin ik gewend ben te werken. En omdat oom meest in Zwitserland zit, is het een verantwoordelijke positie ook. Ik zou niet graag willen, dat oom later spijt kreeg van zijn hulp. Daarom wilde ik me eerst persoonlijk op de hoogte stellen. Als er een ander was, die eerder in aanmerking kwam voor de post van onder-directeur, dan zou ik liever zijn plaats innemen dan hem in de weg staan. Maar er was geen ander. Dat had oom ook al gezegd. Wel een uitstekend technisch leider, maar die niet geschikt was voor het afwikkelen van de correspondentie en het aanknopen van nieuwe relaties. We hebben het nu

zo afgesproken, dat hij en ik de verantwoordelijkheid samen zullen dragen. Hij voor het technische deel, ik voor het commerciële."

"O . . . .!"

Frits zei het zo, dat het bijna klonk als een teleurstelling.

Vader ging verder: „Jullie moet goed begrijpen, dat ik oom wel heel dankbaar ben, maar dat ik niet mijn leven lang de gedachte zou kunnen verdragen, door familierelaties ergens ingebracht te zijn, waar ik niet pas. Daarom heb ik tegen oom gezegd, dat ik me er eerst in wil werken, eer ik voor vol word aangekeken. En als het niet gaat . . . .”

Even zweeg vader. Toen zei hij ineens monter: „Maar het moet gaan. Ik ben te blij, dat ik weer kan beginnen. En ik voel me gelukkig nog fit genoeg om me aan te kunnen passen aan een nieuwe taak. Ik vertel jullie dit ook alleen maar om je te doen begrijpen, waarom we het de eerste tijd nog heel eenvoudig zullen aanleggen. Geen onnodige uitgaven, geen weelde, maar wel gezelligheid, niet moeder?”

Moeder knikte.

„En Rijnhaven zelf? Is het een leuke plaats?” vroeg Martha.

„Dat zullen jullie zelf moeten ontdekken,” plaagde vader.

„Hè nee . . . .”

„Is er een H.B.S.?” vroeg Frits.

„Ja. Een Christelijke H.B.S. gelukkig. En een U.L.O. school. Zelfs een Huishoudschool, als Martha daar liever heen gaat.”

„Hè nee . . . .” zei Martha weer. Ze was niet erg handig, en zat het liefst met haar neus in de boeken.

Maar als we het huis huren, dat ik gezien heb, moeten jullie wel een eindje fietsen naar de H.B.S. En ik zal ook Jan z'n hartewens, een fiets te krijgen, wel moeten

vervullen. De U.L.O. is vlak bij de H.B.S., en het is te ver lopen, vooral tussen de schooltijden."

„Een huis! Hebt u al een huis gehuurd? Is er een tuin bij? Staat het in een gezellige buurt?"

Frits en Martha vroegen het door elkaar heen.

„Tut! Tut! Nee, gehuurd heb ik nog niets. Moeder moet eerst gaan kijken, dat begrijpen jullie toch! En het huis staat niet in een straat, maar aan een weg. En die weg loopt langs de rivier . . . ."

„Enig!" riep Martha.

„Ja, ik vind het ook gezellig wonen daar. Je begrijpt, in zo'n stadje is er niet zo heel veel keus. Tenminste niet voor een gezin als het onze. Ruim genoeg, netjes, niet te duur, liefst niet in een nauwe straat, maar een beetje vrij, niet al te ver van de fabriek . . . . 't is me het lijstje wel. Dit huis was zowat het enige, dat voldeed. Maar als het moeder niet aanstaat, zullen we proberen, of er nog iets anders te vinden is."

Moeder keek de ruime kamer rond. In dit huis leefde je met je herinneringen. Ze zou het wel vreemd vinden ginds . . . .

Toen keek ze naar vader en de kinderen. En ze wist: het voornaamste neem ik mee. De rest komt wel in orde.

„En een tuin? Is er een tuin, vader?" vroeg Martha. Ze hield van bloemen en van buiten-zitten-leren 's zomers.

„Ja. Niet zo'n heel grote tuin. Een tamelijk stukje vóór het huis, een smal strookje aan de kanten en achter. Maar achter ons tuintje ligt een grote tuin."

„Van de burenen? Hebben we burenen? Hebt u ze gezien?"

„Neen, we hebben geen burenen. Of ja, ze zijn er wel; ik zou haast zeggen: vanzelf zijn er wel burenen, maar de tuin is niet van hen."

„Van wie dan?"

„Ja, precies weet ik het niet. Het is een verwaarloosde tuin. Er is ook een bouwval in . . . .”

„Een ruïne? Stond er vroeger een kasteel?” vroeg Martha geïnteresseerd. Ze stelde zich al een zeer fantastische omgeving voor.

„Nee, zo grootscheeps is het niet,” lachte haar vader. „Geen eigenlijke ruïne. ’t Lijken meer de fundamenten van een huis, die ze bij het afbreken maar hebben laten

En het huis staat niet in een straat, maar aan een weg. En die weg loopt langs de rivier . . . .

zitten, omdat ze te stevig gemetseld waren misschien. Ik weet ook niet precies, of die verwaarloosde tuin behoort aan den eigenaar van ons huis . . . .”

Vader zegt „ons huis”, dus we zullen daar wel gaan wonen, overdacht Martha.

„Hij deed wel een verhaal over een mijnheer, die gestorven is, en niet wilde, dat een ander in zijn huis kwam, maar het rechte weet ik er niet van. Ik stelde meer belang in wat er nu staat, dan in wat er gestaan heeft, vroeger.”

„Hè!” Martha’s uitroep critiseerde deze zakelijke opvatting van haar vader.

„Martha is al gewonnen voor dit huis. Je zal een harde dobber met haar hebben, moeder, als je ’t per slot toch nog afkeurt,” lachte vader.

„We zullen zien . . .” zei moeder kalm.

„Maar als we niet in die tuin mogen lopen, hebben we er niet veel aan,” vond Frits practisch.

„In elk geval het gezicht er op. En over de tuin heen op de weilanden, heel ver . . . . Maar dan moet je boven op het balcon staan. En als ik het goed begrepen heb, mogen we wel in die tuin wandelen, als we het huis huren. Heel veel te bederven valt er ook niet, dunkt me. De boer, die daarachter zijn land heeft, gebruikt de tuin voor overweg, meende ik te zien. Enfin, dat is van later zorg. En nu naar bed, jongens. ’t Is hoog tijd.”

Zonder veel verdere woorden gingen ze. Er was zoveel om over te denken.

„’t Lijkt me wel leuk. Ik wou, dat vader en moeder dat huis maar huurden. Een bouwval, een verwaarloosde tuin, zoiets heeft niet ieder,” zei Martha nog, toen ze over het bovenportaal liepen.

Frits vond: „Och, die tuin . . . . Als het huis zelf maar prettig is. En al gingen we er mee achteruit, wat onze kamertjes betreft — vader kan weer aan de slag. En als ik van de H.B.S. af ben, kan ik waarschijnlijk toch naar de Handelshogeschool, zoals ik altijd hoopte. De laatste tijd vond ik drie-jarige H.B.S. en dan een kantoorbaantje, als ik het krijgen kon, al het meeste, waarop te hopen viel . . . .”

Martha merkte opnieuw, hoeveel practischer Frits stond tegenover al wat met hen gebeurde, dan zij zelf. Verder dan de verdrietelijkheden van het ogenblik had ze zelden gedacht.

Dit inzicht in eigen beperktheid belette haar echter niet, allerlei fantastische plannen te maken in betrek-

king tot die verwaarloosde tuin en die bouwval. Als de zomer mooi werd, zou ze in die bouwval een zitje kiezen om te leren en te lezen. Ze kon zich dan verbeelden, dat ze een ouderwetse slotvrouw was . . . . Met je ogen dicht zie je alles, zoals je 't zelf wil . . . . En wanneer ze van de weg af niet gezien kon worden, zou ze zich kunnen verkleeden ook, om 't spel te volmaken. Er lag nog wel een en ander van die voordracht op de H.B.S.-avond, verleden jaar . . . . En in de tuin mochten ze misschien wel een hangmat ophangen tussen de bomen. Ook heel geschikt voor Lientje. Dan was ze buiten en maakte zich niet te moe . . . . Als ze wilde tenminste. Ze was juist moeilijk rustig te houden . . . .

Toen ze de volgende dag het grote nieuws vertelde aan Lia, praatte ze over die tuin en over die bouwval, alsof het huis al gehoord was, en die beide een aparte attractie waren te hunnen gerieve . . . .

En ze imiteerde Lia: „Natuurlijk kom je bij ons logeren in de vakantie.”

HOOFDSTUK III.

De nieuwe omgeving.

„En ik ben nog niet in de tuin geweest,” zei Lientje.

„In de tuin? Maar kindje, je hebt nog niet anders gedaan dan rond het huis lopen en vóór naar de schepen kijken.”

„Ja, maar de grote tuin! Achter! Martha zei, dat ik daar ook spelen mocht. En er staat een tafeltje onder een boom. Ik wou er Nikkertje heen brengen in zijn wagentje, en Pleuntje, en Lieselotje en mijn theeserviesje en . . .”

„Ik zou er een tent opslaan, als ik jou was,” plaagde Frits.

Maar Lientje ging vol vuur in op zijn voorstel.

„Hè ja, een tent! Mag het, moeder?”

„Je zou toch niet durven, zo alleen,” meende moeder.

Even woog dit ongedachte bezwaar. Meteen vond Lientje een uitweg.

„Wel met Jan! En Jan wil best, hè Jan? Je mag je boeken meenemen, en ik zal heel stil spelen met Lieselotje en Pleuntje. En als Nikkertje krijgt, brengen we hem thuis. Dat zal hij best jammer vinden, en dan wordt hij wel weer zoet.”

„Ik dacht al, dat ik bij mijn verhuisdrukte nog de zorg voor een krijsend poppekind kreeg,” lachte moeder.

„Het mag, hè moeder?” vleide ze.

„Als de drukte over is, zullen we jou allereerst leren op de klok te kijken.”

Wanneer moeder met deze belofte aan kwam, wist

Lientje ook zonder dat ze het uur kon noemen, wel hoe laat het was.

„Hè, toe nou, Even maar . . .” probeerde ze nog.

„En die hele karavaan, die je mee wilde nemen?” vroeg Frits.

Lientje gaf hem niet eens antwoord. Frits gebruikte soms zulke gekke woorden, waar ze niks van begreep. Hij dacht zeker, dat hij dan echt groot deed. Maar moeder praatte nooit zo mal tegen haar. Tenminste — haast nooit. Dit laatste bedacht Lientje, die strikteerlijk was, er nog gauw bij.

„Wat even maar?” vroeg vader, die net de kamer inkwam.

„Lientje wilde nog in de tuin gaan spelen. In de verwaarloosde tuin, bedoel ik. Maar het is niet meer de moeite, vind ik. Over een half uurtje gaan we eten, en dan moet zij naar bed.”

„Weet je wat?” stelde vader voor. „Ik ga met Lientje eens poolshoogte nemen in die tuin. Een mooie naam heb je er voor bedacht, moeder . . .”

„Wel ja,” verweerde moeder zich. „Ik bedoel het niet kleinerend, want ik vind het zelf erg prettig, dat wijde uitzicht. Maar verwaarloosd is hij.”

„Ongetwijfeld. Ik zou er zelf wel een beetje meer van willen weten, hoe dat nu eigenlijk zit met die tuin. En wat dat voor schuren of loodsen zijn, die je hier vandaan ziet. Of je er in mag, of ze nog ergens voor gebruikt worden en zo. Enfin, we zullen nu maar aannemen, dat de eigenaar waarheid sprak, toen hij zei, dat wij er vrij in mochten. Ga je mee, Lieneke?”

„Wij ook, vader?” vroegen Frits en Jan.

„Wel ja. Als we dan proces-verbaal krijgen voor het lopen op verboden grond delen we de boete.”

„Die neemt het Rijk toch,” vroeg Frits gemaakt-onnozel.

„Ik bedoel: samen betalen,” verbeterde vader. „Je

moet op je woorden passen, als je zo'n groten zoon krijgt."

"De schuld van den baas. Die timmerde altijd er op: Jullie moet je aanwennen, je correct uit te drukken, jongelui!"

"Ik hoop, dat je hier een even correcten baas krijgt."

"Nou . . ." weifelde Frits.

In optocht gingen ze de kamer uit en door het hekje van hun eigen tuintje de grote tuin in.

"Als je terug komt, door de keuken lopen," riep moeder hen na. "k Ben veel te blij, dat het er een beetje bewoonbaar uitziet in de kamers, om belust te zijn op moddervoeten in de late middag."

Vader wuifde een gebaar, dat betekende: al goed.

Toen ze in de grote tuin waren, kroop Lientjes handje in de sterke hand van vader. Een beetje griezelig vond ze het wel: zo wijd, zo stil . . . . Ze was nu blij, dat ze geen verlof had gekregen alleen te gaan . . . .

Ze liepen langs het vijvertje, waarover een brugje lag met leuning van knoestige takken. In het water was een rotsje, groen verweerd. Een enkel plantje groeide in de holten.

"Als je hier alléén speelt, en moeder is binnen aan het werk, zal je dan nooit, nooit bij het water komen, Puk?" vroeg vader heel ernstig aan Lientje.

En die beloofde, even ernstig: "Nee vader, nooit."

Als Lientje zo iets zei, deed ze het ook niet, wist vader. Moeder kon haar, wat het water betrof, gerust laten gaan.

Over het bruggetje gingen ze de kant op van de schuren.

Maar Jan vroeg: "Laten we eerst naar de bouwvallen gaan kijken."

Hij had een sterke verbeelding en las graag boeken, waarin verteld werd over vroeger tijden. In zijn gedachten werd het afgebroken herenhuis, dat hij nooit

gezien had, een klein kasteeltje, waar in de middel-eeuwen ridders gewoond hadden. Want als je een kasteeltje tot huis had, dan stamde je uit een oud geslacht!"

„Wat is het maar klein!" zei hij teleurgesteld.

„Als je enkel de fundamenteën ziet, lijkt het altijd of het maar een klein huis was of zal worden," zei vader.

„Mij dunkt, dat dit een aardige villa is geweest. Als je de kamers meet, zijn ze flink groot.

Frits deed het en kwam tot de slotsom, dat vader gelijk had.

„Dit was zeker een kelder," meende hij, wijzend op een put, die erin overgebleven was.

„Misschien wel. En kijk, er waren zeker marmeren vloeren in de gangen en in de keuken. Vroeger vond je die haast altijd in deftige huizen. De mensen waren toen nog niet zo bang voor wat werk. Of — ze hadden meer personeel."

„Die man in het huisje naast ons, Jansen heet hij, die was hier immers vroeger tuinman?" vroeg Jan.

„Hoe weet je dat?"

„Van Geertje zeker. Die heeft natuurlijk al lang een praatje gemaakt! Reken maar, dat ze er alles van af weet hoe de boel in mekaar zit met dat afgebroken huis en deze tuin en zo," meende Frits.

„Nou, alles . . . . Heel veel tijd voor buurpraatjes zal ze nog niet gehad hebben, deze twee dagen," dacht vader.

„Maar die verhuizer woont ook hier en wist misschien genoeg om Geertje in te lichten."

„Doet er ook niet toe. Als we op streek zijn, zullen we vanzelf wel in kennis komen met onze burens."

In stilte overlegde mijnheer: „Als die Jansen niet uit zichzelf een praatje maakt, zal ik wel beginnen. Ik moet toch weten, wat voor een soort man hij is. Ik sluit nog liever de toegang tot deze verwaarloosde tuin af, dan

dat de kinderen kans lopen in aanraking te komen met minder gewenste individuen."

„Gaan we nou naar dat huis?" vroeg Lientje.

„Wou je naar huis? En je vroeg zelf om in de tuin te mogen spelen. Vin-je 't niet leuk hier?"

„Nee, naar *dat* huis," verduidelijkte Lientje en wees naar de stallen.

„'t Lijkt wel een beetje een Zwitsers huis," gaf vader haar gelijk.

„Als we teveel logé's krijgen, stoppen we ze daar in," stelde Martha vast.

„Nee, dan leggen we er voor jullie strozakken."

„Ook al best!"

„Je moet Lia hier vragen, als het zo vol bij ons wordt," plaagde Frits zijn zusje.

Hij vond Lia onuitstaanbaar nesterig.

„Lie zou het best romantisch vinden," hield Martha zich groot.

„Wacht maar eerst eens af, of er geen muizen of ratten binnen zijn," ried vader.

„En — of we er wel in kunnen," vulde Frits aan. Hij stond al even te vergeefs aan de grote deur te trekken.

„Laat die schuren en stallen dan maar wachten tot een volgende keer, jongens. Moeder zal ook wel uitkijken, of we nog niet terug komen."

„Ginds staat nog een broeikas!" ontdekte Jan. „Misschien groeien er wel uitheemse planten in."

„Welja. Een oranjerie, waar niemand voor zorgt!" riep Frits.

„Laten we maar eens onderzoeken, of er een pad is. Dan gaan we langs die kant terug."

„De paden zijn toch allemaal overgroeid, dus we kunnen net zo goed over het gras lopen."

„Maar hier begint toch heus een pad, dat er onderhouden uitziet. Misschien komen we wel op verboden

terrein, en heeft de een of andere tuinder die kas gepacht. We moesten maar eerst wachten . . . ." begon vader.

Toen kwam van de andere zij een oude man het pad af. Hij had grijs haar en een grijs ringbaardje. En hij liep in zijn boezeroen.

Vader groette beleefd en stelde zichzelf en het gezelschap voor.

„We zijn pas in het huis komen wonen. De kinderen zijn eerst vanmorgen gekomen. De huisbaas zei, dat wij, als huurders, in deze tuin mochten lopen. Maar als het niet zo is, en als deze tuin misschien van u is, mijnheer . . . ."

„Jansen," zei de oude man. „Nee, niet mijnheer Jansen, enkel maar Jansen. Of baas Jansen."

„Baas Jansen dan," stelde vader vast. De naam alleen vond hij tegenover zulk een ouden man te familiaar, vooral voor de kinderen.

„En dat zijn dus onze nieuwe buurtjes," lachte de oude. „Mooi, mooi. En jullie hebt de tuin al gezien? En de stallen?"

„Daar konden we niet in. De deur is op slot," zei Frits.

„De grote deur, ja. Maar de achterdeur niet."

„En mogen we er in?" vroeg Jan gretig.

„Als jullie de boel niet verder afbreekt, wel ja, waarom niet? Er kijkt toch geen mens naar om."

Het klonk een beetje verdrietig.

„U was hier vroeger tuinman?" vroeg vader.

„Ja mijnheer. En ik had nooit gedacht, dat ik 't nog eens zien zou zoals het nou is. Maar ja . . . ."

„Hoe komt het . . . .?" begon Frits.

Maar vader zei: „Moeder wacht, jongens. We moeten naar huis."

Aan Jansen vroeg hij: „Maar die kas, die ziet er nog onderhouden uit."

„Ja, die huur ik van den tegenwoordigen eigenaar van dat stuk grond.”

„Kweekt u er bloemen in?” vroeg Martha.

„Nee, juffertje. Bloemen groeiden genoeg in de tuin, vroeger. Nou . . . .”

Hij zweeg weer even, begon toen opnieuw: „’t Is een druivenkas. Mijnheer was er zo groots op. Die kon ik niet laten vergaan. Maar ’t andere, dat is te veel voor mij alleen en te duur ook . . . . Als mijnheer en de jongelui de kas willen zien . . . .”

„Graag. Maar vanavond hebben we geen tijd meer.”

„Zaterdagmiddag dan. Of gaan jullie nog niet naar school hier?”

„Ja, morgen beginnen we weer. Behalve Lientje. Die is nog te jong. Als zij alléén in de tuin durft, mag ze dan wel? Hebben wij hier heus vrije toegang?”

„Welzeker, mijnheer. Ze kunnen het terrein niet verkopen, dat is het. En nou ligt het hier voor niks. Vanzelf mag niet elk en een er op. Je loopt hier vandaan zo in de bongerd van den boer. Maar wie in het huis woont mag gerust hier wandelen. En de kinderen spelen, als ze zich ordentelijk gedragen.”

Er schoot weer een lachje in zijn blauwe ogen, toen hij zich naar Lientje overboog.

„Kom je morgen bloemetjes plukken, zus? En krijg ik nou een handje van je?”

Lientje legde haar blank handje in de bruine, ruwe hand van den tuinman.

„Dat steekt teveel af! Dat moet hier anders worden,” lachte deze.

„Ze is niet sterk. Dikwijls ziek,” vertelde vader.

„Dan moet ze maar alle dagen buiten spelen. Hier in de tuin is geen gevaar, als ze niet bij ’t water komt. Als we een beetje mooie zomer krijgen, zal ze hier best aansterken. Dan is de tuin toch nog ergens goed voor.”

’t Laatste klonk weer een beetje triest.

„En ik zal wel wat op d'r letten, als mevrouw soms bang is voor de vijver,” beloofde hij nog.

„Graag,” zei vader.

Hij had nu geen bezwaar meer, om Lientje toe te vertrouwen aan de zorg van dezen ouden buurman. Hij zag zo wel, dat het een goeie, ouwe baas was.

Eenmaal weer binnen praatte Lientje, die, terwijl Jansen erbij stond, niets had durven zeggen, voortdurend over: „Die aardige mijnheer van hiernaast.”

Ze lachten allen om die benaming.

„Hij zal nog zo gaan heten. We praten ook al geregeld over de verwaarloosde tuin,” zei vader.

„Heus, moeder, baas Jansen is net Sinterklaas in zijn daagse kleren,” beschreef Jan, wat opnieuw aanleiding gaf tot veel vrolijkheid.

„'t Begin in dit nieuwe huis is alvast goed,” vond vader. „Maar nu eten we eerst rustig af.”

Toen ze klaar waren, sloeg vader de Bijbel niet open bij de bladwijzer.

„U bent verkeerd,” wees Lientje.

Maar vader zei: „Nee, ik ben niet verkeerd.”

En hij las Psalm 127: „Zo de Heere het huis niet bouwt, tevergeefs arbeiden deszelfs bouwlieden daaraan; zo de Heere de stad niet bewaart, tevergeefs waakt de wachter. Het is tevergeefs, dat gijlieden vroeg opstaat, laat op blijft, eet brood der smarten; het is alzo, dat Hij het Zijnen beminden als in de slaap geeft.”

Behalve misschien Lientje, begreep ieder van de kinderen wel, waarom vader deze eerste avond in het nieuwe huis van de gewone regel afweek.

„Er is zeker veel werk met zo'n druivenkas?” vroeg vader aan baas Jansen, toen ze die Zaterdagmiddag onder zijn leiding nog eens weer het verwaarloosde terrein bekeken.

„O ja, mijnheer. Werk, maar vooral zorg. Veel zorg.

Je moet er van houden. Verleden jaar, toen wou Mel-link, die al de grond kocht, de kas voor zichzelf houden. Maar hij wist er niks van. Hij dacht, dat een druif wel vanzelf groeide en rijp werd. Net als een appel of een peer. En toen kreeg hij trossen, die niet gekrent waren, en veel te vol zaten, en de schimmel kwam erin en . . . .”

„Krenten, wat is dat?” vroeg Frits.

Lientje herhaalde: „Krentjes, lekkere krentjes,” en je kon horen, dat ze daarbij dacht aan moeder en aan de keuken.

„Dan knip je voorzichtig de kleine druifjes, die er te veel aan één tros zitten, er tussen uit. Anders blijven al de druiven klein, of er zitten, als ze rijp worden, veel te veel kleintjes tussen. Maar je moet oppassen, dat de tros de goeie vorm houdt. Mijnheer begrijpt wel, dat ik er ook niet het allerfijnste van weet. Daarvoor moet je in 't Westland zijn. Daar worden de kinders en de druiven samen groot en groeien de jongens in 't vak in. Ik ben maar een gewone tuinman. Maar ik houd van mijn vak en toen het niks werd met die kas, heb ik gezegd: „Laat mij hem huren.” Veel heb ik er van 't jaar niet aan verdiend. Als zo'n kas één jaar is verwaarloosd, merk je dat nog jaren later. Maar 't ging me aan m'n hart, dat het enige goeie hier ook nog zou bederven.”

„Waarom gebeurde het allemaal: het huis afgebroken, de tuin verwaarloosd?”

„Och mijnheer, u weet ook wel hoe dat soms gaat in families: de een gunt de ander niet eens dingen, die hij zelf niet hebben wil. En mijn mijnheer was altijd erg op zichzelf. Een goeie, beste mijnheer, maar hij had zijn eigenaardigheden. En hij wou niet, dat ze ruzie zouden maken over z'n huis, of dat ze het zouden verkopen aan vreemden. En zodoende liet hij beschrijven, dat het afgebroken moest worden. En z'n paarden moesten ze doodschieten . . . .”

„Hè . . . .” zei Jan. „De stumpers.”

„Och, als ze afgebeeld werden, en later naar de slachtbank moesten, dat was nog erger geweest. Maar 't waren mooie dieren, en 't ging me wel aan mijn hart. Ze liggen begraven in de tuin.”

„Hier?”

„Ja. Ginds, achteraan. Afijn, die hebben er geen weet meer van. Maar dat die mooie tuin, waar ik altijd zo trots op was, nou een wildernis is . . . .”

„Je hield zeker veel van je werk?”

„Ja mijnheer. Wat is een mens, die geen werk heeft? Dat zien we nou wel tegenswoordig. Maar bij de familie van mijnheer wou ik toch niet. Ze vroegen me 't wel, want ze wisten, dat ik een goeie tuinman was. Verstand van paarden hoefde daar niet, want ze rijden altijd in auto's. Mijnheer wou geen auto. „Niets mooier dan een mooi paard, Jansen,” zei hij altijd. Nou, en nou leef ik zo'n beetje stilletjes heen met mijn ouwe vrouw, en ik hou nog wel eens een tuin van den een of ander in orde. En van 't jaar heb ik dan weer de druivenkas om voor te zorgen. Och, een mens als ik vindt nog wel werk genoeg, en mijnheer heeft best voor ons gezorgd, maar 't is toch alles anders dan ik gedacht had. Dat mijnheer eerder zou heengaan dan ik, nee . . . .”

Ze waren nu bij de kas, maar vonden er nog niet veel aan te bekijken.

Lientje zei: „Een huisje.”

Maar haar vader waarschuwde: „Hier mag je niet in spelen, Lieneke.”

Jansen zei: „Ze kan er niet in. Ik hou de boel op slot. Anders stelen ze de druiven, voor ze rijp zijn. Enkel baldadigheid. Die appel- en perebomen ginds, die zijn nou van den boer hierachter. En die bessenstruiken ook. Maar hij kan ze haast niet met goed fatsoen rijp laten worden.”

Toen gingen ze de stallen bekijken. Ze zagen waar de

paarden hadden gestaan; er waren nog drinkbakken tegen een muur van tegels en ruime boxen.

„Je zou hier kunnen wonen, als je geen huis had. Moet u die kamertjes zien,” zei Jansen.

„O, mag ik hier wel zitten tekenen?” vroeg Jan ineens.

„Als je vader het goed vindt. En als je geen gevaarlijke dingen doet. Niet met lucifers spelen of zo!”

„Nee, heus niet,” beloofde Jan.

Vader zei: „We zullen nog wel eens kijken. Het hangt er van af . . . .”

En hoewel hij zijn zin niet afmaakte, wist Jan, dat hij had willen zeggen: „Het hangt er van af, of je op school je best doet.” Want Jan ging soms zó op in zijn dromen over wat hij later worden zou en doen zou, dat hij vergat de tijd, die nu, op dit ogenblik, van hem was, goed te gebruiken.

„Mag ik op zolder kijken?” vroeg Frits.

En Martha en Jan vielen hem meteen bij: „Hè ja, wij ook?”

„Voorzichtig zijn dan! Lientje en ik blijven maar hier.”

Terwijl die drie boven poolshoogte gingen nemen, bleef vader met Jansen praten.

„Ik weet niet, hoe u er over denkt, mijnheer, maar als ik mensen tegenkom, die menen, dat geld gelukkig maakt, dan zou ik ze wel willen vragen: „En mijn mijnheer dan? Die had alles, wat hij wenste, maar geen mens om er met hem van te genieten”. Soms denk ik, of hij er niet wat anders mee had kunnen doen na zijn dood. Als hij het aan een stichting vermaakt had of zo. Maar ach, ik weet het ook niet. Hij was ook een te goeie mijnheer voor me, om nou nog wat verkeerds van hem te zeggen. Maar dat hij bij al zijn rijkdom eigenlijk armer was dan ik, dat is zeker”.

„Iemand, die niets heeft dan zijn aards bezit, noem

ik altijd arm. Al heeft hij ook kinderen, die zijn geld en goed kunnen erven," zei vader.

En toen lichtte het oude gezicht van tuinman Jansen wonderlijk op. Maar hij zei alleen: „Dan zijn we het daarin eens, mijnheer. Ik wou, dat mijn mijnheer dat ook beseft had. Maar dat was iets, waar hij nooit aan wou; een arme zondaar en een rijke Christus, dat bestond voor hem niet.”

Het plotse licht was, bij het herdenken van wat hij in zijn heer gemist had, even snel weer verdwenen. Iets ervan kwam terug, toen vader zei: „Ik ben blij, dat we juist u tot buurman kregen. Ook voor de kinderen. Ik weet nu, dat ik ze gerust hier kan laten spelen. En zij zullen geen dingen uithalen, die gevaarlijk zijn. Maar als u soms iets ziet, dat niet deugt, zeg het dan gerust.”

„k Heb zelf ook kinderen, mijnheer. Ze zijn getrouwd en zitten ook al weer in 't kleine grut. Hier dit kleine meisje van u lijkt op mijn eigen kleinkind uit Zwolle. Ver weg, ja. Mijn vrouw en ik komen ook daar uit de buurt vandaan, en dan is 't net of het de kinderen weer trekt. Daar komt uw stelletje weer naar beneden. Mevrouw zal wel vinden, dat ze er niet schoner op geworden zijn . . . .”

„Tuut . . . . tuu . . . .” zong Lientje, die zich verveelde, een vogeltje na.

„Weet je wel, wat hij roept?” vroeg baas Jansen.

„Ja . . . . tuu . . . . tuu . . . .”

„Niks van aan, hij roept: „Drie, vier . . . . Hoor maar.”

„Ja,” zei Lientje opgetogen. De anderen lachten.

„Mijn vrouw zegt, dat hij soms roept: „Dirkie! Dirkie!” Maar dat is, omdat ze zelf Dirkje heet. Ze denkt, dat die vogel een zwak voor haar heeft.”

Hij lachte nu zelf ook.

„Kom jongens, we moeten naar huis,” maande vader.

„Lientje, geef jij baas Jansen een handje. Zo. Als ik mag, kom ik morgen met mijn vrouw eens kennis maken met uw vrouw.”

„Graag mijnheer. We zullen het heel prettig vinden . . . .”

's Avonds aan tafel waren Frits en Martha het oneens over de vraag of mijnheer, die hier vroeger woonde, goed of verkeerd had gedaan.

Frits zei: „Je zou heel wat anders kunnen maken van een terrein als dit. Nou ligt dat stuk hier achter er eigenlijk voor niks. Al die ruimte . . . .”

Martha vond: „Ik begrijp best, dat hij niet graag wilde, dat er vreemde mensen kwamen wonen in *zijn* huis . . . .”

„Kind, daar heeft hij toch geen weet meer van . . . .”

„Maar van te voren. De gedachte, dat iemand baas speelt over wat van jezelf is. Waar je van houdt . . . .”

„Nou ja, die paarden, die leefden . . . . Die konden het voelen, als iemand niet goed voor ze was . . . . Maar een huis is een dood ding . . . .”

„Niet als je ervan bent gaan houden,” vond moeder.

Martha begreep: nu denkt ze aan ons eigen huis in de stad, waarin zoveel met ons gebeurd is. Moeder is wel blij, maar ze is niet alléén blij. Ze is ook nog een beetje bedroefd, omdat ze ginds weg moest. Omdat er nu ook in *ons* huis vreemde mensen wonen.

Ze zei nog eens: „Ik kan het best begrijpen van dien mijnheer . . . .”

Vader legde uit: „Hij zal ook niet gedacht hebben, dat het zo zou gaan. Dat de tuin verwaarloosd zou worden en de stallen voor niets meer gebruikt. Hij zal gemeend hebben, dat een combinatie het zou kopen en er villa's op zetten. Dan konden zijn erfgenamen het geld delen zonder dat er ruzie kwam om *zijn* huis. Zó zeiden ze het op 't kantoor.”

„Dan kwamen er toch vreemden op,” hield Frits vol. „Als hij het had weggegeven om er een ziekenhuis of een kinderkuis of weet ik wat op te bouwen, waren de mensen hem later nog dankbaar geweest.”

„Misschien waren er ook dan bezwaren gerezen,” meende vader. „In elk geval, het ligt niet op onze weg hem te veroordelen of vrij te spreken.”

„En wij hebben nou de verwaarloosde tuin voor *ons* gebruik! Ik vind jullie ondankbaar, dat je nog op hem zit te vitten,” zei Jan.

„Als hij het zó bedoeld heeft . . .” vond Frits.

Toen zagen ze ineens, dat Lientje zat te vechten met de slaap.

„En ze moet nog in 't bad. Laten we voort maken, als je blijft!” riep moeder verschrikt.

„Ze slaapt hier al veel beter,” vond vader, terwijl Martha hem de Bijbel reikte.

Ze waren toegekomen aan Johannes XV.

Terwijl vader las: „Ik ben de ware Wijnstok, en mijn Vader is de Landman. Alle rank, die in Mij geen vrucht draagt, wordt afgesneden en in het vuur geworpen,” dachten de kinderen aan de druivenkas in de verwaarloosde tuin en aan baas Jansen.

„Jammer, dat hij al zo oud is. Hij moest nog jongens hebben om mee naar school te gaan. Maar misschien gingen ze dan al niet meer — moesten ze al werken . . .” dacht Frits.

„Ik vind hem een leuken man. Ik zou ook wel eens met zijn vrouw willen praten. Ze ziet er gezellig uit, zo'n echt rond dikkertje . . .” vond Martha.

„Ik begrijp nou beter, wat dat betekent van die wijnstok en die druiven, nou Jansen verteld heeft, dat er zoveel werk aan is,” overlegde Jan.

Alleen Lientje was te jong nog om ergens anders aan te denken, dan dat ze straks het laatste woord moest weten, als bewijs, dat ze goed geluisterd had.

HOOFDSTUK IV.

Lientje krijgt een speelpakje en Martha een vriendin.

„Nou . . . . dààg . . . .!” zei Martha, een beetje aarzelend.

En Mienke zei terug: „Dààg . . . . Tot morgen dan!”

„Ja, tot morgen,” herhaalde Martha toen en fietste de hoek om, terwijl Mienke rechthuis moest.

Martha vond Mienke wel het aardigste meisje uit haar klas. Ze dacht soms: ik wil haar best voor vriendinnetje hebben.

Maar dan zag ze ineens weer, dat Mienke toch wel heel anders was dan Lia, haar vriendin uit de stad. Lia was *nog* haar vriendin. Wat zou zij van Mienke zeggen, als ze kwam logeren, deze zomer? Zou ze niet een beetje haar neus optrekken? Want Mienke was niet rijk, als Lia. Ze zag er netjes uit, doch ook niet meer dan netjes. Haar moeder was weduwe, wist Martha van de andere kinderen. Zij hield kostgangers, om Mienke voldoende te kunnen laten leren. Misschien ging Mienke later naar de Kweek- of naar de Huis-houdschool. Dat was nog niet beslist.

Martha wist zelf eigenlijk niet hoezeer ze er op gesteld was een goede indruk te maken op Lia, wanneer die eens bij hen kwam. Dat Lia niet zou kunnen zeggen: „Ze zijn wel erg achteruit gegaan, al heeft haar vader dan nu weer een betrekking.” In de stad had ze ook altijd sterk onder Lia's invloed gestaan, niet altijd tot haar eigen voordeel . . . .

Maar dan overlegde ze ook weer: Als ik zelf Mienke

aardig vind, wat kan het mij dan schelen wat Lia van haar zegt. Ik woon nu hier, en Lia komt maar een heel enkele keer. Ik kan niet alleen en zonder vriendin blijven om haar . . . .

Dus was ze de hele morgen zo'n beetje van plan geweest aan Mienke te vragen: „Kom je bij mij, vanmiddag, als je klaar bent met je werk?”

Maar telkens ook weer had ze haar uitnodiging terug gehouden. Ze wist ook niet zeker nog, of het gaan zou tussen Mienke en haar. En ze had ook erg veel zin om vanmiddag, nu het de eerste warme dag was, op haar alleentje in de verwaarloosde tuin te gaan zitten lezen . . . .

Terwijl ze het eerste eind met Mienke meefietste, dubde ze nog: vragen of niet vragen?

Maar toen Mienke op haar groet meteen zei: „Tot morgen”, dacht ze: dan moet het zeker zo zijn.

Thuis vond ze moeder bezig met de koffietafel.

„Ach, Martha, haal jij Lientje even, wil je? En was dan haar handjes, Frits en Jan zullen zo wel komen. Jan had er al kunnen zijn . . . .”

„Zeker weer zitten dromen en nu strafwerk,” meende Martha.

„Als hij op de fiets maar niet suft. Op sommige plaatsen is het zo nauw en zo druk,” deed moeder bezorgd.

Doch Martha zei luchtig: „Welnee. Dat heeft hij enkel in school, als de les hem niet interesseert.”

Toen vroeg ze: „Waar is Lientje?”

„In de tuin. De achtertuin. Ik zou haast zeggen: natuurlijk. Ze is al de beste maatjes met baas Jansen. Wel rustig voor mij.”

Toen de zusjes terug kwamen, keek Lientje een beetje angstig en lachte Martha.

„Maar kindje, wat zie je er uit!” zei moeder tegen Lientje.

„Ze lijkt wel een poedel, die in de sloot heeft gelegen, zo nat is haar schortje,” vond Martha.

„En het is de tweede keer al. Ze heeft al een schone jurk aan ook. Ze wilde bij het tafeltje spelen, dat rond de boom staat. Thee schenken, zei ze. Maar ik vond het te vies. 't Is in zo lang niet gebruikt en schoongemaakt, zie je zo maar. En Betje had geen tijd. De morgens zijn toch al zo om. Toen wou Lientje het zelf schoonmaken en zei ik: Toe dan maar! Je had haar moeten zien, toen ze kwam zeggen: 't Is klaar, moeder! Nat en groen. Maar het tafeltje was schoon, daar had ze gelijk in . . . En nu is ze alweer nat. Als dat zó moet gaan hier, krijgen we iedere week een reuzen was!”

„Pleuntje heeft gemorst, toen ze op mijn schoot zat. En Nikkertje was stout, die gooide Pleun met water. Ik heb hem in de hoek gezet,” vertelde Lieneke.

Toen schrok ze ineens en huilde haast: „O, en hij is er nog! En als ze hem nou weghalen. Hij is zo lief!”

Ze wilde terugrennen naar de tuin, maar moeder zei een beetje streng: „Nee, eerst wassen en een droog schortje voor. We moeten dadelijk eten. In die verwaarloosde tuin komen geen vreemden, dat weet je best.”

Onder het eten was Lientje toch wel een beetje stiller dan gewoonlijk. En ze treuzelde minder.

Moeder gaf Martha een knipoogje, toen Lientjes bordje netjes op tijd leeg was.

„Angst om haar kind,” fluisterde Martha.

Vader vroeg: „Wat is er?” maar moeder schudde, met een wenk naar Lientje, het hoofd. „Straks,” zei ze zacht.

Toen ze gedankt hadden, gaf moeder aan Lientje verlof, Nikkertje te gaan halen.

„Mag ik er blijven spelen?” vroeg Lientje.

„Als je eerst geslapen hebt. Maar niet meer met het serviesje en water. Straks heb ik geen droog jurkje

en schortje meer voor je. Betje moet deze nog maar eerst wassen, voor ze weg gaat . . . .”

Toen Lientje verdwenen was, vertelde moeder het verhaal van Lientjes morspartijen aan vader.

„Maar ze krijgt rode wangen! Dat is van méér belang dan schone jurkjes,” meende vader.

Moeder was het hier wel mee eens, maar toch . . . .

„Weet je, wat ik verzonnen heb?” vroeg ze aan Martha, toen die met haar leesboek beneden kwam, om haar zitje in de verwaarloosde tuin te zoeken. „Die strandjurk van jou van verleden jaar, die cretonnen, daar moest ik een speelpakje voor Lientje van maken. Die dunne jurkjes uit de stad zijn zó weg hier, als ik ze telkens moet wassen. En daar zijn ze eigenlijk nog te mooi voor. Als ik nou die strandjurk vermaakte, en . . . .”

Martha zei: „Hè nee . . . .”

„Maar waarom niet? Je begrijpt, we kunnen deze zomer toch niet uitgaan. Al heeft vader nu weer een betrekking — we zijn te veel achterop geraakt, en een verhuizing kost handen vol geld. En een volgend jaar is de jurk je te klein. Om hier te dragen vind ik hem niet zo erg geschikt . . . .”

„In de vakantie . . . . als ik zelf in de tuin speel . . . . Ik hou erg van die jurk, weet u wel. 't Is zo leuk, hem nog eens te bekijken, af en toe, en te denken aan al die prettige dingen in Noordwijk.”

„Ja, dan . . . . Voor die paar dagen, dat je er zelf misschien nog iets aan hebt, is hij 't bewaren eigenlijk niet waard, nu ik hem zo goed voor iets anders gebruiken kan. Maar als je eraan gehecht ben . . . .”

Het was een vaste wet in het huis der Noorda's, dat niemand een stuk speelgoed of wat dan ook af behoefde te staan, of men moest het zelf willen. Al werd men te groot voor een pop, een trein, een bouwdoos . . . . het bleef eigen bezit, tenzij men het uit vrije wil wegaf.

„Er zit toch iets goeds in, dat ze zich hechten aan wat hun vroeger vreugde gaf,” vond moeder.

Het vermaken van kleren was tot dusver niet voorgelopen. Wel gaf men de pakken of jurken, waar men uitgegroeid was of die gesleten waren, weg aan arme mensen. Maar dat waren kleren, waar men zelf schoon genoeg van had. Martha's strandjurk, waar ze leuk in uitzag . . . . die ze gehoopt had deze zomer weer te kunnen dragen . . . . om die af te staan voor een speel-pakje . . . . ze vond het te veel gewaagd.

„U kan toch wel een lapje linnen of tobralco kopen,” zei ze.

„Dan moet ik eerst het dorp in. Eer ik terug ben en uitgerust, is mijn mooie middag haast om. Ik zou nu juist tijd en rust hebben om te naaien, nu jij een beetje op Lientje kunt letten. Maar natuurlijk, het is *jouw* jurk, en dus praten we er niet meer over.”

„Zal ik goed gaan halen? Op de fiets is het zo gedaan.”

„Daarvoor ken ik zelf de winkels hier nog niet goed genoeg. Ik weet niet, waar je moet wezen. Nee, dan wacht ik maar liever . . . .”

Martha trok met haar boek de tuin in. Ze vond een mooi plekje onder een grote kastanjeboom. Er groeide gras genoeg om op de grond te kunnen zitten.

Terwijl ze even rondkeek, voor ze ging lezen, zag ze de fundamenten van wat eens het herenhuis was geweest. Toch wel jammer eigenlijk, dacht ze. Zou het een mooi huis zijn geweest? Ze zou eens vragen, of baas Jansen er soms een foto van had.

Als die mijnheer het huis had weggegeven, zoals Frits wilde . . . .

Nou ja, 't was *zijn* huis. Hij kon er mee doen, wat hij wou . . . .

Maar dat hij 't niet gunde aan een ander . . . .

Martha keerde zich een beetje om, dat ze niet langer

de bouwval zag. Die steenbrokken en het onkruid, dat er tussen groeide, maakten haar kregel.

Nu keek ze naar de plek, waar de paarden begraven waren. Wel een rustige gedachte, dat die nu geen kans hadden, afgejakkerd te worden . . . .

Maar als ze nou een goeien baas hadden gekregen . . . .

Kom, ze ging lezen. Wat had je aan dat gepieker?

Kijk, moeder kwam buiten zitten op het terrasje. Zou zij zelf daar ook heengaan? Lientje was bij baas Jansen in diens eigen tuintje. Die liep geen gevaar.

Moeder zag wel erg moe nog na die verhuizing. Goed, dat ze nu niet kon gaan zitten naaien!

Maar als moeder nu zelf het goed moest gaan halen, morgen of overmorgen, in plaats van rustig buiten te zitten? Want het was wààr: die dunne voile en mouse-line jurkjes van Lientje pasten hier niet. Ze moest iets hebben, dat beter tegen het spelen en knoeien buiten bestand was.

Als ze toch eens . . . . die jurk . . . . hij was wel leuk, maar in de vacantie, wie weet, of ze er dan toch wel toe kwam, hem te dragen! Je bleef nu eenmaal nooit een hele dag in de tuin, en op het dorp, dat bonte cretonne, dat het op het strand zo goed deed, zouden ze op het dorp zeker gek vinden. En als Lientje er nu wat aan had . . . . Dan kon moeder een overgeschoten lapje naar tante Claar sturen en vragen, of die nog iets dergelijks wilde kopen. Want wanneer Lientje doorging als vandaag, mocht ze wel een half dozijn speelpakjes hebben . . . .

Maar als ze hem zelf nog eens aantrok, die jurk, 's avonds op haar kamertje, voor de aardigheid, dan zou ze zich voelen, of ze toch weer aan het strand was . . . . Als het dan in de werkelijkheid niet kon, ging ze in haar verbeelding . . . .

Of — werd het daar misschien moeilijker door? Zou ze juist dan gaan mokken? Omdat *zij* niet uitging, en Lia wèl?

En al werd het voor een keer een pretje, dat verkleeden, was het niet nog veel plezieriger te doen, wat moeder graag wilde . . . ? En als Lientje er dan in uitzag als een klein kabouterdje . . . . En zij, Martha, wist: dat komt, omdat ik in de eerste plaats aan mijzelf gedacht heb . . . . Als die mijnheer, die hier vroeger woonde, bij zijn leven veel voor anderen over had gehad, zou hij dan wel zo eenzaam zijn gestorven?

Ach, ze wist immers niets van hem! 't Ging ook niet om wat die mijnheer al of niet had moeten doen! 't Ging om haar, Martha. Om h  r jurk, h  r moeder, h  r zusje . . . .

Met een paar grote stappen was ze de verwaarloosde tuin uit, hun eigen achtertuintje door.

Moeder had niet eens de tijd te vragen: „Is er wat?” toen ze al begon: „Als ik nou die jurk van me haal, die strandjurk, en hem lostorn, kan u er dan vanmiddag nog een speelpakje van naaien?”

Moeder zei: „Als wij dadelijk beginnen, ja. Maar weet je wel goed, dat je hem nu heus missen wil?”

Dat „wij” klonk zo gezellig, dat Martha de verdere vraag nauwelijks hoorde.

Toen het tot haar doordrong, wat moeder nog zei, leek haar eigen antwoord daar maar slecht op te passen.

„Ik heb gedacht, toen ik daar zat, dat het toch misschien niet het beste was, wat die mijnheer gedaan heeft met zijn huis en zo . . . . Dat je soms ook de dingen, waar je van houdt, aan een ander moet gunnen . . . . En u hebt het zo druk, tegenwoordig, nu Geertje weg is en Betje niet zo alles nog weet . . . . En als ik u nu helpen mag met naaien . . . .”

Moeder zei: „Graag.” En toen: „Ik begrijp het wel . . . .” En daarna liep Martha neuriënd de trap op en kwam zingend weer beneden, al had ze het nog wel even jammer gevonden, toen ze de jurk weer zag, dat hij nu verknipt zou worden . . . . Maar Lientjes don-

ker bolletje zou leuk uitkomen boven dat gebloemde cretonne . . . .

Die middag tornde Martha, en schonk thee, en later kon ze nog een paar naadjes van het speelpakje naaien en er drukkertjes aanzetten.

„Mijn moeder ook,” dacht Martha. „Ze zal Mienke aardig vinden.”

En toen Lientje het speelpakje had gepast en niet weer uit wilde trekken, zo mooi vond ze het, waren ze alle drie even blij en tevreden: moeder, en Martha, en Lientje.

De volgende dag kwam Mienke op school in een nieuwe jurk.

„Leuk zie je er uit,” zei Martha, toen ze in de pauze samen liepen.

„Ja hè?” zei Mienke blij. „’t Zijn twee ouwe jurken van me, die me te klein waren geworden. We hebben de hele middag gezellig samen zitten naaien, moeder, en ik. Moeder is zo handig . . .”

„Wij ook, moeder en ik,” lachte Martha. „Wij hebben een speelpakje voor mijn kleine zusje gemaakt uit een strandjurk van mij. Je moest eens zien, hoe vuil ze zich maakt in die verwaarloosde tuin achter ons huis! Maar ze heeft nog geen dag op bed gelegen hier, en in de stad was ze telkens ziek.”

Ze vond ineens, dat je veel makkelijker en veel prettiger met Mienke over alles praatte, dan vroeger met Lia. Bij Lia was je altijd bang, dat die minachtend zou doen, en dan vond je zelf de dingen, die eerst prettig leken, lang zo leuk niet meer.

Spontaan vroeg ze: „Je moet eens bij ons komen, en mijn zusje zien. Als we weer onze vrije middag hebben. En dan gaan we samen in de verwaarloosde tuin lezen, als het weer zo warm is. Ja, doe je ’t?”

Mienke zei: „Graag. Als het mag van jullie thuis. Moeder zal het best goed vinden.”

„Mijn moeder ook,” dacht Martha. „Ze zal Mienke aardig vinden. Aardiger dan Lia. Moeder was altijd bang, dat ik trots of ontevreden zou worden, als ik veel met Lia omging.”

HOOFDSTUK V.

Als men plezier vóór plicht laat gaan.

Jan fietste in een stortregen naar huis. Saai weer voor je vrije middag! Nou ja, vrij . . . ! Zo noemde je dat! Maar als je een bende aardrijkskunde moest repeteren voor een leraar als mijnheer Boogstra, bleef er niet veel vrije tijd over!

Jan deed een paar stevige trappen uit louter ergernis; merkte toen, dat hij dwars door een grote plas reed. Hu, de druppels spatten in z'n gezicht! Bah!

Ineens voelde hij zich opzij geduwd. O ja, hier, bij de bocht, moest je altijd oppassen met een wind als deze. Anders kwam je tegen het trottoir terecht. Dwaas, zo bochtig als de weg hier was. Kwam natuurlijk, doordat de rivier óók bochtig was. Nu waren ze bezig, op sommige plaatsen de weg te verbreden, door van de rivier een stuk te dempen. Daardoor werd ze meteen rechter. Of 't er mooier van zou worden? 't Was voor werkverschaffing, zei vader, en ook om de auto's.

Jan keek speurend de dwarsweg op. „Vooral altijd goed opletten hier,” had vader hem vermaand, toen hij de eerste keer met hem meefietste naar school. „'t Lijkt wel een smalle weg, en hij wordt slecht onderhouden, maar het is toch echt een drukke verkeersweg.” Die mochten ze dan ook wel eens onderhanden nemen!

Gelukkig, hij zag het huis al. Met zulk weer was het geen pretje, naar school te moeten fietsen. Maar in een van die smalle straten zou hij toch ook niet graag wonen, al was dat dichterbij. De rivier vóór, de oude tuin en het weiland achter . . . hij hield er al van.

Nu had hij gedacht, op een rustig plekje in de tuin z'n aardrijkskunde te gaan repeteren. 't Was zo lang mooi weer geweest, dat je er al zo'n beetje op ging rekenen buiten te kunnen zitten. Z'n eigen kamertje was ook wel geschikt, daar niet van, maar net naast de kamer van Martha en Lientje. En Martha leerde altijd hardop. Ze kon niet anders, zei ze.

Hij zou wel zien. Eerst moest Lientje toch slapen. Dus zo lang was het stil. En een hele middag zou hij niet nodig hebben voor z'n repetitie. Ofschoon — z'n ander werk, rekenen en taal . . . . !

Martha wenkte voor het erkerraam: allo, jô, schiet op!

Hij stond ook wel verschrikkelijk te zeuren bij het losbinden van z'n tas. Martha zelf had dat nooit, dat ze ergens anders aan dacht, en dan vergat op te schieten met wat ze onderhanden had. Nou ja, Martha was een meisje. Hoewel — Frits deed het ook nooit. Maar die was alweer zoveel ouder.

„Dacht je, dat het nog Meiregen was?” vroeg Martha, toen hij eindelijk binnen was.

„Hoezo?”

„Hoezo?” bromde ze hem na. „Omdat het wel leek, of je van plan was daar te blijven, zo treuzelde je.”

„Jô, je hebt kletsnatte voeten!” schrok moeder. „Ga eerst droge kousen en schoenen aandoen. Maar vlug voortmaken. Vader moet vanmiddag nog op reis, en jij bent Woensdags toch al laat.”

„Prettig, om met dit weer op reis te moeten! Vader mocht wel een auto aanschaffen!” bromde Martha.

„In elk geval prettiger dan thuis te kunnen blijven, omdat er geen werk is,” zei moeder ernstig.

Martha kleurde. Nu alles weer gewoon en rustig ging, weer precies als „vroeger”, was ze het nare, dat er tussen lag, al bijna vergeten. Moeder niet, en vader ook niet, wist ze.

Toen moeder zei: „Gong maar, Martha, anders ver-

schijnt Jan nooit," kwam hij net terug met droge beenen en . . . . z'n oudste pak.

„Waarom is dat? Je kan nu toch niet in de tuin spelen?" vroeg moeder verwonderd.

„Nee, maar ik wou op de zolder van de stallen m'n werk gaan maken. 'k Heb een repetitie, een taaie . . ."

„'k Wed van lang niet zo taai als de mijne voor geschiedenis," viel Martha hem in de rede.

„Juist, daarom," zei Jan, niet zo onlogisch, als het leek. Want de verklaring kwam achteraan.

„Jij raffelt altijd alles hardop, en 't is zo gehorig, en dan raak ik in de war, en . . ."

„En je zou hier ook op zolder kunnen gaan zitten," plaagde vader.

Jan zei een beetje benauwd: „Ja, natuurlijk. Maar dan hoor ik Martha nog . . ."

„Zo, heeft die dochter van mij zo'n doordringende stem?"

„Je hoort niks als: brr . . . . br . . . . br . . . . br . . . . br . . . . br . . . . br . . . ." deed Jan.

„Net het versje van de breipot," lachte moeder.

Maar vader vroeg: „Is het heus om te leren, dat je daar heen wil, Jan?"

„Ja, heus, vader."

„Ga dan je gang maar. Als je maar denkt om wat we baas Jansen beloofd hebben."

„Ja, vader . . . . Maar mijn taal en rekenen wou ik eerst op m'n kamertje maken. Zo lang slaapt Lientje toch, en moet Martha wel stil zijn."

„Nou, *slapen* . . . ." deed moeder twijfelend. Want sinds Lientje 's nachts zoveel beter sliep, kwam er van een middagdutje niet veel meer. Maar *rusten* moest ze nog wel; dat vond de dokter, dien ze, toen ze hier kwamen, voor alle zekerheid meteen een keer geraadpleegd hadden, ook beter.

„Ze zal er best overheen groeien, over die zwakte. Als

ze maar veel buiten is en flink eet. Maar rustig houden moet u ze vooreerst nog wel," had hij gezegd.

En dus mocht er tot drie uur in huis en in de tuin nooit drukte worden gemaakt. En Lientje, kasplantje als ze van jongsaf geweest was, wist niet beter of het hoorde zo, dat mensen, die niet naar school of naar de fabriek gingen, 's middags een poosje gingen slapen. Moeder deed het en zij deed het, dus . . . . Alleen Betje deed het niet. Maar die ging weer naar haar eigen moeder toe, als ze met het werk klaar was. Die hoorde niet zó bij hen als vader en moeder, en Frits, en Martha, en Jan en zichzelf . . . .

Om drie uur toog Jan met z'n grote Bos-atlas onder de arm en z'n regenjas bij wijze van cape over z'n hoofd naar de stallen.

„Een vreemde voorliefde, als je thuis op je gemak kan zitten," had Frits nog gezegd aan tafel.

Maar moeder vond het zo vreemd niet. Ze was alleen maar bang, dat Jan in z'n alleentje aan andere dingen zou gaan denken dan aan z'n werk. Ze kende hem. En dus vroeg ze nog eens: „Zal je flink opschieten, jô?"

„Ja moeder. Maar 't is een taaie! Sommige dingen hadden we in de stad niet gehad; mijnheer dáár deed het anders. Eigenlijk fijner. Hij vertelde veel meer, en dan zag je het land, of de streek, waar het over ging. Hier moet je veel meer namen leren, aldoor maar namen . . . ."

„Nou ja, je bent nog jong, en dan leer je makkelijk," zei moeder luchtig.

Maar toen Jan weg was, zuchtte ze even. Want hij leerde eigenlijk alleen maar makkelijk die dingen, die hem interesseerden. Hij was ook in andere opzichten nog niet over de verandering heen. Hun huis, de verwaarloosde tuin, de rivier en de schepen . . . . dat alles vond hij fijn. Maar de school bleef hij nog vervelend

vinden. Erger nog dan in de stad. Als hij eerst maar eens echt een vriend vond onder de jongens, dan zou het wel beter worden. Een vriend, zoals Martha een vriendin had gevonden in Mienke . . . . Maar dat liet zich niet dwingen. Martha had ook eerst zo'n beetje toegekeken. Maar bij Jan duurde het langer. Bij Jan duurde het *altijd* langer, eer hij zich aan een nieuwe toestand had aangepast.

Jan, op de stille, stoffige zolder, bleef ook nog denken aan het verschil tussen de school ginds en hier.

Een *fijnen* man, zoals Martha soms opsneed over een leraar, had hij mijnheer De Jong ook nooit gevonden. Hij werd vaak erg driftig, en sloeg wel eens, en soms ook kon hij zo echt venijnig wat zeggen. Zo genaamd plagen, maar de jongens noemden het „judassen”. Nee, een fijne man was eigenlijk alleen mijnheer Maartensen geweest. Maar die gaf ook tekenen, en van geen ander vak hield Jan zoveel als van tekenen. In geen ander vak ook was hij zo flink. Maar fijn *vertellen* kon mijnheer De Jong. Mijnheer Boogstra zei altijd maar: „Julie leren bladzij zoveel tot zoveel.” Tenminste met aardrijkskunde en met geschiedenis. En als ze het dan maar precies wisten, zoals het in 't boek stond, was het goed. Maar je *zag* nooit eens wat gebeuren, bij het overhoren niet en in de les niet . . . . En als je het een keer echt gezien had in je verbeelding, dan onthield je het veel beter. Zoals nu die Middelgebergten, en laagvlakten, en hooggebergten. En de plaatsen in Rusland . . . . Als je nou wist, waarom ze nu anders heetten dan vroeger . . . .

Dat boek over die twee jongens, die met hun ouders naar Rusland gingen . . . . en toen kwam de revolutie . . . . en toen werden de ouders vermoord . . . . of tenminste, dat dachten ze, en de jongens kwamen op een schip, maar dat ging niet naar Holland, dat ging naar China, en toen waren daar weer rovers en die stalen den enen jongen z'n horloge, maar die had het van een rijken

Chinesen mijnheer gekregen, omdat hij hem onder een auto uit had gehaald, en dat stond erin, tenminste de naam van dien mijnheer, en dat zagen de rovers, en toen gaven ze het terug, of . . . . nee . . . . dat was weer een ander verhaal. Dat boek over Rusland, dat had hij niet uit kunnen lezen, want het was van de schoolbibliotheek, en ze gingen toen verhuizen. Maar nu zou hij eens vragen, of ze het hier ook hadden. Martha zou nog wel weten, hoe het heette. Die onthield al zulke dingen. Ze las de vervolgverhalen uit het kinderblad, en uit de kinderhoekjes van de twee grote kranten, die vader kreeg, en als Frits dan zei: „Je haalt immers alles door elkaar op die manier,” werd ze kwaad. Ze kon ook veel later nog vertellen, hoe alles gebeurd was in boeken . . . .

Met een schokje kwam Jan van z'n gedachten-omzwervingen terug tot de werkelijkheid. Hij begon te leren. Almaar dreunde hij rijtjes namen op . . . . telkens weer . . . . Maar als hij dan dacht, dat hij het eerste kende, en aan het tweede begon, was hij later de volgorde van het eerste weer vergeten. En ze moesten niet alleen de namen weten, maar ze ook op de rij af kunnen opzeggen. Dat wilde mijnheer zo. „Je kan ze net zo goed in de goeie volgorde leren als andersom”, zei hij altijd. Sommige jongens, die durfden, fluisterden: „Anders moet hij zelf zoeken!” Maar Jan was bang voor hem. En omdat hij bang was, vlotte het leren slecht.

Ineens keek hij verrast op. Hij had niet gemerkt, dat de regen had opgehouden. Maar nu de zon, een beetje flauwtjes nog, tussen de wolken door kwam kijken, moest hij het wel zien. Er was ineens een plek licht naast een plek schaduw op de bladzijden van zijn boek. Zoeven was alles even grijs . . . .

Hij sprong op en liep naar het raam aan de achterkant, dat uitkeek ver over de weilanden. Hè, mooi was

dat! Het gras, fris na de regen, hier vlakbij, al haast lang genoeg om gehooïd te worden, en ginds kort ge-graasd door de begerige koeien, die alleen hier en daar eilandjes lieten staan van wat ze niet graag lustten . . . . Nog verder weg de bomen van de dwarswegen door de polder, en daarachter het torentje van een dorp . . . . Nee, naar de stad terug zou hij toch niet willen. Tenminste niet, zolang het zomer was . . . .

Hij liep naar het zijraam. Daar zag je minder ver, maar het was haast nog mooier. Zoals, net in de bocht, het dak van de kerk en de toren uitstaken boven de bomen! Hè, dat moest je kunnen tekenen! Dat zou mijnheer Maartensen ook mooi vinden! Toen ze weggingen uit de stad, had die gezegd: „Flink je best doen voor alle vakken, maar niet vergeten te oefenen met tekenen. Je hebt aanleg ervoor!”

Nou, als het aan hem lag, zou hij het niet vergeten. Je hield alleen zo'n zuinig beetje tijd over, op deze school. En als je dan sommige dingen nog inhalen moest! Dat je van iets anders weer een beetje méér wist, hielp ook niet zo heel veel. Want het waren telkens andere boeken, en dus moest je de oefeningen toch maken.

Als hij weer vrij had, Zaterdag . . . . en minder werk . . . .

Of zou hij nu even? Alleen maar schetsen, en later afwerken? Zo mooi als nu had hij de kerk nog nooit gezien. Dat kwam natuurlijk door de grillige lucht, en de even grillige schaduwlijnen . . . .

Die lamme aardrijkskunde! Dat deed hij straks wel weer! Die liep niet weg!

Jan zocht tussen de bladen van zijn atlas; vond een schoon stuk papier. Een potlood had hij meegenomen, want hij had de rijtjes op willen schrijven, als het niet vlotte met leren. Dan ging het later beter, vond hij altijd . . . .

Plat op zijn buik lag hij voor het raam, dat tot de

zoldervloer reikte. In schetslijnen stonden de kerk en de toren, met de bomen er omheen, al gauw op 't papier.

Hè, dat lukte! Prettig ging het! Hij kon best de tekening opwerken ook. Hij zou ze naar mijnheer Maartensen sturen, inplaats van een brief. Alleen maar erbij zetten: „Hier wonen we nu dichtbij.” Brieven schrijven konden meisjes beter dan jongens.

Jan tekende, en schaduwde, en verbeterde, zonder meer aan andere dingen te denken . . . .

Tot een stem beneden riep: „Hallo, waar zit je?”

Toen schrok hij.

Toen zag hij ook weer de atlas en zijn leerboek, en wist hij, dat hij z'n aardrijkskunde nog niet kende!

Zouden ze al moeten eten? Was het al zo laat? Dan werd het mis morgen.

Martha (want zij was het, die riep) schalde opnieuw: „Kan je geen antwoord geven?”

„Ja, hier!” zei Jan, en stak z'n hoofd door het raam.

Martha keek echter aan de verkeerde kant.

„Hier! Op zolder!” riep hij daarom.

Toen hij haar naar boven hoorde komen, liep hij zelf naar de trap. Ze hoefde niet te zien, dat hij getekend had. Dromerig als hij was, dacht hij er niet zo gauw aan, z'n tekening tussen de atlas te stoppen.

„Ben je haast klaar? Mienke is gekomen. Ze moest me wat vragen, en ze mocht ook wel een uurtje blijven van haar moeder. Om de feestelijkheid tracteert moeder op limonade. Ik moest vragen, of je ook kwam. Die les zou je nou wel al kennen, dacht moeder.”

„'k Wou, dat het waar was!” verzuchtte Jan.

„Is het zoveel?”

Met dat ze 't vroeg stapte Martha de zolder op. Toen zag ze de tekening liggen.

„O, maar je hebt niet geleerd,” verweet ze. En er klonk minachting in haar stem.

Jan kleurde er van.

„In 't eerst wel,” zei hij. „Maar toen scheen ineens de zon, en moest ik even kijken, en toen was het zo mooi buiten, achter, over het land en de kerk vooral, dat ik die uittekenen wilde voor mijnheer Maartensen!”

„Zal mijnheer Boogstra wat kunnen schelen, waarom je je les niet kent! En moeder zei, dat je wel limonade mocht hebben, omdat je zo hard werkte en zo alleen was hier . . . .”

„Als je zegt, dat ik mijn les nog niet ken, en daarom niet kom . . . .” aarzelde Jan.

Maar Martha zei resoluut: „Nee, veel beter dat je meegaat naar huis, anders begin je weer te tekenen . . . .”

„Nee, nou niet meer. Heus niet. Ik wou . . . .”

„Vanmiddag wou je ook leren, en toch ben je begonnen. En 't is nou stil boven op je kamertje. Als je tegen moeder zegt, dat je nog niet helemaal klaar ben, kom ik je straks overhoren. Maar dan moet je echt je best doen. Anders moet moeder het weten van vanmiddag, en dan heeft ze daar last van . . . .”

Jan wist wel, dat Martha gelijk had. Als hij nu naar zijn tekening keek, vond hij het al jammer, dat hij niet af was. Wenste hij stilletjes, dat Martha een beetje later zou zijn gekomen, of moeder hem vergeten had met de limonade. En als hij nu weer alleen bleef . . . .

„Schiet dan op,” haastte Martha. „Anders vraagt moeder nog, waar we zo lang blijven.”

Het was nu weer heerlijk buiten. Frisser dan de vorige dagen, en toch zacht. Op het terrasje zat moeder met Mienke en Lientje. Mienke naaide iets, dat ze paste aan de pop Nikkertje. Moeder knikte, als wilde ze zeggen: „Het wordt goed.” Lientje vroeg: „Komt het nog af, vanavond?”

Op de theetafel, de oude, die ze gelakt hadden om buiten te kunnen gebruiken, stond z'n limonade te wachten.

Jan dronk er haastig van.

„Kom je niet even gezellig bij ons zitten?” vroeg moeder.

Maar hij zei: „Ik ken nog niet alles. Martha zal me straks overhoren. Ik ga maar op mijn kamertje, daar is het nu ook stil.”

Net, zoals Martha hem voorgezegd had.

Maar tussen de bladen van de atlas zat de tekening!

Hij wist nu ineens, dat hij die niet aan mijnheer Maartensen zou sturen. Want hij kon hem niet eerst aan moeder laten zien. Anders deed hij dat altijd.

Terwijl hij naar boven liep, vond hij zichzelf vreselijk dom. Want als hij dadelijk was begonnen met leren, inplaats van eerst over alles en nog wat te denken, en later nog even flink doorgezet had, zou hij nog wel tijd over hebben gehouden voor zijn tekening. Per slot liep de kerk evenmin weg als zijn aardrijkskunde. En om dat heel mooie weer te geven, dat spel van licht en schaduw, daarvoor moest je veel meer van tekenen afweten dan hij deed. Daarvoor moest je kunnen schilderen . . . .

Hij deed nu echt zijn best, de verloren tijd in te halen.

En toen hij merkte, dat hij het met haasten en jagen nog maar minder maakte, probeerde hij het kalm aan te doen en z'n gedachten erbij te houden.

Toen Martha kwam, kende hij z'n les tamelijk goed. Geheel vlot iets opzeggen, zoals Frits en Martha, dat kon hij maar zelden.

Beneden duwde Lientje Nikkertje haast vlak in z'n gezicht.

„Mooi hè? Een badpak! Heeft Mienke gemaakt!”

„Ja, mooi!” zei Jan, een beetje afwezig.

Hij vond Mienke wel aardig. Gezelliger dan Lia vroeger.

Maar hij dacht ineens: „Als ik nou een vrindje had, net als Martha een vriendin, en we leerden samen, misschien deed ik dan niet zo telkens andere dingen er tussen door.

HOOFDSTUK VI.

Jan vindt een vriend.

Wat maar zelden gebeurde: ze kwamen tegelijk thuis, Frits en Martha en Jan.

Nog op de weg praatte Jan heftig: „Echt, hij kon er niks aan doen! 't Was een ongeluk! Hij schrok, omdat hij bang is voor mijnheer Boogstra, als die zo kwaad wordt. En toen gebeurde het. En toen sleurde mijnheer hem uit de bank en sloeg hem, en later moest hij het boek meenemen naar huis . . . .”

„Dat is zo erg niet! Als hij toch zegt, hoe het gebeurd is! Zo duur kan zo'n boek niet zijn. Als hij het nou moedwillig bedorven had! Maar een ongeluk kan ieder hebben,” kwam Frits nuchter.

„Ja, dat zei ik ook, toen we in 't vrije kwartier samenliepen. Maar hij vond dat juist wel erg. Hij zegt, dat zijn tantes over zoiets telkens opnieuw beginnen. Als hij nu eens weer per ongeluk wat breekt of scheurt, zeggen ze ook opnieuw: „en toen, met dat boek.” Z'n vader zou driftig geworden zijn, misschien net zo kwaad als mijnheer Boogstra, en misschien had hij hem ook wel geslagen, maar dan was het ook over, zegt hij.”

„Nou, prettig anders, een driftige vader!” vond Martha.

„Ja, dat dacht ik ook. Maar hij schijnt dat niet zo erg te vinden.”

„Och, 't is *zijn vader*, moet je denken. En hier heeft hij alleen maar die twee ouwe tantes,” meende Frits.

Precies zeggen kon hij het niet, maar iets van het hevig verlangen naar zijn vader, naar alles, wat hij

achter had moeten laten, dat het Indische jongetje, waarvan Jan vertelde, soms beving, iets daarvan voelde hij wel.

„Waar hebben jullie het zo druk over? Je kijkt alle drie even kwaad,” vroeg ineens achter hen hun eigen vader.

Jan wilde meteen al vertellen. Hij begon: „Moet u horen, vindt u dat nou ook niet gemeen?” — maar toen wist vader, die z'n zoon kende, dat het een lang verhaal werd.

„Binnen dan maar,” zei hij. „Dan weet moeder het ook.”

Terwijl vader thee dronk, deed Jan opnieuw het verhaal, dat Frits en Martha al kenden. Toch bleven ze weer luisteren . . . . Af en toe zeiden ze met een enkel afkeurend woord hun mening.

Ze hadden op school rekenen; moeilijke vraagstukken, die ze nog niet kenden. Op de beurt kwam er een jongen of een meisje voor 't bord, maar haast niemand had er nog iets van gesnapt. En met iedere mislukking werd mijnheer Boogstra bozer. Tot hij opeens tegen een zo heftig uitvoer, dat ze er allen van schrokken.

„Hij kon Henk Staayer niet uitstaan, nooit, daar kwam het van,” verklaarde Jan.

„Nou . . . .” deed vader ongelovig.

„Heus niet, vader! Nou, en Tom Drijver wees bij met zijn vulpen, en toen mijnheer zo begon te schelden” (zeg liever: „uit te varen” vond vader), „toen schrok hij ineens en viel er een dikke inktmop op z'n boek. Hijzelf zei: „O! en Kees, die naast hem zit, zei ook: „O!” en zo merkte mijnheer het. En toen heeft hij Tom uit de bank gesleurd en hem geslagen, en gezegd, dat hij wou, dat hij maar stil in Indië was gebleven . . . .”

„Gemeen!” mompelde Martha.

„En we waren er allemaal kwaad om, want het was heus een ongeluk, en we hadden al afgesproken, dat we

met mekaar het boek zouden betalen, dan hoefden zijn tantes er niks van te weten . . . .”

(Moeder, die aan Jans platte portemonnaie dacht, glimlachte hier even).

„Maar toen gaf mijnheer hem ook nog een brief mee, dus dat kon niet doorgaan.”

„Kom, voor die tantes is zo'n boek niet zo erg,” meende vader.

„Nee. Maar Tom zegt, dat ze alles, wat hij verkeerd doet, opzouten, en er dan telkens weer mee te voorschijn komen, en dat hij veel liever een pak slaag zou hebben, zoals zijn vader hem soms gaf, omdat het dan ook uit was.”

„Die tantes zijn geen kinderen gewend. En als er dan ineens een Indisch neefje op je dak wordt geschoven en je rustig leventje bederft, ja, dan is het te begrijpen, dat je 't wel eens vervelend vindt”, vergoelijkte vader.

„Waarom deed z'n vader hem niet bij andere mensen? Waar ook kinderen zijn? Voor Tom zelf is het toch ook vreselijk-saai zo. Geen kameraadjes, z'n moeder dood, z'n vader in Indië . . . .”

„Ja, waarom?” herhaalde vader Martha's vraag. „Het is in Indië ook niet alles tegenwoordig. Ik weet niet, maar het kan best wezen, dat het dien vader moeilijk valt voor zijn jongen te betalen. En dat die tantes de enige familie zijn, en zij gezegd hebben in een opwelling van medelij: ‚Stuur hem maar hier.’ Zo'n jongen zonder moeder, die wekt je meelij. Maar als je een rustig leventje gewend bent, en het wordt dan zo anders, en je voelt je verantwoordelijkheid en je weet misschien niet precies, hoe je zo'n kind eigenlijk moet aanpakken, ja, dan is alles heel begrijpelijk, en behoef je nog in 't geheel niet op die tantes af te geven. Misschien doen ze wel een heel goed werk, en zijn ze alleen een beetje onhandig.”

„Tom zit er dan maar mee,” mompelde Martha, die

de dingen altijd in felle contrasten zag. Of goed, of slecht.

„Zou die . . . .” begon moeder . . . . .

„'k Wou, dat . . . .” zei Jan . . . . .

Maar ze maakten geen van beiden hun zin af, en vader deed, alsof hij niets gehoord had.

Moeder, vol meelij met dien eenzamen jongen, had willen vragen: „Zou die Tom soms een goed vriendje voor Jan zijn?”

En ze had zich al voorgenomen, hem dan een beetje het gemis van zijn moeder te vergoeden.

Maar meteen bedacht ze, dat zo'n verhaal van schoolkinderen, vooral wanneer ze boos zijn, vaak nog al gekleurd is. Misschien was die Tom heel niet het verlegen, goedge jongetje, dat Jan van hem maakte. Misschien hadden die tantes wel telkens opnieuw last met hem, en haalden ze daarom zijn vroegere ondeugendheden telkens op . . . . .

En Jan had willen zeggen: „Ik wou, dat Tom eens hier mocht komen.” Maar tegelijk bedacht hij, dat hij Tom eigenlijk nog maar weinig kende. Vandaag hadden ze voor het eerst wat langer samen gepraat. Tom moest een andere kant op dan hij, en zijn tantes wilden, dat hij altijd dadelijk thuis kwam. Neen, hij moest hem eerst nog een beetje beter kennen, eer hij zoiets vroeg.

Doch heimelijk hoopte hij, dat het zou kunnen. Dat hij in Tom een vriendje zou vinden, zoals Martha een vriendin had in Mienke.

Als Tom dan maar altijd bij hem kwam, en hij niet naar de tantes behoefde . . . . .

Jan ging wel over naar de hogere klas, maar erg schitterend was zijn rapport niet. En voor rekenen had hij een taak.

Tom Drijver had voor rekenen ook een taak. Dezelfde als Jan.

Toen kwam Jan met zijn vraag: „Zouden we niet samen kunnen werken in de vakantie?” Want nu wist hij genoeg van Tom om dit te durven zeggen.

„Als het mag . . . .” zei Tom verlangend.

Doch dadelijk voegde hij er triest bij: „De tantes zullen het wel niet goed vinden. Zij zullen denken, dat we het vragen, omdat we pret willen maken samen. Ze zeggen, dat je het best kan werken, als je heel alleen zit.”

„Frits wel” zei Jan.

„Nou ik niet. Ik ga altijd aan andere dingen denken, als ik zo ongezellig alléén ben . . . .”

Hij zei er niet bij, aan welke dingen. Maar door z'n toon, door z'n zwijgen daarna, wist Jan genoeg. Wanneer ze samen liepen had Tom altijd maar één onderwerp van gesprek. Of eigenlijk: twee, Indië en z'n vader. Soms noemde hij ook zijn moeder. Maar dan moest het al heel vertrouwelijk zijn tussen hen beiden.

„Vader en moeder zullen wel goed vinden, dat je bij mij komt. En als jij nu zegt, dat mijn vader ons werk nakijkt, misschien mag jij dan wel van je tantes.”

„Misschien . . . .” dacht Tom. Heel veel verwachting had hij er niet van.

Toen Jan thuis met zijn vraag voor de dag kwam, was vader ook niet zo gul met zijn toezegging, als Jan gedacht had.

„Morgen zal ik wel zeggen, of ik het goed vind,” sprak hij af.

„Hè, vader, dat weet u vandaag toch ook al wel,” meende Jan.

Maar vader hield vol: „Nee, morgen. En vanavond praten we er niet verder over.”

Toen na het eten vader nog weg ging op de fiets, vroeg Martha wat verwonderd: „Er is nu toch geen werk meer op 't kantoor?”

„Nee, vader moet ergens anders heen,” zei moeder.

Ineens vroeg Jan: „Gaaf vader . . . ?” maar moeder viel hem in de rede: „Vraag maar niets. Ik zeg toch niets.”

Jan was er toen bijna al zeker van, dat vaders uitgaan verband hield met Tom en hem. Waarom had hij anders beloofd: „Ik zal het morgen zeggen”, en niet: „Ik zal er nog eens over denken?”

Werkelijk hadden mijnheer en mevrouw Noorda samen bepraaf, dat ze eerst iets meer omtrent Tom Drijver moesten weten, eer ze hem bij zich vroegen. Vooral mevrouw had wel echt medelijden met hem, en wilde hem graag bemoederen, maar ze moest haar man gelijk geven, dat je voorzichtig moest zijn met het in huis halen van vrindjes.

Dus fietste mijnheer naar den onderwijzer van Jan en Tom.

Mijnheer Boogstra dacht eerst, dat zijn bezoeker kwam klagen over de opgegeven taak. Toen dit niet het geval bleek te zijn, werd hij meteen vriendelijker.

„Tom Drijver? Ach nee, geen kwade jongen. Maar erg sloom. Soms zou je zeggen: lui. Geen fut . . . .”

„Zo'n kind alleen hier onder vreemden, of bijna vreemden . . . . Een geheel andere omgeving, dan waaraan hij gewend was . . . . Misschien heimwee naar z'n vader, naar Indië, waar hij geboren is . . . . Geen wonder, dat de moed er dan een beetje uitgaaf,” vond mijnheer Noorda.

„Ja, dat kan wel. 't Is soms moeilijk, voor een onderwijzer ook. Je moet je leerlingen ver genoeg brengen en als ze dan geen van allen blijken te begrijpen, waar het om gaat, verlies je zelf de moed ook wel eens of word je kwaad. Later heb je er spijt van — en de kinderen begrijpen niet, dat een onderwijzer ook maar een mens is.”

Denkt hij nu terug aan die geschiedenis met de vulpen? vroeg mijnheer Noorda zich af. Als Jan dit eens

hoorde! — Hardop zei hij: „Dus Tom zal geen verkeerde invloed hebben op Jan, denkt u? Op zijn karakter? Of op zijn werk?“

„Op zijn karakter, nee, dat denk ik niet. Maar op zijn werk, daarvan ben ik niet zo zeker. Jan is ook wel eens erg dromerig. Bijna absent.“

„Misschien houden ze mekaar wel wakker,“ veronderstelde mijnheer. „In elk geval zal ik hen controleren. En als u, na de vacantie, vindt, dat ze niet zo hun best doen als ze wel kunnen, waarschuwt u mij dan direct!“

Met die afspraak kon mijnheer Boogstra vrede hebben.

Toen fietste mijnheer Noorda naar de tantes van Tom.

Hij vond ze precies, zoals hij zich voorgesteld had. Een paar keurig-nette, heel secure oude dames. In de kamer geen vuiltje, geen stofje, maar ook: geen fris windje. De markiezen nu, in de avond, nog neer. De dames ieder aan een kant van de ronde tafel, elk met een haakwerk. Niets, dat de aanwezigheid van een kind verried in dit huis.

Toen mijnheer Noorda Toms naam noemde, vroegen ze meteen verschrikt, of hij iets verkeerd had uitgevoerd.

„We laten hem nooit te vroeg naar school gaan, mijnheer, en na schooltijd letten we er op, dat hij dadelijk naar huis komt. Maar zo'n jongen, die ginds natuurlijk als een halve wilde leefde, je weet niet, wat die op z'n weg naar en van school nog kan uitvoeren, nietwaar? We vonden, mijn zuster en ik, dat we niet anders konden doen dan hem in huis nemen, nu de omstandigheden van mijn neef niet toelaten, hem in een leraarsgezin onder dak te brengen. Maar 't is ons een dagelijkse zorg, mijnheer. Een dagelijkse zorg! 't Is een heel ding op onze leeftijd een kind te moeten opvoeden tot een net mens.“

Mijnheer Noorda lachte bij zichzelf om de vreemde voorstelling, die deze oude dames blijkbaar hadden ontrent het Indische leven! En tegelijk was hij vol meelijden met een jongen, die op deze manier zijn jeugd doorbrengen moest en werd opgevoed tot een „net mens”.

En ook voelde hij een beetje mee met de tantes zelf, voor wie de verantwoordelijkheid heus te groot was.

Dus zei hij maar gauw, dat hij niet kwam klagen over Tom, maar kwam vragen, of die af en toe bij hen mocht komen als vriendje van Jan.

De oudste tante, die het woord deed, zei heel beleefd: „Ja, ziet u, mijnheer, wij stellen uw vriendelijkheid erg op prijs. Maar u begrijpt, u woont hier pas. Wij kennen uw gezin niet. En wij zijn aan Toms vader rekenschap schuldig over de manier, waarop we zijn kind opvoeden. Tenminste, zoo voelen wij het. Hijzelf . . . .”

Een bedenkelijk hoofdschudden drukte uit, dat Toms vader het naar haar inzicht niet ernstig genoeg nam met zijn plichten.

Mijnheer Noorda zei even beleefd: „Ik begrijp dat volkomen. U mag gerust naar mijn gezin informeren. Maar voor ik hier kwam, heb ik eerst met mijnheer Boogstra overlegd. En die vond, dat de jongens elkaar geen kwaad zouden leren.”

„Ja, dan . . . . dat verandert de zaak natuurlijk . . . . dan zijn we u heel dankbaar, mijnheer. Want het valt ons zwaar. En als ons neefje nu eens zo'n enkele keer bij u mag komen, waardenen we dat zeer.”

„Zo dikwijls hij wil, mag hij komen. Een gezin met kinderen is net een bijenkorf, ze trekken maar in en uit.”

Het was de oude dame aan te zien, dat ze ook dit niet geheel goed en vooral niet geheel netjes vond. Maar tegen een vreemden mijnheer, die een heel nette mijnheer leek, durfde ze niet zeggen wat ze Tom altijd voorhield: „Vóór alles moet er orde zijn.”

„Als ze maar eerst weten, dat ze Tom met een gerust hart bij ons kunnen laten, zullen ze veel te blij zijn met hun verkregen rust, om al te streng de hand te houden aan dat „een enkele keer”,” zei mijnheer Noorda 's avonds tegen zijn vrouw.

Natuurlijk moest Tom reeds de eerste middag, die hij bij hem doorbracht, de verwaarloosde tuin zien.

„Maar eerst op Jans kamer je werk maken. Vader zal ernaar vragen, als hij thuis komt,” zei moeder.

Dus werd het na het eten, eer ze gingen.

Vader zelf liep mee.

Ze vonden er ook Jansen, die stond te kijken naar wat eens een goed-onderhouden rozenperk was geweest.

„Ze verwilderen geheel en al, mijnheer,” klaagde hij. „En 't waren zulke mooie soorten. Mijnheer was er zo trots op. Deze theeroos, die kocht hij kort voor z'n sterven. Daar kan je nou nog wel aan zien, dat het een mooie is. Maar deze hier, dat is al net een wilde roos, met z'n lange loten en enkele bloemen. Als je hem ergens in de slootkant vond staan, zou je nooit denken, dat het een gekweekte was.”

„Ja, 't is jammer. Als je denkt, dat er nog wat van te maken is, zal ik vragen of ik ze kopen kan voor mijn tuin.”

„Sommige zou 't nog wel mee gaan, mijnheer. Maar 't is nou niet de tijd. En misschien beleeft u van goeie stekken nog meer plezier. 't Valt niet mee om wat eenmaal verwilderd is weer goed te krijgen. Dat zie ik wel aan mijn druiven. Soms komt het nooit meer terecht.”

„Maar als het lukt, is het een dankbaar werk,” vond vader.

„Dat wel. In de natuur vraagt alles zorg en nog eens zorg. Anders groeit het maar in 't wilde op. Dat lijkt wel eens mooi, en sommige mensen houden ervan. Maar

in een tuin mag ik die wildheid niet. En als het toch verwildert, dan noem ik het verval. Niks anders als verval. En het is kwaad werk, daarvan nog weer wat terecht te brengen. Zo'n tuin, als je daarvan weer wat maken wou, zou schatten geld vragen. En vroeger kwam je er met geregeld onderhoud, met wieden, en stekken . . . . Maar 't moet geregeld gaan, mijnheer, geregeld. Je kan niet zo maar eens een poosje zeggen: „Nou doe ik niks,” want dan heb je later dubbel werk.”

„Zo is het. En met de mensen gaat het al net zo, Jansen. Maar als ze jong zijn, begrijpen ze dat niet altijd.”

„Krek, mijnheer. En nou ga ik kijken, of de vrouw de koffie al bruin heeft. Want dit hier, dat maakt een mens maar triest, en je begint er niks mee.”

„Je kan van baas Jansen heel wat leren, als je goed naar hem luistert. Denken jullie nog maar eens aan wat hij vanavond zei, als je 't vervelend vindt sommetjes te maken en lessen te leren. Als je 't niet geregeld en op tijd doet, heb je later dubbel moeite ermee,” zei mijnheer tegen de jongens.

Ze liepen nog wat rond en toen vond vader, dat Jan Tom naar huis moest brengen.

„Vond je 't leuk bij ons?” vroeg Jan onderweg.

„Fijn. 'k Hoop, dat ik vaak mag komen.”

Een eindje liepen ze stil naast elkaar.

Toen zei Tom ineens: „En je vader, dien vind ik ook fijn.”

En hiermee won hij Jan voor goed.

HOOFDSTUK VII.

Vacantie.

„Reuze! Vacantie!” zei Mienke, toen ze samen naar huis fietsten.

„Ja, reuze! . . . .” gaf Martha toe. Maar 't klonk wat mat.

„Ga jij nog uit?” vroeg ze toen.

„Ik weet niet. Misschien een daagje met moeder. Als mijnheer Jansen zijn verlof kan krijgen, terwijl mijnheer Bartels ook weg is. Hij heeft het wel aangevraagd, want hij vindt, dat moeder het best eens een weekje echt rustig mag hebben. Maar zeker weten, of het kan, doet hij nog niet.”

„Ja . . . .” zei Martha, in gedachten. Ze was maar half bij wat Mienke vertelde, want ze had zo haar eigen problemen, deze eerste grote vakantie hier.

„En als het niet kan, met mijnheer Jansen zijn verlof, bedoel ik, dan ga ik 's morgens moeder lekker helpen. De andere weken, dat hij wèl thuis is, en mijnheer Bartels terug is, ook. Dan is moeder fijn vroeg klaar 's middags, en kan ze ook nog eens een mooi boek lezen. Daar houdt ze zo van, maar 't kan alleen Zondags. En ik ga zelf ook lekker lezen, en handwerken. Ik mag een vloerkleedje maken voor mijn kamertje. Van indanthren katoen, dat is niet zo duur als wol, en je kan het nog wassen ook. Kom je eens kijken, wat voor kleuren ik nemen zal? Jij hebt daar zo'n goede kijk op. 'k Vind het alleen maar jammer, dat we niet zo'n tuin achter ons huis hebben als jullie. Dan kon moeder daar zitten, als 't mooi weer was. Bij ons achter is het zo

onvrij. De buren zijn wel goeie mensen, maar als je wilt lezen, en ze komen dan telkens een praatje maken . . . .”

Weer zei Martha vaag: „Ja . . . .”

Mienke scheen niet te merken, dat ze zo afwezig deed. Nu was *zij* het, die het drukst praatte, en niet Martha.

„’t Zal toch best een leuke vakantie worden. Er zijn massa’s dingen, waarvan je telkens denkt: dat zou ik willen doen, of: dat zou ik willen lezen, en als je naar school moet, heb je er geen tijd voor. Ik ga ook nieuwe platen opplakken, om in mijn kamertje op te hangen. Moeder heeft nog mooie, carton is er wel van ouwe dozen en zoo’n rolletje gegomd lint voor het opplakken is niet duur. Leuk is dat, als alles er weer eens nieuw uitziet. Maar ’t mooiste vind ik toch, dat ik moeder kan helpen, en dat het nu weer een hele tijd duurt voor ze erover behoeft te piekeren, of ik wel overga.”

„Maar jij bent immers flink!” zei Martha nu verbaasd.

„Och, gewoontjes hè? Middelmaat. En er hangt voor moeder zoveel van af. Ze is ook teveel alleen; dan ga je jezelf van alles in je hoofd halen. Tenminste, dat zegt ze, en dan lacht ze er zelf om.”

„Ga je nooit uit in de vakantie? Ik bedoel: voor langer dan een dag. Naar een kamp of zo?”

Martha vond het lelijk van zichzelf, dat ze dit vroeg, maar ze kon het niet laten.

„Nee, dat kan immers niet. Ik zou het wel willen, natuurlijk, maar als je weet, dat je moeder al zorgen genoeg heeft, dan vraag je het niet, hè? En dan denk ik: dat komt allemaal later wel, als ik zelf verdien. Maar eerst ga ik dan met moeder eens echt ergens in pension. En tot zolang denk ik maar, als je jezelf voorneemt, een paar prettige weken te hebben thuis, dan wordt het ook wel goed.”

„Nou, ik vind het saai, zo’n hele vakantie hier te moeten blijven,” viel Martha uit.

Mienke antwoordde daarop niet dadelijk. Het leek, als

had ze eerst wat te stellen met haar fietstas of haar bel.

Toen vroeg ze: „Vond je me een erge preekster, daarnet?”

„Een preekster? Jou?”

„Ja. Omdat ik dat alles zo zei? Je moet denken, voor mij spreekt het vanzelf, dat ik niet uitga. Ik heb het nooit anders gehad, in de vacanties. Maar altijd maakte moeder er toch nog weer wat moois van. Natuurlijk heb ik ook wel eens verlangd mee te kunnen gaan, als we op school zo'n kampkrantje kregen . . . . Of als de anderen vertelden, wat zij gingen doen. Maar vóór dat jij kwam, voelde ik mezelf altijd een beetje afzonderlijk van de klas. Ook al om zulke dingen natuurlijk, waaraan ik niet mee kon doen. En nu is deze vakantie voor mij al fijner dan vroeger, omdat ik jou heb, en bij jullie mag komen. Maar altijd zoet en tevreden, nee, dat ben ik ook niet, hoor! En voor jou is 't natuurlijk moeilijker, omdat je gewend bent uit te gaan.”

„Ja, natuurlijk,” zei Martha. „Kom je vanmiddag nog? Moeder wil jouw rapport ook zien.”

„En mijn moeder dat van jou! Ja, ik kom. Dààg . . . !”

Terwijl ze alleen verder fietste, herhaalde Martha in zichzelf Mienkes gezegde: „Voor jou is het natuurlijk moeilijker, omdat je gewend bent uit te gaan.”

Ja, dat is het, vond ze zelf ook.

Maar iets in haar vroeg tegelijk: „Of makkelijker?”

Als je zoveel prettige vacanties had om aan terug te denken, en waarschijnlijk nog evenveel in de toekomst, om naar te verlangen, was het dan zo vreselijk, nu eens één keer thuis te moeten blijven? Zó vreselijk, dat ze eigenlijk dacht: ik geef niks om die hele vakantie? Dat ze zelfs maar nauwelijks blij was met haar goed rapport en niet dankbaar, dat ze overging?

Hoewel ze wist, dat moeder naar dit rapport verlangde, fietste Martha toch langzaam. Want ze was nog lang niet klaar met zichzelf.

Soms schaamde ze zich.

Wat zei Mienke ook weer over het kampkrantje, dat ze meegekregen hadden? . . . . Frits en zij hadden het wel laten lezen, thuis, al hadden vader en moeder al lang tevoren gezegd, dat ze dit jaar geen van allen uitgingen. En toen moeder herhaalde: „Jullie weet, dat we van 't jaar de boel eerst een beetje moeten bij spiJKeren,” had zij, Martha, gerekend: Zo'n vijftien gulden kampgeld, wat helpt dat nou?

Later had ze wel geweten, dat het méér werd. Van Frits en haar samen het dubbele, en het reisgeld, en wat er bij kwam. Maar ontevreden was ze gebleven.

Ontevreden was ze eigenlijk nog.

Nu nog overlegde ze: als vader en moeder onze rapporten eens opstuurden aan oom Rienk. En als oom ons eens uit liet gaan voor *zijn* rekening. Hij heeft geld genoeg en niemand, aan wien hij 't besteden kan . . . .

En toen ze zover was, schaamde zij zich toch weer opnieuw over zichzelf. Want ze wist heel goed, dat ze niks om oom Rienk gaf. Dat ze 't niet eens prettig zou vinden, als hij weer bij hen kwam. Maar van zijn *geld* wilde ze wel profiteren. En dat vader oom eenzaam had genoemd, daaraan dacht ze niet . . . .

„Hallo, vrouwtje, wat kom jij laat! Als Frits niet gezegd had, dat je rapport goed was, had ik me heus ongerust gemaakt,” zei moeder, toen ze binnenkwam.

„Mienke en ik hebben langzaam gefietst, samen. Mienke praatte over haar moeder en zo . . . .” zei Martha.

Toen gaf ze het rapport.

„'k Ben voor Frans en Duits vooruit gegaan! Fijn hè?”

„En voor algebra en meetkunde?”

„'t Zelfde gebleven, wijsneus!”

Martha stak even een tongpuntje uit tegen Frits, die

haar met haar weinige aanleg voor deze vakken plaagde.

„Jammer, dat Jan nu een taak heeft. 't Zou anders zo'n echt vrije vakantie zijn geworden voor jullie alle drie. Maar hij heeft er een vrindje mee gewonnen, dat is ook wat waard,” vond moeder.

Bijna had Martha er uitgeflapt: „Wat noemt u een vrije vakantie! Als je toch nergens heen gaat!”

Maar toen zag ze weer het moede gebaar, waarmee moeder zich langs haar voorhoofd streek. Dat was een aanwendsel van de laatste tijd. Of was het meer dan een aanwendsel? Voelde moeder zich vermoeid? Door de verhuizing? Doordat ze minder hulp had dan vroeger? Of — was het de zorg van die maanden zonder werk voor vader, die zich nu nog wreekte?

En Mienke, die het fijn vond haar moeder te kunnen helpen, deze weken . . . .

Je bent een draak, dat je nou nog aan uitgaan durft denken, schold Martha zichzelf. Alsof het niet heel mooi is, dat alles zo goed terecht is gekomen. Alsof je niet . . . .

Even wilden haar gedachten niet aan het woord, dat ze eigenlijk vernederend vond. Maar toen zei ze 't zichzelf dapper: alsof je niet *dankbaar* moest zijn.

En daarbij dacht ze niet allereerst aan oom Rienk.

„Had Mienke iets bijzonders over haar moeder? Ze is toch niet ziek?” vroeg mevrouw later, toen zij en Martha even samen waren.

„Nee. Ze zei alleen, dat mijnheer Jansen misschien vrij zou krijgen, terwijl mijnheer Bartels nog uit is. Dat wilde ze graag, want dan kon haar moeder 't er ook eens rustig van nemen. En ze vond het jammer, dat het bij hen achter het huis zo onvrij was, om buiten te zitten.”

„Zo . . . .” zei mevrouw.

Doch toen een paar dagen later Mienke opgewonden kwam vertellen, dat mijnheer Jansen heus de volgende

week ook uitging, riep mevrouw Noorda haar apart.

„Hoor eens, Mienke, je moet tegen je moeder zeggen, dat er, als het mooi weer is, altijd een ligstoel voor haar klaar staat hier achter in de tuin. En dat ik graag heb, dat ze die iedere dag komt gebruiken. Ze moet haar boek maar meenemen. Ik zal haar niet storen, als ze graag lezen wil. Maar af en toe eens een praatje maken, ja, ik beloof niet, dat ik *dit* niet doen zal.”

Mienke kreeg een kleur.

„Ik bedoelde heus *u* niet, mevrouw, toen ik dat zei tegen Martha. Dat van de bureu . . . .”

Mevrouw Noorda lachte.

„Natuurlijk niet, malle meid. Ik ben immers geen buur van je!”

Toen werd ze weer ernstig.

„Maar jij belooft me te zorgen, dat je moeder hier komt. Dat ze er niet te bescheiden voor is. 't Zou zonde zijn, als die grote tuin hier achter er voor niets lag, terwijl voor je moeder de frisse lucht zo goed is. En dat het mag van den eigenaar, daar sta ik borg voor.”

Zo gebeurde het, dat Mienkes moeder kreeg, wat ze zelf „een rustkuur” noemde. En 't mooist van alles was, dat aan het eind van die week niet alleen de meisjes, maar ook de moeders vriendinnen waren.

HOOFDSTUK VIII.

Lia komt logeren.

„Welnee, ze storen me niet. Ze kunnen best zwijgen. En de hele middag lezen doe ik immers toch niet,” zei Mienkes moeder, toen mevrouw Noorda er bezwaar tegen maakte, dat de beide meisjes mee in de tuin gingen.

„Ik neem ook een boek,” zei Martha.

„En ik weef zwiwend mijn fantasieën in mijn vloerkleedje,” lachte Mienke, die iets dergelijks gelezen had, in een opstel over Oosterse tapijten.

„O nee, ik weef niet,” verbeterde ze toen zichzelf. „Maar de kelimsteek is toch van Oosterse afkomst, niet moeder?”

„Zie je wel, dat je je moeder niet met rust kunt laten?” plaagde mevrouw.

„O, maar straks, als ik zie, dat ze heus verdiept is, wel,” beloofde Mienke.

Het duurde niet lang, eer het zover was met mevrouw Stienstra.

Maar met Martha lukte het deze middag minder goed. „Gek wicht,” schold ze in gedachten de hoofdpersoon van het verhaal, dat volgens een klasgenootje „zo enig” was.

„Nou, wat je enig noemt! Zo'n mal spook!” bromde Martha in zichzelf.

Ze zou er graag over gepraat hebben met Mienke, maar haar belofte van stilzwijgen woog haar nog zwaar.

Dus las ze verder.

Doch over de bladzijden van haar boek heen keek ze

telkens naar Mienke en naar mevrouw. Vooral naar mevrouw . . . .

„Hè,” zei deze op 't laatst, „nu moet ik eerst eens een poosje rusten. Anders krijg ik teveel geestelijk voedsel ineens.”

Martha wist wel, dat het geen licht verhaaltje was, dat mevrouw op 't ogenblik las. Anders zou ze misschien gevraagd hebben: „Hè, hoe kan u nou ineens uitscheiden? U was zó verdiept.”

Het bleek, dat Mienke toch niet al haar gedachten bij haar vloerkleedje had gehad. Ze vroeg ineens: „Waarom zat jij zo naar moeder te kijken?”

Martha kreeg een kleur.

„Och . . . .” ontweek ze.

„Nou? Waren het zulke slechte gedachten, dat je ze niet durft te biechten?”

„Gek waren ze . . . .” zei Martha.

„Gek . . . . en dat in verband met mijn moeder! Verklaar je nader, of . . . .”

Mienkes gebaar met de maasnaald dreigend in haar opgeheven hand was welsprekend.

„Als je het met geweld wilt weten . . . . maar natuurlijk lach je me uit . . . .”

„Ik beloof van niet . . . .”

„Nou, ik dacht, dat jouw moeder en mijn moeder niks op mekaar lijken en toch ook soms weer heel veel . . . .”

Mienke deed een greep naar Martha's boek.

„Kind, welke zware lectuur lees jij in je vakantie, om tot zulke filosofische overpeinzingen te komen?” vroeg ze.

„Zie je nou wel, dat je me uitlacht. En met mijn boek heeft het niks te maken. Dat is juist ontzettend flauw.”

„Misschien lijken alle moeders een beetje op mekaar,” dacht mevrouw Stienstra.

„Ja, misschien . . . .” gaf Martha toe. „Maar Lia’s moeder, ik weet niet, die deed me nooit aan m’n eigen moeder denken.”

„Wel, ik heb er niets tegen een beetje van je moeder weg te hebben. Laten we dan maar aannemen, dat het wederzijdse sympathie is,” vond mevrouw.

Martha wist ineens, dat ze zoiets had zitten bepeinen, daarnet. En dat ze aan Lia’s moeder had gedacht, omdat Lia nu gauw komen zou, en ze zelf niet precies wist, of ze dit prettig vond. *Nog prettig vond.* Want eerst had ze er toch wel naar verlangd. Maar toen was Mienke er nog niet.

Als je je vroegere vriendin niet meer noodig had, omdat je nu een andere bezat . . . . was dat wel goed?

Nou ja, ze wilde Lia best voor vriendin houden. Maar als ze lelijk deed tegen Mienke . . . . En ’t kon best gebeuren, dat ze onaardig tegen haar was. Vroeger, in de stad, wilde ze ook nooit, dat zij, Martha, eens met een ander meisje ging. Toen hoefde het ook niet . . . . Maar nu was Lie ginds, en Mienke hier. En eigenlijk, als het er op aan kwam, vond ze Mienke aardiger. Maar Lia had de oudste rechten. Dus . . . .

„Je zit alweer te peinzen! Hoe heet dat ook in ’t Frans? Zo’n leuke uitdrukking . . . .”

„Kind, ben je mal? Wie denkt er nou in de vakantie aan Frans, en aan de school?” deed Martha verontwaardigd.

„Ik verbeeldde me nog al, dat je vol ijver naar ’t begin van de nieuwe cursus verlangde. En dat je daarom zo soesde,” plaagde Mienke.

„Ga je mee kijken, of Lientje al wakker is?” vroeg Martha.

Ze wist zelf, dat ze in een dromerige bui was, vanmiddag. Wat ze in zo’n stemming vaag voelde, kon ze nauwelijks voor zichzelf in woorden zeggen. En zeker kon ze het niet aan een ander vertellen. Zelfs niet aan Mienke.

Verrast merkte ze ineens, dat Mienkes gedachten haast in dezelfde richting waren gegaan als de hare. Want zonder aanleiding begon ze over Lia te praten.

„Ze komt nu gauw, hè? Lia bedoel ik.”

„Ja. Volgende week Maandag.”

„Als zij er is, zal ik dan maar wegblijven?”

„Ben je nou . . . ?” vroeg Martha verontwaardigd.

„Jij ben toch zeker net zo goed mijn vriendin als zij?”

„Ja, maar ik ken haar niet. En . . . .”

„Doe nou niet zo verlegen! Toen ik hier kwam, kenden wij mekaar ook niet, en nu . . . .”

„Ja, maar ik dacht, ik weet niet, maar ik geloof, dat Lia wel heel anders zal zijn dan ik. Wat jij van haar vertelde . . . . van haar huis en zo . . . .”

„Ze brengt haar huis niet mee! Als ze hier wil komen, moet ze ook maar tevreden zijn met wat we hier hebben. En jij hoort daar ook bij. Of dacht je soms, dat Jan om Lia's plezier Tom thuis laten zou? Nou, en Lie houdt niet van kleinere jongens.”

„Ja, maar ze komt om jou. Niet om Jan.”

„Je doet het niet hoor! Wegblijven, bedoel ik.”

Mienke begreep Martha niet goed. Was ze nu blij, dat Lia kwam? Of niet? Ze had het toch zelf gevraagd? Ze zou er zich maar niet verder in verdiepen. Maar als ze merkte, dat Lia het niet prettig vond, als zij er ook bij was, dan bleef ze toch weg. Om Martha natuurlijk. Want Lia was eerder Martha's vriendin dan zij. Ze zou wel oppassen, dat ze niet tussen die twee kwam . . . .

„Laten we dan verstoppertje doen! De hele troep met mekaar. En we mogen overal wegkruipen! In de schuur en in de stallen en op de zolder . . . . Maar wie gezien wordt is hem. Want als je boven zit, en je moet dan doen, wie het eerst bij de paal is, dat wordt te gevaarlijk . . . .”

Lia keek een beetje minachtend naar Frits, die dit

voorstelde. Zo'n grote jongen al, en dan nog zulke kinderachtige spelletjes doen! Als ze geweten had, hoe het hier was, en wat die tuin, waar Martha zo mee kon dwepen, voor een wildernis was, dan zou ze niet zijn komen logeren. Tenminste . . . . Moeder wilde nu eenmaal beslist die autotocht doen met de Verstovens. Daarbij was zij natuurlijk teveel. En alleen thuis blijven, of naar tante Ger, zoals moeder voorgesteld had . . . . Hier was ze tenminste vrij . . . .

„Toe nou, Lie. Schiet nou op,” zei Jan. „Frits wil nooit twee keer tellen. Ga je met mij mee? 'k Weet een fijn plekje.”

„'k Weet er zelf ook wel een,” zei Lia boos. 't Joch . . . En dat vriendje van hem. Net een aap . . . .

Ze liep de stallen in. Hier ergens zou ze wel een plekje vinden. Als ze maar niet de eerste was, die ontdekt werd, kon het haar verder niks schelen. Daar voor mal bij een paal staan tellen, en je suf zoeken naar een bende kinders, bah! Natuurlijk had ze zich heel wat anders voorgesteld van die logeerpartij hier. Dat de Noorda's een boot zouden hebben, — misschien wel zo'n mooi jacht, nu ze toch aan een rivier woonden . . . . en dat ze er iedere dag op uit zouden gaan . . . .

Niks kon je hier . . . . niet eens fatsoenlijk taartjes eten. En mijnheer en mevrouw schenen ook te denken, dat het al ruim voldoende was, wanneer ze haar een bed en eten gaven. Aan 't verzinnen van een pretje dachten ze niet eens. Die verwaarloosde tuin . . . . nou ja . . . . 't was niks . . . . maar een tuinfeest kon je er toch wel geven. Als je lampions ophing. En dan behoorlijke meisjes vragen . . . . niet zo'n kind als die Mienke, waar Martha nou aan verkleefd was . . . .

„Ik kom . . . .!” galmde Frits.

Lia schoof zichzelf haastig tussen een stuk wenteltrap uit het oude herenhuis, dat hier doelloos was opgeborgen, en de muur. Dat was tenminste wàt. Als Frits

het nu niet in de zin kreeg, het eerst hier naar toe te komen, bleef ze vrij . . . .

Ze hoorde hem lopen op het grint; toen deed hij de deur van de stallen open.

Instinctief kroop ze verder in haar donker hoekje.

Ze droeg een bruin-linnen jurk, in kleur niet erg afstekend tegen de donker-geverfde trap. En Frits, verblind door de felle zon buiten, zag niet meteen scherp hier binnen. Hij keek vluchtig achter de losse trap — zag niets — en liep door. Eerst naar de zolder.

„Hallo, Tom, al zit je nog zo aapachtig daar boven op die balk — ik zie je toch wel, jô. Je bent er gloeiend bij! De eerste nog wel!” hoorde Lia hem roepen.

En toen: „Nee, laat dat nou! Moeten we samen de trap afrollen?”

„Ik hou je in evenwicht. Hort, bles!”

Dat was Toms schelle stem.

Ze schenen werkelijk samen de trap af te komen.

Lia hoorde een zacht plofje, als van iemand met gym-schoenen aan, die sprong . . . . Tom droeg bij voorkeur schoenen met rubberzolen. — Nu hoorde ze hem zeggen: „Zoek maar alleen verder . . . . ik ga wel zolang maffen . . . . en daarop Frits verwijtend: „Waar leer jij die straatjongenstaal?”

„Van mijn ouwe tantes!” schaterde Tom — en Lia had bijna zichzelf verraden, door hardop mee te lachen. Van dat joch, al leek hij dan een aap, groeide nog wel wat! Als hij ouder was geweest . . . . misschien dat ze zich dan verwaardigd zou hebben deze dagen een beetje extra notitie van hem te nemen. Indische jongens konden heftig zijn. Stel je voor, dat ze hem eerst inpalmde, en dan nijdig maakte! Maar zo'n kind van elf — dat loonde niet de moeite.

Ze stak haar tong uit tegen Frits, dien ze naar buiten hoorde gaan. Zo, mijnheertje perfect, zoeken kan jij nog niet best . . . .

Uit de tuin waaiden af en toe wat klanken tot haar over. Tom, die Frits plaagde . . . . Jan, die gevonden was . . . . Naar de stallen kwam Frits zeker vooreerst niet weer . . . .

Ineens kierden de deuren open . . . . onderdrukt gelach . . . . voorzichtig voetstappen naar de zolder . . . . Lia had Martha en Mienke herkend aan haar stemmen. Natuurlijk samen . . . . Waarom hadden ze h  r gevraagd te komen, als ze aan mekaar genoeg hadden?

In haar boosheid bedacht ze niet, dat zijzelf telkens die twee afstootte. Mienke vooral, maar Martha ook. Een paar dagen was Mienke niet gekomen, doch zoals vroeger in de stad, was het toen tussen haar en Mar ook niet geweest. Het leek, als wisten ze geen van beiden goed, waarover te praten. Ja, Lia wist het wel, maar dan zei Martha: „H  , flauw . . . .”

En vanmiddag had Martha Mienke weer gehaald. Haar fiets stond nog tegen de stal aan, omdat het kleine schuurtje van de Noorda's toch al zo vol was.

Als ze de band eens leeg liet lopen? Even er een prikje in gaf? Mienke zou het wel erg vinden, armoedzaaister als ze leek . . . .

Of nee . . . .

In Lia's ogen blonk ineens heimelijk pret. Maar een trekje om haar mond, half brutaal, half minachtend, verried, dat het geen onschuldig plezier was . . . .

Voorzichtig sloop ze uit haar schuilplaats. Nog voorzichtiger kierde ze de zware staldeur open . . . .

Geen geluid . . . . niets te zien . . . .

Ze waagde het, haar hoofd naar buiten te steken . . . .

Onder de zware kastanje lag Tom languit op zijn rug. Misschien sliep hij werkelijk. Van dat jong kreeg je geen hoogte. Soms zo vlug als water, soms zo lui als wat . . . . Enfin, hij zag haar niet, daar kwam het nu maar op aan . . . .

Door de struiken aan het andere eind van de tuin

Onder de zware kastanje lag Tom languit op zijn rug.

zag ze vaag lichte tinten schemeren. Zeker Jan, met zijn blauwe blouse. En waarschijnlijk speurde Frits daar ook in de buurt. Van hem merkte ze tenminste niets.

Lia sloop naar buiten, de deur, die ze maar nauwelijks had opengedaan, liet ze zonder gedreun weer dicht vallen.

Even nog, eer ze Mienkes fiets pakte, keek ze naar Tom. Die lag onbewegelijk . . . .

Aan de andere kant van de stallen, buiten het gezicht van het huis, wipte ze op het zadel.

Eerst nog voorzichtig rijden over de niet onderhouden, grasbegroeide paden . . . . Toen een steviger trap . . . .

een zwaai uit het grote hek, dat bij uitzondering openstond . . . . en met een snel vaartje reed ze de kant van het stadje op.

„Lia! Kom dan voor de dag, Lia! Ik geef het op . . . . Lia-a-a . . . .”

Na deze herhaalde galm van Frits stonden ze bij elkaar, luissterend.

Niets . . . .

Alweer niets . . . .

„Gek!” zei Frits. En het klonk een beetje ongerust.

„Ze kan toch niets gekregen hebben?” vroeg Martha.

„Kan . . . . kan . . . . alles kan ten slotte. Maar vreemd blijft het, dat we haar dan nergens zagen. Ik kan geen plekje meer bedenken . . . .”

„Nee, wij ook niet . . . .”

„Lia! Toe, wees nou niet

„Ik kan geen plekje meer bedenken . . . .”

flauw! Kom nou voor de dag!" riep Martha op haar beurt. „Lia-a-a . . . .!"

Alweer dezelfde stilte, die bijna onheilspellend begon te worden. Martha keek onwillekeurig naar de rivier. Lia zou toch niet . . . .!

Nee, gekheid, wat moest ze dààr doen? Het was aan de overkant van de weg. En, als ze toch gegaan was, en gestruikeld of zo, dan hinderde het nog niet. Ze kon zwemmen als de beste. Wanneer het Lientje was geweest, dan, ja . . . . Maar Lia!

„Ze moet toch ergens zijn," vond Frits.

„Ach kom, die verschijnt vanzelf wel weer," meende Tom optimistisch. „Laten we maar doorspelen. Misschien is ze in slaap gesukkeld net als ik."

„Misschien is ze naar huis gegaan. Naar je moeder, bedoel ik. Ze vond dit spelen niet zo erg prettig, geloof ik," opperde Mienke.

„Als ze binnen was, had ze ons moeten zien komen," oordeelde Frits.

„Ja, maar als ze nou niet wil? Als ze heus weg is gegaan, omdat het haar verveelde?" vroeg Martha, die haar vriendin kende.

„Laten we dan gaan kijken. Hoewel ik er niks van geloof. Als Lia niet verkoos te antwoorden, zou moeder aan 't hekje zijn gekomen, als ze haar gezien had."

„Als ze haar gezien had, ja."

„Komen jullie neuzen, of er wat te krijgen is hier?" vroeg mevrouw, toen ze in optocht de kamer inkwamen.

„Nee. We zijn Lia kwijt. Tenminste, ze heeft zich verstopt, net als wij allemaal, en nu kunnen we haar niet vinden, en ze geeft ook geen antwoord. We dachten, dat ze soms naar binnen was gegaan, omdat het haar verveelde," vertelde Martha.

„Ik heb haar niet gezien. Maar ze kan best boven zijn. 'k Zit net hier, 'k ben aldoor met de weck bezig geweest. En als ze zit te lezen, hoort ze natuurlijk niets."

„Hmm . . . .” deed Frits twijfelend.

Martha rende de trap op, riep onderwijl al: „Ben je boven, Lie? . . . .”

Ze hoorde haar alle deuren open en dicht doen, maar Lia hoorden ze niet.

Het was tamelijk overbodig, dat Martha bij het beneden komen nog zei: „Ik zie ze nergens.”

„Maar dat is toch al te gek,” vond mevrouw.

En tegen Martha: „Hadden jullie soms ruzie voor die tijd?”

„Nee, moeder, heus niet.”

„Lia keek niet, of ze veel zin had in verstoppertjespelen. Maar zeggen, dat ze niet wilde, deed ze niet,” vertelde Mienke.

„Lieten jullie ze alléén wegkruipen?”

„Ze was dadelijk verdwenen. Ik meende, dat ze de stallen inging. Maar toen wij, Mar en ik, later van plaats verwisselden, dat Frits ons niet zo gauw zou vinden, was ze daar niet. Tenminste, wij zagen ze niet.”

„Ik zat op de zolder van de stal. Zo hoog, dat ik bij mezelf dacht, dat Frits te veel voorover liep om daàr te kijken. En hij vond me nota-bene het eerst. Maar van Lia heb ik niks gemerkt,” verklaarde Tom.

Ondanks hun onrust moesten ze lachen om zijn steek-onder-water op het kromlopen van Frits.

„Ik ga met jullie mee zoeken. Lientje is bij vrouw Jansen,” zei mevrouw.

Weer kwamen ze op alle denkbare plekjes, doch vonden geen spoor van Lia.

„Mijn fiets is ook weg,” merkte Mienke ineens. In de eerste onrust over het onverklaarbare zwijgen van Lia had ze daar geen erg in gehad.

„Waar stond die dan?” vroeg mevrouw.

„Hier tegen de stal. 't Schuurtje was zo vol, Martha zei: ‚Zet hem maar tegen het huis,’ maar daar was het zonnig, en dus bracht ik hem hier. Zou Lia . . . .?”

„Ja, daar lijkt het veel op,” vond mevrouw. Ze keek, als was haar angst wel wat weggenomen, maar kwam er iets anders voor in de plaats.

„Maar dat zou . . . .” begon Frits.

„Laten we zeggen, dat het onnadenkend was. Ze moest begrijpen, dat we ongerust zouden worden,” sneed mevrouw zijn verdere uitroep af. „Als tenminste . . . . maar het moet wel haast. We zullen in elk geval afwachten. Gaan jullie zolang in de tuin, en hier, Martha en Mienke, schenk maar een glas limonade in voor allemaal . . . .”

Hoewel ze moe waren en warm gespeeld, smaakte de limonade niet zo lekker als anders. Wanneer er toch eens wat was met Lia . . . .

Terwijl Lia langzaam terug fietste, overdacht ze, wat ze zeggen zou . . . .

Ze had langer in die lunchroom gezeten, dan ze van plan was geweest . . . . Maar ze had gemerkt, dat de andere bezoekers naar haar keken, tersluiks. Een beetje bewonderend, een beetje afkeurend ook om haar ski-sokjes en blote benen. 't Herinnerde haar aan de stad, hoewel ze daar vanzelfsprekend meer toilet maakte, als ze uitging . . . . Ze had nog een portie ijs besteld, om het gevoel, in een bekende sfeer te zijn, te rekken . . . .

Toen ze op Mienkes fiets stapte voor de terugtocht, vatte ze haar hele uitstapje nog luchtig op. Ze zou er om lachen, en het doen voorkomen als een grap . . . .

Doch, hoe dichterbij ze bij het huis der Noordá's kwam, hoe minder het haar lukte de zaak enkel en alleen van die kant te zien. Enfin, ze zou er zich wel doorslaan. Per slot was ze, als logé, geen rekenschap schuldig van haar doen en laten. Thuis bleef ze ook vaak langer uit, zonder dat iemand er aanstoot aan nam. Moeder merkte het meest niet eens. Als ze maar niet zo flauw waren, er tegen mevrouw over te praten . . . .

Toen ze het hek binnen reed, zaten ze rustig te lezen, naar het schein. Ze hadden haar zien aankomen en een houding van onverschilligheid aangenomen. Ze gunden

Ze had langer in die lunchroom gezeten, dan ze van plan was geweest . . . .

haar niet te weten, hoe ongerust ze geweest waren.

„Zeg, von-je het erg, dat ik je fiets even leende, Mienke? Ik kreeg zo'n reuze zin in ijs, en ik vond het ook wel leuk, jullie een poosje voor niks te laten zoeken. Ik begreep wel, dat je 't gauw opgeven zou. Een verrukkelijke lunchroom heb ik hier ontdekt. We gaan er

98

nog eens met ons drieën heen, hè Mart? En dan fuif ik jullie op ijs."

Ze ratelde het bedachte verhaal overdreven-opgewekt af, doch niemand gaf antwoord. Mienke keek zelfs niet naar haar fiets.

Toen riep vanuit hun eigen tuintje mevrouw Noorda: „Ben je daar, Lia? Kom je even hier?"

En Lie begreep, dat mevrouw wist . . . . Nijdig keek ze naar de klikspanen, zoals ze bij zichzelf de anderen noemde.

„Heb je gezegd, dat je wegging?" vroeg mevrouw.

„Nee, mevrouw. Ik wilde ze alleen maar even plagen, en toen . . . ."

„Bij ons is het regel, dat ieder, die van het eigen terrein afgaat, eerst even waarschuwt. En als ik logé's heb, verwacht ik, dat die zich aan dezelfde regel houden. Nu heb je ons voor niets ongerust gemaakt."

„Ongerust! Maar mevrouw! Even naar het stadje!"

„Even . . . ! Meer dan een uur was je weg, terwijl niemand wist, waarheen. Zelfs Mienke niet, en haar fiets nam je mee! En wij zijn voor je verantwoordelijk, terwijl je hier bent. Vergeet dat niet!"

Lia wiebelde wat, en keek naar buiten.

Mevrouw naaide.

Dat ze, door haar angst, hevige hoofdpijn had gekregen, behoefde Lia niet te weten.

Maar toen Lia deed, of ze naar boven wilde gaan, zei mevrouw: „Ga ook maar wat lezen, net als de anderen. De middag is toch bedorven, wat het spelen betreft. Je boek ligt nog in de voorkamer."

En daarna, terwijl Lia aarzelde, of ze naar de anderen toe zou gaan, al waren ze dan ook kwaad: „Ga maar op de divan zitten. Dan weet ik tenminste, dat je niet weer zo'n bevlieging krijgt."

„Alsof ik een klein kind ben," nokte Lia in zichzelf. Maar heimelijk was ze toch met haar figuur verlegen,

al vond ze ook, dat het dwaas was, ongerust te worden. In een nest als dit, wat kon je dan overkomen? . . . . Maar als ze aan de nauwe straat dacht, die ze door was gefietst, waar zelfs voetgangers nauwelijks veilig waren, wist ze, dat het nog zo verwonderlijk niet was, dat men angstig werd als iemand ineens verdwenen was, geen mens wist waarheen . . . . Het kon toch: een aanrijding en niemand, die haar kende . . . . Ze was ook langer weggebleven, dan ze zelf vermoedde . . . . Even omrijden, en dan terug, terwijl ze nog zoeken . . . . Even maar ze voor gek laten kruipen in al de onmogelijke hoeken en gaten van die malle, verwaarloosde tuin en die rommelige stallen . . . . had ze gedacht. Maar het ijs was toch verrukkelijk geweest en de lunchroom gezellig. Martha zou wel weer bij draaien. Vroeger, in de stad, was het altijd zij, Lia, geweest, die kwaad werd. Mart was lang zo aardig niet meer als toen . . . . En mevrouw? Zou ze het menen, dat ze angstig was geweest, of deed ze maar alsof . . . . ?

Toen het tijd werd voor het eten, gingen Mienke en Tom opmerkelijk bedaard naar huis. Over blijven werd niet gerept. Lia kreeg het onaangename gevoel, het ook voor hen bedorven te hebben.

„Gelukkig maar, dat tenminste mijnheer niets weet,“ overdacht ze. Want die praatte en vertelde als gewoonlijk, en daardoor deden ook de anderen weer meer gewoon.

Deze avond voor het eerst nam ze ook voldoende notitie van Lientjes gebabbel. Tot dusverre vond ze het vervelend, wanneer het kleine ding haar aanklampte. Maar nu kreeg ze juist daardoor het gevoel, er toch ook nog bij te horen . . . .

Ze gingen tamelijk vroeg naar bed.

En toen ze erin lag en meende, van alles af te zijn, en dat morgen, met de nieuwe dag, alles vanzelf weer in orde was, kwam mevrouw bij haar.

Ze trok een stoel tot voor het ledikant en zei: „We moeten eens rustig praten, Lia. Ben je niet graag bij ons?”

„Jawel, mevrouw. Heus wel. Maar thuis zeg ik het ook niet altijd, als ik weg ga, en . . . .”

„Ja, dat kan wel. Ik begrijp het best, dat je het niet zo erg bedoelde. Maar wij zijn dat anders gewend. Zie je, als het niet is, dat je het bij ons vervelend vindt, dan wil ik je best de afgesproken tijd houden, maar dan moet je me beloven, dat zo iets als vanmiddag niet weer gebeurt. Ik moet weten, waar je bent en wat je doet. En als je dat te lastig vindt, is het beter, dat je naar huis gaat.”

„Maar er is niemand thuis!” zei Lia. Ze wilde niet weggestuurd worden, maar evenmin wilde ze vragen: „Toe, laat me als 't u belieft blijven.”

„Als we je niet kunnen houden, omdat je de regels van ons gezin te strak vindt, zouden je vader en moeder eerder thuis moeten komen natuurlijk.”

Dat noemt ze „natuurlijk”. Alsof moeder dat doen zou. Alsof ze me niet naar tante Ger zou sturen, of weet ik waarheen! Of met juffie Woltman alleen in het huis . . . . overdacht Lia.

Ze zei niets en mevrouw zweeg ook een poos.

Lia voelde zich onbehagelijk worden in die stilte. Kom, wat een gekheid, een inval van haar zo op te blazen! En wat moest ze nu nog? Misschien vergeving vragen, als een klein kind?

Ineens vroeg mevrouw: „Hoe zou je het vinden, als we in ons eigen tuintje, vlak voor ons huis, al het onkruid en ook alle bomen en planten maar net lieten groeien, zoals ze wilden, net als in de verwaarloosde tuin?”

Lia keek, of ze zeggen wilde: „Wat heeft dat er nou mee te maken?”

Maar mevrouw scheen echt een antwoord te ver-

wachten. En dus gooide ze het er uit, precies zoals ze 't meende: „Gek.”

Toen keek mevrouw haar aan.

„Als ik het goed heb, doe jij dat toch wel, Lia. Je laat iedere gril, die in je opkomt, z'n gang gaan. Zelfs al worden die grillen je de baas. Je vraagt niet, of anderen er verdriet van hebben, of moeite er door krijgen. Je doet maar, naar je invalt. Niet alleen vanmiddag, maar altijd. Vroeger, in de stad, heb ik dat al gezien. En vandaag heb ik gemerkt, dat het onkruid weer gegroeid is. Vroeger zou je gedacht hebben aan Martha, aan mij misschien . . . . Nu dacht je alleen aan je zelf. En misschien, ik ben er bang voor, ook een beetje aan Mienke. Je vond het wel goed, als ze eens even in angst zat om haar fiets. Als ze dacht, dat die gestolen was. Want je vond het niet prettig te merken, dat Mienke nu ook Martha's vriendin is. Jij alleen moest dat zijn. En daarbij dacht je ook weer alleen aan jezelf en niet aan Martha. Of — heb ik het mis? Zeg het dan maar gerust.”

Maar Lia zei niets. Ze lag te vechten tegen haar boosheid, omdat mevrouw dat alles zo maar tegen haar zei, en tegen haar schaamte, omdat ze wist, dat het waar was.

Mevrouw stond op.

„Morgen zeg je me wel, of je blijven wilt of dat je liever weggaat. Als je wilt blijven, reken ik ook op je, net als ik dat doe op mijn eigen kinderen. En dan is alles van vanmiddag vergeten.”

„Gelukkig, nu gaat ze en laat ze me met rust,” dacht Lia.

Toen ineens bukte mevrouw zich en gaf een kus op haar voorhoofd.

„Ik hoop, dat je blijft, Lieke. En dat je vecht tegen het onkruid. Je weet immers wel, Wie je daarbij helpen kan en wil?”

Toen was Lia werkelijk alleen.

Maar toen kwamen ook, onverwachts, dikke tranen. Eerst een enkele, die ze ongeduldig wegveegde . . . . toen al meer, tot ze zich snikkend voorover gooide in haar bed, bang, dat iemand beneden haar horen zou.

„Lieke,” had mevrouw gezegd. Alsof ze haar eigen moeder was! Nee . . . . dat zei mama eigenlijk nooit . . . . En: „ik hoop, dat je blijft . . . .” Alsof ze niet lelijk had gedaan en nog veel lelijker gedacht . . . . Want ze wist nu heel zeker, dat alles lang niet zo onschuldig was geweest, als ze het wilde doen voorkomen. Niet gedachte-loos had ze gehandeld, maar vals. Want ze had zich willen wreken op Martha, op Mienke, op iedereen, omdat ze niet deden alsof zij, de rijke Lia, een veel gewichtiger persooantje was dan ieder ander . . . .

Langzaam aan werd ze bedaarder.

Ze nam zich voor: ik wil niet langer zó doen. Ik wil aardig wezen, en vriendelijk, en aan anderen denken, net als . . . .

Het was niet makkelijk, maar eerlijk dacht ze de zin uit: net als Mienke.

Maar ze wist ook, dat het niet altijd even makkelijk zou zijn. Als ze weer thuis was, en alles weer net als vroeger, zou ze misschien de goeie gedachten van nu weer vergeten . . . .

Terwijl ze hier was . . . . want ze zou zeggen, morgen, dat ze blijven wilde, graag . . . . terwijl ze hier was, zou ze haar best doen. En wie weet, misschien ging het thuis dan ook wel weer. Als mama niet zo vaak uitging, of haar meenam . . . .

Ze merkte niet, dat ze alweer begonnen was de schuld bij anderen te zoeken.

Nog minder vroeg ze om hulp aan God. Bij haar thuis werd lang niet geregeld gelezen en gebeden, zoals hier, bij de Noorda's. Bij haar thuis ging eigenlijk alles onge-regeld. Ze wisten wel, dat God er was . . . . maar Hij bleef in hun gedachten heel ver en vreemd.

HOOFDSTUK IX.

Lientje wil kastanjes hebben.

„Ikke wil mee in de tuin! Toe, Mienke, ikke wil mee! Ikke wil ook kastanjes rapen!” zeurde Lientje. Ze beriep zich daarbij op Mienke, want ze wist al lang uit ondervinding, dat die haar heel moeilijk iets weigeren kon. „Laat ze toch die lekkere prul!” placht Mienke te zeggen, wanneer de anderen het lastig vonden, als Lientje mee wilde doen met het spel van de groteren.

Maar nu keek ook Mienke bedenkelijk.

„Nee, Lientje, heus niet, 't is veel te koud voor je,” zei ze.

„Ik heb een warme jurk aan! Moeder heeft hem zelf gebreid!” zei Lientje trots.

„Ja. Prachtig. Maar 't is toch te winderig. Je hoest al een beetje.”

„Nietes!” zei Lientje, en deed al haar best de lastige kriebel in haar keel weg te slikken. Toch kwam er een hoestbuitje.

„Welles!” zei Martha. „Zeur nou niet, Lien. 't Kan heus niet. Kom, Mienke, dan gaan we.”

Maar toen werd Lientje boos. Ze stampvoette en riep: „Ikke wil mee!”

En door die boosheid kreeg ze meteen een veel ergere hoestbui.

„Zie je nou wel?” kwam Martha.

„Och, die stakker!” vond Mienke.

„Wat gebeurt hier?” vroeg mevrouw, die uit de keuken kwam.

„Ikke mag mee, hè moeke?” vleide Lientje.

„Mee? Waarheen? Met wie?”

„Met Mienke . . . . Kastanjes zoeken in de tuin . . . .”

„We zeiden, dat we kastanjes gingen zoeken, en dat ze daarmee mocht spelen. Ze vallen allemaal af met deze wind. Maar toen wilde ze mee, en wij vonden dat te koud. En ze hoest al een beetje.”

„Mag wèl mee!” hield Lientje vol.

„Geen sprake van!” zei mevrouw. „’t Is deze zomer bijzonder goed met je gegaan, maar nu is het herfst. En nu moeten we voorzichtig zijn. Als het minder hard waait en je hoest niet, mag je weer in de tuin of mee wandelen. Maar vandaag blijf je binnen.”

Lientje trok een lipje, maar een waarschuwend blik van mevrouw weerhield haar om te gaan schreien. Ze wist best, dat ze met zeuren van moeder toch niets gedaan kreeg.

„Eigenlijk vind ik het voor Martha en Mienke ook guur genoeg om nu in de tuin te spelen,” zei mevrouw.

„We wilden enkel maar kastanjes zoeken. Ik zag pas in een boekje, dat je daarvan stoeltjes en tafeltjes en zo kan maken voor de poppenkamer. We hadden Lientje beloofd, dat we dit met haar zouden doen. Maar dan moeten we eerst de kastanjes hebben.”

„Kastanjes, waarvoor?” vroeg ineens Tom. Hij liep bij hen in en uit, als hoorde hij er, en dus hadden ze er niet opgelet, dat hij kwam.

„Dag Tom!” zei mevrouw.

„O . . . . dag mevrouw!” zei Tom. Hij kreeg een kleur en greep naar de plek, waar zijn alpinomuts wel eens zat. Als gewoonlijk bleek deze echter bij de tantes aan de kapstok te zijn achtergebleven.

„’t Is zo wel goed. Als je maar even gedag zegt,” lachte mevrouw.

Ze hield van Tom en had meelij met hem, maar juist daarom probeerde ze, zijn al te grote wildheid en ongemanierdheid tegen te gaan. En Tom liet zich wat

graag door haar bemoederen. De tantes — dat waren zeuren, vond hij. Op wat die zeiden kon je niet letten! Maar mevrouw Noorda — dat was heel wat anders.

„Kastanjes voor Lientje,” vertelde Martha. „Mienke wil er wat van maken. En Lientje wil mee, om ze te zoeken. Maar 't is te koud voor haar buiten.”

„Zoek dan!” riep Tom, en hij liet een handvol grote glimmende kastanjes door de kamer rollen.

„O . . . !” riep Lientje en kroop al op haar knietjes. Ditmaal waarschuwde moeder maar eens niet: „Denk om je kousen.”

„Waar is Jan? Dan gaan we er nog meer zoeken!”

„En je werk? Is dat af, Tom?”

„Nog één thema, mevrouw. En mijn geschiedenis leren. Maar 't is al zo vroeg donker. Dat kan nog wel, als de lamp op is.”

„Nee, Tom, maak nou eerst die thema. Anders wordt het haastwerk en deugt er niets van. Jan is ook nog niet klaar. En als de lamp op gaat, leren jullie je jaartallen of wat er nog meer is. Lientje heeft nu vooreerst kastanjes genoeg.”

„Hebt u wol, mevrouw? En spelden? Een beetje grote spelden. Of — lucifersstokjes kan ook . . . .”

„Afgebrande lucifers liggen er genoeg in het bakje bij het gasstel. En wolrestjes heb ik ook wel. Moet het dunne wol zijn?”

„Niet zo erg. Maar ook niet al te dik.”

Mevrouw haalde de grote mand te voorschijn, waarin ze haar wolresten bewaarde.

Mienke graaide erin.

„Hè,” zei ze, „die twee kleuren staan mooi bij mekaar. En deze . . . . En er is nog zoveel van . . . . Je kan er best een tasje van maken, Mart, of . . . .”

„Ga nou niet van alles verzinnen, dan schiet Lientje er bij in! Als jij eenmaal je fantasie laat werken . . . .” lachte Martha.

„Tegen Sinterklaas mogen jullie over mijn voorraad beschikken. Maar dan moet ik al jullie geheimpjes weten,” plaagde mevrouw.

„Nee, niet allemaal. De meeste . . .”

„Als wat ik niet weten mag dan maar cadeautjes voor mezelf zijn . . .”

„Als u zoet ben . . .” beloofde Martha.

Lientje staakte even het rollen met haar kastanjes om te betuigen: „Moeder is *altijd* zoet. Jij ben stout.”

„Zo . . . En de stoeltjes dan, die ik ga maken?”

„Jij maakt ze niet. *Ik* maak ze. Mienke helpt me.”

„Kom dan ook zitten, Lientje,” zei Mienke. „Vin je deze wol mooi?”

„Deze . . . en deze . . . en deze is nog veel mooier . . .” keurde Lientje.

„Ja, ja. Niet alles tegelijk. Deze drie kleurtjes maar eerst, hè?”

Mienke nam er drie van de kleinste kluwtjes uit. De grotere, dat was jammer, vond ze. Die konden best voor wat anders dienen. Ze had ineens allerlei plannen. Een boodschappentas van jute voor mevrouw, als deze zelf naar de winkels ging; — een boekomslag voor Martha; een gehaakte bal voor Lientje, of een nieuwe poppenjurk, of . . .

„De lucifers breken af, als ik ze er in wil steken,” klaagde Martha.

„Natuurlijk, dommertje. Eerst moet je de gaatjes maken met een stopnaald, of . . .”

„We hebben wel een boortje,” zei Martha.

„Nog beter.”

Martha stak, met behulp van het boortje, drie poten in iedere kastanje en aan de bovenkant nog twee lucifers, om de leuning te maken.

„Laat die liever eerst weg. Lientje breekt ze toch, als ze de pootjes omwikkelt,” ried Mienke.

„Ikke breek niets,” zei Lientje verontwaardigd.

„Nee, nog niet . . . .”

Mevrouw dacht voor de zoveelste keer, dat Mienke maar onderwijzeres moest worden. Zo aardig als die met kinderen kon omgaan . . . .

Onderwijl kwamen Jan en Tom beneden.

„Klaar, moeder! Allebei! Op de jaartallen na. Maar dat mag vanavond, hè? Krijgen wij ook thee, net als Mienke en Mart?”

„Gaat het om de thee of om het biscuitje?”

„Om allebei. Ik heb reuze dorst en Tom ook.”

„Weet jij niks van!”

„Jawel. Je hebt al twee glazen water gedronken boven!”

„Zenuwen! Ik werk te hard,” beweerde Tom somber.

„Dan werk ik ook te hard,” ontdekte Jan meteen.

„Ik zou dan nu maar een poosje gaan liggen, inplaats van kastanjes te zoeken,” ried mevrouw.

Doch de jongens vonden, dat dit geen werken was.

„Wat willen jullie met die einden lat uitvoeren?”

„In de boom gooien als er geen kastanjes genoeg afgevallen zijn.”

„Maar mag dat? Lijdt de boom daar niet van?”

„Ze doen het allemaal.”

„Daarom is het nog maar niet goed. Kijk eerst maar, of je er zo niet genoeg vindt.”

„Maar we mogen de latten wel meenemen, hè moeder? We zijn roverhoofdmannen, en we gaan de vijanden gevangen nemen . . . .”

„Mooie vijanden! Rijpe kastanjes!” lachte Martha.

„Ga nou maar, anders is het donker eer je in de tuin ben!” ried moeder, bang voor ruzie.

Een poosje raapten Jan en Tom ijverig de afgevallen buit. Maar het was te vreedzaam zo . . . . Gooien ging veel mooier . . . . Wie 't verste kon en 't hoogste . . . .

Zonder dat ze er erg in hadden suisde er een ander hout door de lucht. En eer het nog op de grond terug was, stond er een vreemde jongen naast hen te rapen . . .

„Wat moet jij hier?“ vroeg Tom.

„Ik mag hier net zo goed zoeken als jij . . . .“

„Nietes. 't Is jouw tuin niet!“

„De jouwe zeker wel! Opschepper!“

„Hij woont hier toch zeker en jij niet!“ zei Tom, wijzend naar Jan.

„In dat huis! Maar die tuin is van niemand!“

„Welles. Van den boer!“

„Die is ver weg. Ik heb hier net zo veel recht als jij.“

„Ga je?“

„Voor jou zeker?“

„Ja, voor mij.“

„Hou je gemak, kleine aap!“

„Ga je of niet?“

„Nooit voor jou!“

Op 't zelfde ogenblik lagen Tom en de vreemde jongen al over het gras te rollen.

De vreemde was groter. Hij beschouwde het hele gevalletje als een grap.

Als 't moest, kon hij ze allebei aan . . . .

Maar Tom was lenig. En . . . . hij was kwaad. Woedend. Ze noemden hem vaker aap. En hij voelde dat als een belediging. Dacht, dat ze in hem een Sinjo zagen. Iemand, die minder was dan zij. Geheel mis had hij het niet. Al begrepen de jongens niet eens goed het onderscheid tussen een in Indië geboren Europeaan en een halfbloed — voor hen was hij een vreemde. Hij had een sterk-Indisch voorkomen.

„Laat je los?“ schreeuwde de vreemde jongen, nu in ernst kwaad.

„Nooit!“ Tom knarste met zijn tanden van boosheid. Het was niet meer, omdat die vreemde zonder vragen bij hen in de tuin was gekomen; het ging niet om de kastanjes, want die lagen er genoeg voor alle drie, het was niet eens meer om het scheldwoord . . . . Iets dierlijks had zich in hem losgewoeld; een zo hevige drift,

dat hij sloeg en beukte, zonder te vragen waar, zonder zelfs goed te weten waarom . . . .

„Tom, schei uit!” hilde Jan haast.

Hij durfde niet tussenbeide komen; hij kon het ook niet eens, want Toms vuisten zouden hem even goed hebben getroffen als den vreemde.

„Venijnige aap. . . . Hou je op?” krijste de vreemde, op zijn beurt Tom beukend, waar hij er de kans toe zag. Maar al gauw lag hij weer onder.

„Tom! Hou toch op! O, hij bloedt! Tom dan toch!” smeekte Jan.

Het drong niet tot Tom door.

Jan wist, in zijn radeloosheid, niet, wat hij doen moest. Naar huis hollen, naar moeder? Maar wat kon die beginnen? Was Frits er maar!

Kwamen er maar andere jongens, die hij vragen kon hem te helpen, die twee van mekaar te houden. Die twee, die maar door vochten, en niet wilden ophouden voor een van hen het zo gewonnen had, dat de ander het opgaf . . . .

Ineens . . . . gelukkig . . . .

„Vader!” schreeuwde hij. En nog eens: „Vader! Kom toch! Vader!”

Mijnheer Noorda gooide zijn fiets haast tegen het hek, zo vlug stapte hij af. Zonder iets te vragen greep hij Tom bij zijn kraag en zette hem overeind. Tegen den vreemde zei hij: „Sta ook op, gauw wat! Of kan je niet? Wat moet dat hier?”

„Die gemene aap! Ik zal hem wel. Ik zeg het tegen mijn vader, en laat hij dan niet bij ons door de straat komen!”

Met de mouw van zijn kiel veegde hij het bloed van zijn neus.

„Lelijk scharminkel . . . .” begon hij weer, maar mijnheer Noorda zei kalm: „Wacht daar mee, tot we binnen zijn. Dan kan je me daar vertellen, wat dit alles te betekenen heeft. Ingerukt! Nee, jij ook mee!” Dit

laatste tegen den vreemden jongen, die weggaan wilde.

Gedwee liep deze met de anderen mee.

Mevrouw, die hen niet had zien vechten, maar nu wel de vreemde optocht zag aankomen, kwam verschrikt aanlopen.

„Wat betekent dat?” vroeg ze.

„Ja, dat weet ik zelf eigenlijk ook niet, en daarom wil ik het onderzoeken. Maar eerst mogen de twee vechtersbazen zich wel eens een beetje schoon maken onder de kraan. Dan koelen ze meteen af.

Jan, ga jij ook maar mee, en wijs dien jongen de zeep en een handdoek. Tom, jij maar bij het fonteintje, anders vlieg je mekaar misschien weer aan.”

Maar Tom dacht niet meer aan vechten.

Als versuft liet hij het koele water over zijn handen lopen. Het leek, als kwam hij daardoor tot bezinning. En ineens begon hij te snikken, even heftig als hij daarnet gevochten had.

Mevrouw wilde proberen, hem te kalmeren. Doch mijnheer zei: „Laat maar even. Dat kan geen kwaad.”

Hij nam alleen Tom bij de arm en bracht hem naar de keuken. Daar viel hij op een stoel neer, 'n hoopje ellende....

De vreemde jongen keek hem aan, eerst minachtend, toen schuw . . . . Zoiets had hij nooit meegemaakt. Nou zag je, dat je op zo'n bruin joch niks aan kon.

„En wat is er nou eigenlijk gebeurd?” vroeg mijnheer aan Jan.

Die vertelde, zelf nog bevend van schrik, hoe het gekomen was.

„'t Is niet eens *zijn* tuin,” mompelde de vreemde jongen nog. Maar het klonk nu heel wat tammer dan eerst.

„Nee, het is *onze* tuin niet, daar heb je gelijk in. Maar wij hebben wel verlof, erin te lopen, en de kinderen mogen erin spelen. Ken jij den boer?”

„Nee, maar . . . .”

„Dan had je beter gedaan op de weg te blijven! Dus,

jij hebt ook schuld. En Tom heeft net zo goed schuld. Want hij had niet driftig mogen worden. En hij had je best een paar kastanjes kunnen gunnen, al lijkt je me eigenlijk al te groot om daar nog zo gek op te zijn . . . .”

Hier keek mijnheer Noorda hem scherp aan, en de grote jongen kon dit niet al te best verdragen. Die paar kastanjes, wel nee, wat konden die hem schelen! En er lagen er genoeg op de weg! Maar hij had die twee kleine jongens daar bezig gezien en omdat hij niks beters te doen had, kreeg hij zin, ze te plagen. En toen die aap op hem aanvloog, nou, toen werd hij ook woedend. Nog al wiedenis!

„Dus we zijn 't er over eens, dat je beiden verkeerd hebt gedaan? Dan is het daarmee ook zeker wel uit, hè, en komt er verder geen vader of geen grote broer aan te pas? En ook geen nieuwe vechtpartij, als je mekaar eens per ongeluk tegen komt?”

„Nee mijnheer.”

„Mooi, dat dacht ik al. Je lijkt me ook een veel te flinke kerel om met kleinere jongens te vechten. Jan, laat jij hem eens uit. Hoe heet je eigenlijk?”

„Gijs, mijnheer.”

„Gijs, wat nog meer?”

„Gijs van Halderen.”

„Nou, Gijs van Halderen, als je voortaan kastanjes nodig hebt, kom ze dan maar halen, maar vraag het eerst even, hè?”

Toen de vreemde weg was, zei mijnheer Noorda: „Tom, nou jij!”

Maar Tom bleef snikken.

Mevrouw begon ongerust te worden.

Ze probeerde: „Toe Tom, jongen, bedaar nou eens een beetje. Eerst word je driftig en dan . . . .”

Toen snikte Tom: „Ze zullen het aan vader schrijven, dat ik toch weer gevochten heb. En ik zal 't zelf ook moeten schrijven, dat ik weer driftig geweest ben. En

vader zal denken, dat ik niet mijn best heb gedaan. En 't kwam vanzelf. En ik had vader beloofd, dat ik er tegen vechten zou . . . . En 't helpt toch niks . . . .”

Bij die laatste klacht viel hij opnieuw met zijn hoofd op de keukentafel.

Mijnheer en mevrouw Noorda keken mekaar aan. Ze begonnen te begrijpen, dat drift Toms karakterfout was, en dat zijn vader hem hiertegen had gewaarschuwd. Misschien vlak voordat hij wegging. In Indië had Toms vader gelegenheid genoeg gehad de fatale gevolgen van een driftbui mee te maken.

Mijnheer zei: „Kom Tom, kerel, wees nou eens flink en probeer je zelf te beheersen. Vanavond, als je weer kalm bent, praten we nog wel eens hierover.”

Het scheen, dat deze belofte Tom hielp. Zijn snikken bedaarde, en toen hij een glas water gedronken had, hield het geheel op. Maar hij bleef stil en een beetje schuw. Hij vond het altijd heerlijk, als hij bij de Noorda's mocht blijven eten, maar hoewel ook Mienke bleef, werd het een kalme maaltijd.

Lientje was moe en had evenmin veel praats meer. Twee stoeltjes met en één zonder leuning stonden rond haar bordje; telkens keek ze er naar en af en toe zei ze vol trots: „Mooi hè? Heb ik gemaakt.”

Maar dat was ook alles.

Na het eten zei mijnheer Noorda: „En nu breng ik Tom thuis.”

Een poosje liepen ze stil naast elkaar, toen vroeg mijnheer: „Dus je vader weet, dat je driftig bent, en waarschuwde je er tegen?”

„Ja mijnheer. Vader is het zelf ook. En eens, toen een koelie niet hard genoeg werkte, gaf hij hem ineens een duw. Hij had zich al zo lang geërgerd. En die koelie nam zijn mes, en het scheelde niet veel, of hij had vader vermoord. Vader is er heel lang ziek van geweest. En na die tijd was hij altijd bang, dat het weer zou komen.

Dat hij wéér driftig zou worden, bedoel ik. En voor mij ook. En ik heb hem beloofd te proberen, dat het niet gebeurde. Maar soms is het te moeilijk. En vanmiddag, toen ik dien jongen beet had, toen wist ik ineens niet meer, wat ik deed . . . .”

Hij huiverde . . . .

„Ja”, zei mijnheer, „zo gaat het. En niet alleen bij jou, maar ook bij grote mensen. Zelfs bij hele volken. Eerst maken ze zo’n beetje ruzie, soms voor niks, of om iets, dat ze best kalm konden bepraten, en dan worden ze kwaad, en voor ze het weten, is hun boosheid en hun haat hun de baas. Ze weten niet meer, wat ze doen. Als ’t voorbij is, en ze zien, wat ze gedaan hebben, schrikken ze zelf. Maar dan is het vaak te laat. En soms, zoals in onze tijd, lijdt de hele wereld onder de gevolgen van die haat en die drift . . . .”

Ze zwegen weer. Mijnheer liep te denken aan dien anderen vader, ginds, ver weg. Was hij alleen maar geschrokken van de gevolgen van zijn drift? Of — zag hij die drift als zonde? Hij wist het niet.

Hij legde zijn hand op Toms schouder.

„Je zal blijven vechten, hé Tom? Al heb je nu een nederlaag geleden.”

„Ja, mijnheer. En ’t is heus een poos goed gegaan. Op school was het ook wel eens moeilijk, en toen, die keer, toen mijnheer Boogstra me de bank uitsleurde, toen kwam het weer. Maar toen zag ik ineens, dat hijzelf ook driftig was, en toen heb ik aldoor tegen mezelf gezegd: nee, nee . . . . Maar vanmiddag kwam het zo ineens . . . .”

„De zonde probeert altijd vat op ons te krijgen, als we er niet op verdacht zijn, Tom. En alleen God kan ons helpen om ze toch tenslotte te overwinnen. Het is goed, dat je vecht tegen je karakterzonde, en wij zullen je helpen. Maar je moet voor alles bidden. Echt bidden. Zul je?”

„Ja, mijnheer.”

Ze stonden voor het huis van Toms tantes.

„Nu ga ik terug, jongen. Ik vond het eerst wel heel vervelend, dat dit gebeurd was, vanmiddag. Maar misschien is het goed geweest. Jij weet nu, dat je geen ogenblik mag verslappen in je strijd, en ik weet, waarmee ik je kan helpen. Als je het aan je vader vertelt, schrijf hem er dan bij, dat ik het weet. En dat ik proberen zal je te helpen, zoals anders je vader zelf dat doen zou. Zul je?”

„Ja mijnheer. En . . . ik dank u wel, mijnheer. Ik was zo bang, vanmiddag, dat ik nu niet meer bij u zou mogen komen.”

„Maar Tom! Mijn jongens hebben net zo goed hun gebreken, al zijn dat weer andere!”

Toen hij binnen was, dacht Tom met schrik aan zijn jaartallen.

„Je bent vroeg,” zei z'n tante goedkeurend. „Moet je nog wat leren?”

Dat liep goed.

„Ja tante. Alleen nog een paar jaartallen. Mijn Frans heb ik bij Jan gemaakt.”

„Je mag mijnheer en mevrouw Noorda wel dankbaar zijn,” vond zijn tante.

En daarmee was Tom het van harte eens. Hij wist zelfs, dat hij nog meer reden tot dankbaarheid had dan tante wel begreep.

HOOFDSTUK X.

Oom Rienk komt kijken.

Toen ze bij 't kruispunt waren, waar Mienke de andere kant op moest, trapte Martha wat steviger door. 't Gebeurde soms Donderdags, wanneer ze een half uur later uit school kwam, dat ze vader inhaalde, en dan fietsten ze het laatste eind samen.

Doch deze keer zag ze hem niet meer.

Een beetje verwonderd dacht ze: ben ik dan zó laat?

Toen zag ze aan de kapstok zijn hoed en jas. En daarnaast een andere, een vreemde, die haar toch bekend voorkwam. Een ruige lodenjas, een zwarte deukhoed. Wie . . . .

Ineens wist ze: oom Rienk.

„Nu komt hij vader controleren. Of het wel goed gaat op de fabriek,” wist ze ineens.

Meteen kreeg ze een ongemotiveerde hekel aan dezen oom. Vader, die was toch zeker knap, en niemand werkte zo hard als hij . . . . Wat had oom dan nog te komen kijken . . . . ?

Dat het ooms fabriek was; dat hij misschien niet eens kwam om te *controleren*, maar enkel om te *overleggen*, daaraan dacht ze niet.

Gemelijk kwam ze de kamer binnen. „Dààg”, zei ze zo in het algemeen.

Maar vader keek haar aan, en zij begreep.

„Dag oom,” zei ze nog eens.

En hij: „Dag, o ja, hoe heet je ook weer?”

„Martha, oom.”

„O ja, Martha.”

Meer niet.

„Naarling! Nou krijgen we weer een ongezellig eten en is moeder zenuwachtig,” vond Martha bij zichzelf.

Maar moeder was niet zenuwachtig.

En het eten werd niet ongezellig.

Want oom praatte met vader en moeder over ginds, waar hij woonde; over het stadje hier, of ze al een beetje ingeburgerd waren; en hij vroeg aan Frits: „En jij, weet je al, wat jij worden wil?”

„Als het kan naar de Handelshogeschool, oom. En dan later in de handel.”

Oom zei: „Hm! Toen ik jong was, begonnen ze als klerkje op een kantoor.”

„Als dat moest — als ik er alleen zó maar kan komen, is mij dat ook best. Maar tegenwoordig vragen ze zoveel, en dus dacht ik: als het kon dat andere . . . .”

Frits was flink begonnen, maar aan 't eind hakkelde hij een beetje.

Doch dat scheen oom niet erg te vinden.

Hij zei, voor *zijn* doen goedig: „Natuurlijk, natuurlijk. Ouwe mensen denken soms, dat de wereld niet verandert, maar dat hebben ze mis.”

Toen kreeg hij een felle hoestbui.

„Maar oom, deed u er wel wijs aan, nu naar hier te komen? Met dit weer?” vroeg moeder.

Het klonk bezorgd.

Ze kon beter kwaad zijn, vond Martha. Als hij niet zo'n wantrouwende ouwe brombeer was, zou hij stille-tjes thuis zijn gebleven. Natuurlijk was hij bang, dat de zaken mis zouden lopen, als hij er niet af en toe zijn neus in stak. En nu is hij verkouden. Zijn verdiende loon. Maar moeder is bezorgd. Ze kan niet anders. Zo gauw er iemand een beetje ziek is, moet ze zorgen.

„O, als ik om mijn hoesten thuis moest blijven, dan kou ik me wel voor goed opbergen,” zei oom luchtig.

Ze letten er geen van allen op, dat Lientje met grote ogen naar hem zat te kijken.

Nu zei ze ineens: „U moet slaolie met suiker nemen. Dat is goed. Moeder zal het u wel geven.”

De grotere kinderen lachten, waarop Lientje boos zei: „Nou, 't is toch zo?”

Moeder keek even een beetje bang, hoe oom deze kinderlijke inmenging opvatten zou.

Zo vriendelijk, als ze 't nog niet van hem gehoord hadden, zei hij: „Je bent een beste, hoor!”

Martha kon niet ontkennen, dat oom Rienk meeviel, deze keer. Toch was ze blij, dat hij weer met vader naar 't kantoor zou gaan, straks. Verbeeld je: je vrije middag bedorven door zulk een visite!

Doch toen ze neuriënd beneden kwam, vol goede voornemens (Donderdags mocht ze in de huiskamer haar werk maken), hoorde ze tot haar schrik moeder en oom nog praten.

Zacht en voorzichtig sloop ze de voorkamer in en borg zich met haar boeken op de bank bij het zijraam. Wanneer ze er niet speciaal op letten, zagen ze haar daar niet.

Ze hoorde moeder vragen: „Wilt u heus niet een poosje gaan liggen, oom? Met het gaskachelkje is het zó warm op de logeerkamer.”

En daarna oom, nu weer brommig: „Wel nee, wat denk je? Dat ik beginnen wil mezelf te verwennen?”

„Dat u wel iemand mocht hebben, om u een beetje te verwennen, ja. In elk geval, om een beetje op u te passen.”

„Nonsens. Ik zit hier goed en doe hier wel een dutje. De kinderen zijn toch naar school immers?”

Behalve Mart. Maar die zal u niet storen. Die is blij genoeg, als ze uit uw buurt kan blijven, dacht Martha, terwijl ze begon te leren.

Doch telkens dacht ze aan oom Rienk. Hij had toch

wel erg gehoest! En hij leefde wel heel eenzaam, ginds . . . .

Och kom, zou best meevallen. In elk geval wilde hij niet anders . . . .

Nee? En als hij nou niemand had, die van hem hield? . . . .

Zou zijn eigen schuld dan wel zijn . . . .

Maar haar, Mart, had hij nooit iets gedaan, en toch dacht ze lelijk van hem . . . .

Alsof hijzelf vriendelijk was . . . .

Ze probeerde zich in haar aardrijkskunde te verdiepen. Maar 't lukte niet goed.

Ik *voel* hem zitten, ginds. En ik kan nou ook niet hardop leren, dacht ze weer.

Toch slaagde ze er ten slotte in, oom Rienk te vergeten . . . .

Ze schrok op, toen ze ineens Lientje hoorde zeggen: „Wij komen u gezelschap houden, Nikkertje en ik. U bent zo alleen.”

Dat heeft moeder zeker tegen haar gezegd, wist Martha.

„Zo . . . .” zei oom Rienk.

„Moeder komt ook, straks,” begon Lientje weer. 't Klonk een beetje, als wilde ze zichzelf moed inspreken.

„Heb je geen andere pop?” vroeg oom ineens.

„Nikkertje is lief,” verdedigde Lientje het zwartje.

„Een grote pop bedoel ik. Zo'n grote, die kan slapen?”

„Pleuntje is groot. Een *beetje* groot. En Lieselotje kan slapen. Zal ik ze voor u halen?”

„Ja, goed.”

Het klonk zo grappig, dat „voor u”. Martha moest er om lachen.

„Hier zijn ze. Lieselotje wil ook rijden,” kwam Lientje terug.

„Zet ze dan in je wagentje.”

„Ja.”

Een poosje werd het stil.

Wat doet ze nou! vroeg Martha zich af.

Even later begreep ze.

„Ik kan het touwtje niet los krijgen,” klaagde Lientje.

„En moeder komt nog niet.”

„Zet je pop er dan los in.”

„Dan valt ze er immers uit.”

Het klonk erg verontwaardigd.

„Heb je geen grotere wagen?”

„Nee. Er was een andere, nog van Martha. Maar die ging stuk en toen hebben we hem niet meegenomen.”

Weer stilte.

Toen Lientje: „U moet mij helpen.” Het klonk zeer beslist. Martha vroeg zich af, hoe dit aflopen zou.

„Hoe vraag je zo iets?”

„Wil u mij helpen, als 't u belieft, oom?”

„Kom maar hier . . . . Zo . . . . Bind nou die Lijs maar vast.”

„Lieselotje heet ze . . . .”

„Lieselotje dan . . . . Of moet ik ze soms vastbinden ook?”

„Als 't u belieft, oom?”

„Zo. Ga nou maar wandelen met je kinderen.”

„Hij wil ze kwijt,” meende Martha, die net begonnen was iets zachter te oordelen over oom Rienk.

Lientje kwam de voorkamer in, zorgzaam telkens achterom kijkend naar haar poppenkinderen.

Toen ineens: „Mart!”

Het klonk, als was ze toch een beetje blij niet langer met oom alleen te zijn.

Ze wilde meteen een verhaal beginnen, maar Martha zei: „Stil Lientje, Mart moet nog leren.”

„Nog lang?”

„Nee. Even maar.”

Ziezo, nu wist oom Rienk tenminste, waarom ze zich achteraf gehouden had.

Na een kwartiertje (waar bleef moeder toch?) gooide ze haar boek neer.

„Ziezo. Even rusten.”

„Wil jij mijn paardje krijgen? Ik kan er niet bij!” vroeg Lientje.

Het paardje bleek in een leeg vakje van een boekenrekje in de achterkamer te zijn gezet.

„Dat is z'n stalletje,” verklaarde Lientje.

Dus moest Martha wel mee naar achteren.

Oom vroeg niets en Martha zei niets.

Doch, toen ze zich omkeerde, zag ze hem huiveren. Hij hoestte ook weer. En ze vond ineens, dat hij wel zielig zat weggedoken in die fauteuil.

„Ben u koud? Zal ik de haard wat laten doorbranden? Hij ziet dood. U gaat toch niet ziek worden?”

Dit laatste vroeg ze haast ondanks zichzelf.

„Welnee. Waarom? Ik ben altijd koud hier in Holland en als ik ziek word, nou, het ziekenhuis is dichtbij.”

„Maar dat zou moeder nooit willen. Tenminste niet, als ze u hier verplegen kon,” gooide Martha eruit.

Ze kreeg het gevoel, als moest ze haar moeder verdedigen tegen een onuitgesproken verwijt van onhartelijkheid.

„Denk je niet?”

„Natuurlijk niet.”

„Je mag wel dankbaar zijn voor zo'n moeder, Martha.”

Dit klonk echt gemeend.

Martha beaamde ernstig: „Ja, oom.”

Het was niet veel, maar het bracht hen dichter bij elkaar.

Later op de middag, toen het donker ging worden, liep Martha de verwaarloosde tuin in. Alleen.

Ze wist, dat ze liefdeloos geweest was, en hard in haar oordeel.

Ze wist, dat dit niet mocht. Dat het zondig was . . . .

Ze kon nog niet lief doen tegen oom Rienk. Ze bleef wat schuw voor hem. Wanneer je nog klein was als Lientje, dan vertrouwde je van alle grote mensen het goeie . . . . Als je wat groter werd, keek je eerst eens uit . . . . En oom *kon* nors doen. Maar misschien meende hij het niet zo erg. Misschien voelde hij zich wel alleen en eenzaam. Als je niemand had, die van je hield, werd je vanzelf zo.

„Wat doe jij hier?”

Het was Frits, die het vroeg.

„Denken,” zei Martha kort.

„Ja, dat gaat hier heel geschikt. Dan smeer ik hem maar.”

„'t Is al over.”

„Nou ja . . . .”

Toch bleef hij toen naast haar lopen.

„Hoe vin jij oom Rienk?” vroeg Martha.

„Och, wel geschikt voor zijn doen. Hij is niet gewend aan zo'n vol huis als bij ons, hè?”

„Nee . . . .”

Toen: „Zou hij willen zien, of het goed gaat op de fabriek?”

„Dat denk ik niet. Zoiets merkt hij vanzelf wel uit de bestellingen en uit de boeken. Maar natuurlijk moeten ze af en toe overleggen, vader en oom.”

„Ja . . . . natuurlijk . . . .” gaf Martha toe.

Onderwijl dacht ze: dus waarover ik me boos maakte, dat controleren en zo, dat was niet eens waar . . . .

Die verdere avond was ze behulpzaam en vriendelijk, al zei ze niet veel.

En eens keek moeder haar aan, alsof ze begreep . . . .

Toen oom een paar dagen weg was, werd er een mo-

derne poppenwagen met een grote pop erin gebracht voor Lientje.

„'t Is werkelijk in orde, mevrouw. Maar een naam van den afzender mocht er niet op,” zei de bode.

„Van oom Rienk,” raadde Martha, toch nog even aarzelend.

„Ja, dat kan haast niet anders,” meende mevrouw.

Lientje zei vol overtuiging: „Oom is lief. Oom heeft met mij gespeeld.”

„Schat!” zei Martha, haar knuffelende.

Als je zelf vriendelijk was, dan won je de andere mensen vanzelf.

Tenminste dikwijls. Mienke en Lientje, zoals die waren . . . . Zijzelf deed dikwijls stug . . . . Dat stootte af . . . . En dan was ze nog boos, als men haar voorbij keek . . . . overlegde ze.

En ze nam zich voor te proberen, méér tegemoetkomend te zijn. Méér te denken aan anderen . . . .

Dat Lientje wat van oom gekregen had en zij niet, hinderde haar niet.

Maar dat oom misschien méér van Lientje hield, en ook van Frits, dan van haar — dat deed nu wel even pijn.

HOOFDSTUK XI.

De gevolgen van baldadigheid.

„Hè, vervelend. Ik leen hem nooit weer wat. Zo'n vergeetzak,” mopperde Frits in zich zelf.

Het was al laat, al over negenen. Maar hij was nog niet klaar met zijn werk. En nu had Hermans, een klassegenoot, zo waar vergeten het Natte His-boek terug te brengen, dat hij hem geleend had op conditie, het tijdig te zullen hebben. Het boek van Hermans zelf was ook al verdwenen.

„Slordige vent,” mopperde Frits nog eens. Maar met al dat gesputter kwam zijn boek niet hier. En hij had het nodig. Er zat niks anders op, dan het zelf te gaan halen . . . .

Beneden stak hij zijn hoofd om de huiskamerdeur.

„Ik moet nog even op de fiets naar Hermans. Hij heeft een boek van me geleend en het niet terug gebracht.”

„Kom er als je blijft helemaal in. Het tocht ontzettend op deze manier,” zei vader.

„Moet je nu nog weg? 't Is haast bedtijd. Ben je nog niet klaar?”

„Nee. We hadden een berg, en dat ene algebra-vraagstuk wou niet.”

„Heb je 't nu?”

„Ja. Maar nu moet ik m'n Natte His nog. En die sloffe vent houdt stiekem m'n boek.”

„Misschien is hij zelf nog niet klaar.”

„Had hij dit ook maar eerst moeten doen. Dat heb je nou van je vriendelijkheid.”

„Ja: ondank enz. . . .” plaagde vader.

„Ik ga dan maar even . . . .”

Doch een minuut later stond hij alweer in de kamer.

„Ik vergat, dat mijn lantaarn het niet doet. 'k Had vanmiddag geen tijd om te kijken, wat er aan scheelt. Weet u ook, waar Martha's zaklantaarn is?”

„In die kast. Nee, daar . . . .”

„Mooi. Daar red ik me wel even mee.”

Ditmaal verdween hij werkelijk.

„O, ik wou het je juist brengen, en toen kwam er visite,” zei Hermans onschuldig.

Het humeur van Frits verbeterde er niet op. Met moeite hield hij een krachtterm binnen, doch toen Hermans nog poeslief vroeg: „Kom je er niet even in? Gezellige lui, jô. Een paar aardige meisjes er bij,” zei hij kortaf: „Nee, merci.”

Hij racede terug. Half, omdat hij haast had, half om zijn slechte stemming te uiten door een nijdig getrap.

Toen, vlak bij zijn huis, remde hij zo hard, dat hij nauwelijks heelhuids naast zijn fiets kwam te staan. Want dwars over de weg, precies in de schaduw van een boom, lag een dikke paal. Een van de telegraafpalen, die tijdelijk in de verwaarloosde tuin waren neergelegd. Frits herinnerde zich ineens, hoe enthousiast Lientje gepraat had over „balkje lopen” met Mienke en Martha.

Maar wie was zo onvoorzichtig geweest, zo'n paal hier neer te gooien?

Of nee — niet onvoorzichtig — baldadig. Want dit moest het geweest zijn. Baldadigheid.

Toen hij wegreed, daarnet, meende hij gepraat te horen bij het hek. Hij meende, dat het aan deze kant was, op de weg dus nog, en gaf er verder geen aandacht aan. Wie dacht ook aan zo iets krankzinnigs als dit: een ander een ongeluk te bezorgen, alleen voor de grap!

Hij probeerde de paal weg te rollen. Doch het ene eind bleef vast zitten achter een boom; — het ging niet. Alleen kon hij het lange ding niet tillen. 't Beste was, dat hij vader ging roepen. Wanneer maar niet . . . .

Ineens stond hij onbewegelijk . . . . zo schrok hij.

Vanaf de hoge brug, waar de rivier zich splitste, kwam een auto. De koplantaarns wierpen een fantastisch licht over de weg. Vaak had hij er naar gekeken, 's avonds, hoe mooi dit was: het wegglijdende licht langs de donkere boomstammen aan de weggant. Telkens een groter stuk, achter de auto, dat in het donker bleef, terwijl het licht al dichterbij kwam, tot de auto voorbij was. Dan zag je de felle glans nog een tijdlang steeds verder-af . . . . .

Nu, in dit spannende moment, was er alleen de felle angst om het snelle naderen . . . . Onmogelijk, vader zo gauw te waarschuwen! . . . . Onmogelijk ook de paal weg te rollen . . . . Als de chauffeur het obstakel niet tijdig zag, dan . . . . En hij kon niets doen . . . . moest machteloos en daadloos toezien . . . . Op zijn best zou hij kunnen helpen, als het erge gebeurd was . . . . Als de auto in een plotse zwenking, de rivier was ingereden . . . .

Niets? . . . . Daadloos? . . . .

Hij rilde, als schudde hij een verdoving van zich af . . . .

De lantaarn in zijn hand! Martha's zaklantaarn in plaats van zijn eigen, die vast zat op de fiets! Dit was de enige kans!

Hij rende de snel-raderende auto tegemoet; al zwaaiend met zijn lantaarn, als met een sein . . . .

Maar de auto bleef naderen, even snel . . . .

Midden op de weg bleef Frits staan, steeds zwaaiend . . . . Als de chauffeur hem niet zag . . . . als hij meende, met een grap te maken te hebben, en als hij dan niet vlug genoeg op zij springen kon? Dan was hij nog eerder weg dan die chauffeur!

Toch, het moest, wat hij deed. Hij kon niet anders . . .
En al nader kwam de auto . . . .

Al wanhopiger zwaaide Frits, zonder begrepen te worden.

Een snerpemde claxon-stoot scheurde de stilte. Nog een, dringerder . . . .

„Ga toch opzij! Ga toch opzij! Wat moet dat! Je waagt je leven!”

Frits sprong op zij . . . . Maar hij bleef zwaaien . . . . Zou de ander niet eindelijk begrijpen, dat het een sein was? Of — dacht hij aan een opdringerig autootje-pikken op de late avond?

Stoorde hij zich daarom aan niets?

Hoewel hij wist, dat de ander hem niet horen kon, schreeuwde Frits. Zelf wist hij niet wat . . . .

Op datzelfde moment zag de chauffeur de paal dwars over de weg. Hij gooide het stuur om . . . . remde knarsend . . . . De wagen zwenkte met de kop naar de rivierkant en gleed door . . . . Te ver . . . . Nee, net op 't laatste moment, vlak aan de rand van het water, bleef hij staan . . . .

Een portier werd opengegoid; een doodsbleke man stapte er uit, kwam op Frits toe . . . .

„Dank u . . . . ik begreep niet . . . . ik dacht, het doet er niet toe . . . . nu snap ik . . . . als u niet gewaarschuwd had . . . .”

Frits, op van de emotie, leunde tegen een boom. Hij kon niets zeggen, zijn tanden klapperden.

Toen zag hij, dat de deur van hun huis openging; het licht uit de hal viel helder over het tuinpad . . . . Het zien van dit gewone, bekende, hergaf hem zijn zelfbeheersing. Hij deed een paar stappen in de richting van het huis, maar moest zich opnieuw vastgrijpen aan het hekje . . . .

Toch kon hij roepen: „Vader! Hierheen!”

Niet begrijpend kwam mijnheer Noorda de weg op.

Toen, terwijl hij naar de vreemd-gezwenkte auto keek, als in een vraag om opheldering, zag hij op het donkerder schaduwgedeelte van de weg de paal . . . . Hij begon iets te vatten van het gebeurde.

„Laten we dit eerst weghalen, voor een ander de dupe wordt,” zei de automobilist, die een kalm man leek. Alleen zijn bleekheid bewees nog, hoe ook hij geschrokken was.

Met zijn drieën droegen ze de paal terug in de tuin, bij de andere.

„Ik moet straks nog naar den boer, de sleutel van het hek halen. Of, als hij die heeft afgegeven, een ketting met een hangslot. Onverantwoordelijk van de werklui, het hek wijd open te laten!” zei mijnheer Noorda.

De andere man haalde de schouders op.

Ze konden moeilijk denken, dat er mensen zouden zijn, die hun baldadigheid zo ver durfden drijven,” meende hij.

„U zult geschrokken zijn . . . . Het lijkt me op 't kantje af . . . . We hoorden binnen het sterke remmen en ik kwam kijken, wat er gebeurde . . . . Een ogenblik was ik bang, dat Frits niet gewaarschuwd zou hebben, toen hij 't hekje in wilde rijden . . . . Dat het om hem was . . . . Gaat u even mee naar binnen. Mijn vrouw zal niet begrijpen, waar ik blijf, en u zal wel even willen bekomen van de schrik.”

„Graag. Maar eerst zal ik proberen, mijn wagen weer goed op de weg te krijgen.”

Werkelijk kwam ook mevrouw Noorda al de deur uit.

Mijnheer riep: „Alles in orde. We komen zo. Maar ga naar binnen, anders vat je kou!”

Ze keken toe, hoe de vreemde heer zijn wagen achteruit reed, en waarschuwden.

„Niet verder! Even vooruit! Nu kan het wel weer! Zo! . . . .”

En toen de wagen rustig aan de wegkant stond, gingen ze naar binnen.

Frits vertelde zijn ontdekking, zijn angst, zijn poging, in elk geval *iets* te doen.

Hij deed het zakelijk, zonder veel uitweidingen, maar zij, die luisterden, zagen wel, hoe zelfs het vertellen hem nog weer aangreep . . . .

„En ik dacht eerst aan een dronken kerel, en toen aan een auto-pikker, die een beetje erg brutaal was. Ze maken het je zo dikwijls lastig onderweg met hun vraag, mee te mogen rijden . . . . Pas toen uw zoon op zij sprong, zag ik de paal. Maar voor een auto in vaart was de afstand fataal kort . . . .”

„'t Was net, of mijn benen werden vastgehouden, toen ik rennen wilde. Ik kon niet anders dan het opgeven, en enkel maar zwaaien,” vertelde Frits.

De vreemde mijnheer wilde niets anders gebruiken dan een glas water.

„Nee, heus, mevrouw, zet u nu geen thee meer. Ik ben toch al opgehouden door dit avontuur. Thuis zal mijn vrouw ongerust worden.”

„Probeert u maar niet, de verloren tijd in te halen. Beter wat later thuis, dan in 't geheel niet thuis te komen,” ried mijnheer Noorda.

De vreemde was het hiermee eens.

„Als uw zoon niet zo kordaat was geweest, wie weet . . . .” zei hij. En ondanks zijn zelfbeheersing rilde hij.

„Wanneer u eens in Gouda komt, en u wilt me opzoeken, graag, ...” zei hij nog, zijn kaartje overreikend.

Een paar minuten later zagen ze de lichtglans van zijn koplampen steeds verder-op voor een ogenblik de weg beschijnen. Tot de auto op het punt kwam, waar de huizen aan twee zijden stonden en de weg een bocht maakte. Toen was er niets meer te zien.

„Ja, mijn Natte His, ik weet niet, of ik dit nu nog wel kan . . . .” zei Frits weifelend.

„Maar *ik* weet het wel. Je gaat naar bed en morgen geef ik je een kaart mee,” vond zijn vader.

En Frits, hoe nauwgezet hij anders ook was, zei dankbaar: „graag”.

Terwijl hij op zijn kamertje de gordijnen opentrok, eer hij in bed stapte (want hij hield er niet van in 't pikdonker te liggen) zag hij in de rivier een schip voorbijvaren. Het rode bakboordlicht weerkaatste in het water . . . .

Weer huiverde hij. Hoe weinig had het gescheeld, of ze zouden daar nu bezig zijn met dreggen naar een vreemde, die de rivier ingereden was.

Hoe dicht was de dood soms bij je.

En je wist het niet.

Je dacht er tenminste niet aan.

Alles ging zijn vaste, geregelde gang. Je werk was er, en je thuis, en je vrienden, en je ergerde je over hun laksheid, zoals hij vanavond eigenlijk kwaad was weggegaan bij Hermans, en dan ineens . . . .

Het hielp niet te denken, dat het die mijnheer zou zijn geweest, wien het ongeluk trof, en niet hij zelf . . . .

Want het kon altijd . . . . Het kon op allerlei manier . . . . Door een ziekte, maar ook anders . . . . Een ongeluk . . . . Of ook zó maar . . . . Een kleine storing in je lichaam . . . .

En dan . . . . ?

Hij had het altijd wel geweten, dat het niet voldoende was, wanneer je goed je best deed, geen erge dingen uithaalde, zoals die jongens, die de paal op de weg lieten liggen, of als Hermans, die zijn tijd verbeuzelde, of als . . . .

Nu schrok hij, terwijl hij zich bewust werd, welke gang zijn gedachten namen. Want was het eigenlijk niet altijd zo, dat hij zichzelf vergeleek bij anderen, en dat hij er dan in eigen oog nog al goed afkwam? Dat hij wel zijn fouten zag, nu ja, maar eigenlijk waren het niet meer dan *foutjes*, en de meeste jongens waren slechter dan hij . . . . Nee, zoiets zeggen zou hij nooit, natuurlijk

niet . . . . maar het denken, heel diep in zichzelf, dat was iets anders . . . .

Maar als je dan ineens stond tegenover dat allergergste, tegenover de dood . . . . Dan leek al dat goeie, waar je heimelijk wel een beetje trots op was, maar zo'n miniem beetje, en het verkeerde, dat anderen niet eens van je wisten, werd ineens heel groot.

Vanavond was hij geholpen, hij wist het heel zeker. Want toen hij daar stond, en die auto zag aankomen, al maar dichterbij, toen kon hij zich zelfs niet bewegen. Nog minder denken . . . . En ineens was het, of iemand hem zei, wat hij doen moest . . . .

„Heere, ik dank U,” fluisterde hij. En nog eens: „Ik dank U.”

En toen hij zijn dank aan God had gebracht, toen kon hij Hem ook zijn angst zeggen . . . . Zijn angst voor de dood, als die kwam, onverwacht misschien . . . . Zijn angst, niet bereid te zijn . . . . Zijn angst ook voor het leven, dat nu, vanavond, zo heel ernstig scheen . . . . En hij zelf niets dan een heel gewone jongen, die alleen bij tijden wel eens wat hoog van zichzelf dacht . . . .

HOOFDSTUK XII.

Martha in tweestrijd.

„Och, Martha, breng jij even dit kousje van Lientje voor me naar juffrouw Jansen,” zei moeder.

Martha keek bevreemd naar het versleten, verschoten beenbekselsel. Er zat zelfs nog een gaatje in! Wat moest juffrouw Jansen daarmee uitvoeren?

Mevrouw lachte om Martha's verbaasde gezicht.

„Juffrouw Jansen wil kousen breien voor haar kleinkind, maar ze weet de maat niet. Alleen, dat hij ongeveer net zo groot is als Lientje. En zo vroeg ze, of ik niet een kousje van haar had. Een versleten, dat ze houden kon om telkens na te meten.”

„O, ja, nou begrijp ik het,” zei Martha.

Toen ze de deur bij de Jansens opendeed, snoof ze behagelijk. Hè, dat trof ze. Buurvrouw bakte pannekoeken.

Maar het waren geen pannekoeken.

Juffrouw Jansen deed kleine balletjes deeg in een rond ijzer, dat ze dan toeklapte en boven het vuur hield. Aan de ene kant van haar stond een schaal vol van die deegballetjes; aan de andere een bord met dunne, ronde koekjes, waarin figuurtjes waren. Ronde wafeltjes.

„Wat leuk! Hoe doet u dat?” riep Martha.

„Kom maar kijken, als je tijd hebt.”

„Even wel . . .”

Toen ze een paar koekjes had zien bakken, vroeg Martha: „Gaat het zwaar? Mag ik ook eens proberen?”

„Het ijzer is zwaar, ja. Maar als je 't een keer doen wilt, mag het gerust.”

Terwijl Martha haar vaardigheid toonde, zei ze:
„Wat maakt u er veel!”

„’t Is immers gauw Nieuwjaar,” zei juffrouw Jansen.

„Nieuwjaar! Maakt u ze daarom?”

„Ja. Dat doen ze allemaal in de streek, waar ik vandaan kom. Platte koekjes, zoals deze, en ook rolletjes. De hele maand Januari, als je ergens komt Nieuwjaarwensen, krijg je ze. Dit en koek. En ik doe het elk jaar nog. Zolang als ik ginds weg ben. ’t Is anders net, of ’t geen Nieuwjaar is. Mijn dochter lacht er altijd om, maar ze lust ze wat graag, als ze komt. En de kinders ook. Pas op, nou omdraaien, anders brandt ze.”

Toen Martha naar huis ging, droeg ze in een zakje voor ieder een Nieuwjaarskoekje.

„En als de rolletjes klaar zijn, mag ik daarvan ook voor ieder een halen. En u mag het ijzer ook een keer lenen, als ik jarig ben. Buurvrouw zal wel zeggen, hoe u de balletjes moet maken,” vertelde ze enthousiast.

„Maar als jij jarig bent, is het April, en geen Nieuwjaar,” plaagde moeder.

„Dat zei buurvrouw ook. Ik zei: ‚Wat doet dat er nou toe?’ Maar zij zegt: ‚Bij ons bakken we ze nooit anders dan met Nieuwjaar.’ Maar u mocht het ijzer toch wel, als u wilde. ‚Je moeder komt ook niet bij ons uit de streek,’ zei buurvrouw.”

„En jij lijkt wel hier in de streek te zijn geboren, met je ‚buurvrouw’. Wie zegt dat nou in de stad?”

„O, in de stad! Maar hier, dat is wat anders. En ik vind haar een veel te gezellig mens om ze altijd zo stijf ‚juffrouw Jansen” te noemen. En ‚vrouw Jansen”, zoals ze zelf wil, vindt u weer niet goed. Maar waarvoor zouden ze dat nou alleen met Nieuwjaar gaan doen, moeder, zulke koekjes bakken, en anders nooit?”

„Wel, ik denk, dat het oorspronkelijk een heidens gebruik is geweest. Zoiets van offerkoeken. En later hebben ze dat aangehouden, en voor juffrouw Jansen is het

nu een herinnering aan vroeger, toen ze nog een kind was. Ik wed, als ze het ijzer voor de dag haalt, dat ze dan al de dingen van vroeger in gedachten weer terugziet. Net zo als ik zelf altijd aan mijn grootmoeder denk, als ik zomers voor de eerste keer weer boontjes afhaal. Want daaraan moest ik altijd helpen, als ik er in de zomervacantie logeerde."

„En vond u dat prettig?"

„Dat vertel ik je niet! Daar komt de post. Kijk liever, wat die heeft."

„O, maar dan weet ik het wel, zonder dat u het zegt," lachte Martha.

Ze kwam terug, zwaaiend met een brief.

„Alleen iets voor mij! Gewichtig hè?"

„Van wie?"

„Van Lia. Wat die nu ineens heeft? Misschien al een felicitatie voor Nieuwjaar. Maar dat zou wel wat al te vroeg zijn. Overmorgen is het pas Kerstmis."

Toen Martha de brief gelezen had, keek ze een beetje verstoord.

„Wat schrijft ze?" vroeg haar moeder.

„Ze wil, dat ik bij haar kom logeren."

„Zo ineens?"

Aan de toon begreep mevrouw meteen wel, dat hier méér achter stak. Sinds die logeerpartij in de zomervacantie was het wel niet zo hevig meer aan tussen Martha en Lia, maar in gewone omstandigheden zou Mart het toch wel leuk gevonden hebben, voor een paar dagen naar haar vroegere vriendin te gaan. Winkelen, misschien met de wagen af en toe, taartjes eten, een fuifje met de andere kennisjes van vroeger . . . En nu deed ze in 't geheel niet blij of verrast.

„Leest u zelf maar!" zei Martha.

„Straks. Ik moet deze kous nog stoppen voor het donkerder wordt. Vertel alvast maar."

„Lia is gevallen. Geslipt met de fiets. Ze heeft haar

rug bezeerd, en moet nu liggen. Gevaarlijk is het niet, maar 't kan wel een poosje duren. En haar vader en moeder gaan naar St. Moritz. Dat was al afgesproken, en omdat het toch niet gevaarlijk is, vindt mevrouw, dat ze het niet hoeft af te zeggen. Dat is maar kosten voor niets, schrijft Lia. Hun vroegere juffrouw voor de huishouding, u weet wel, komt die paar weken bij Lia. En de dienstmeisjes zijn er natuurlijk. Ze mag ook de meisjes van de klas vragen, zo vaak ze wil, als ze maar niet druk doet en zich teveel beweegt. En nou wil ze mij ook nog hebben . . . ."

„De stakkerd. Ze is dan wel raar te pas gekomen,” vond mevrouw. Over de uitnodiging zelf zei ze niets.

„Moet ik gaan, moeder?” vroeg Martha.

„Moeten? Maar kind! Ik stuurde je toch nooit weg!”

„Zo bedoel ik het niet. Dat weet u best. Ik wil zeggen . . . .”

„Je wilt, dat ik zal uitmaken, wat je plicht is. Maar dat moet je zelf doen, Martha — kind.”

„Als ze niet gevallen was, zou ze me niet gevraagd hebben.”

„Misschien mocht ze dan zelf mee naar St. Moritz.”

„Nee. Volgend jaar pas. Juffie zou dan ook gekomen zijn, maar Lia zegt: Natuurlijk was dan alles heel anders geweest, als ik lopen kon waar ik wilde. Ze zou dan uitgegaan zijn, misschien met een sleep meisjes, die 't leuk vinden, door haar gefuifd

„Alleen iets voor mij! Gewichtig hè?”

te worden. Of weet ik, wat ze voor plannen had."

„Ik denk, dat het dan voor Lia eigenlijk beter is, dat ze niet gaan kan, waar ze wil," zei mevrouw ernstig.

„Ja. En nou heeft ze mij nodig, en mag ik komen. Mag . . . ."

Er lag een wereld van minachting in de manier, waarop Martha dit woord herhaalde.

„Ja. En als je nu gaat, is het niet voor je eigen plezier, maar voor dat van je vriendin."

„Vriendin, nou ja . . . . Mienke vind ik eigenlijk veel aardiger."

„Dat kan wel. En 't is best mogelijk, dat je al verder van Lia afraakt. Eerlijk gezegd lijkt me dat zelfs waarschijnlijk. Maar op het ogenblik heten jullie nog vriendinnen. Je hebt haar nooit gezegd of geschreven, dat het uit moest zijn met die vriendschap. En dus spreekt het eigenlijk van zelf, dat ze op je rekt. Dat is juist het mooie van echte vriendschap: dat je op mekaar aan kan, als je mekaar nodig hebt."

„Dacht u, dat Lia naar hier zou komen, als het alles net precies andersom was? Ik ziek en u . . . ."

Maar toen stakte Martha. Want ze wist best: dat kòn niet. Haar moeder zou nooit weggaan, als een van hen ziek was, en ze aan vreemden overlaten. En dan hadden zij nog mekaar als broers en zusters. Lia was alleen . . . .

Voor het eerst, sinds ze de brief las, waarin ze boven alles Lia's medelijden met zichzelf proefde, voelde ze ook nog echt medelijden met de vriendin van vroeger.

Toch zei ze nog: „'t Zal vreselijk saai zijn! Ik ken Lia's humeur als ze ziek is."

„Misschien, ja," stemde moeder toe. „In elk geval moet je zelf beslissen, wat je doet."

„'k Zal er nog wel eens over denken. Als ik morgen schrijf, is 't vroeg genoeg. Haar vader en moeder gaan pas de acht-en-twintigste."

Martha probeerde zich te verdiepen in het boek, dat

ze van Mienke leende. Ze wenste in stilte, dat Mienke zelf ineens op zou komen dagen, en ze met haar zou kunnen praten over Lia's brief. Mienke zou ook vinden, dat het niet hoefde. Dat zij en Lia eigenlijk niet echt vriendin meer waren. Als ze dat eerlijk aan Lia schreef, zou dat maar niet het allerbeste zijn? Maar Lia zou denken . . . . Nou ja, wat kon haar dat schelen? Of zou Mienke vinden, dat ze wel gaan moest? Mienke was erg meegaand, altijd. Of was het iets anders dan meegaandheid? Eigenlijk kon Mienke ook niet beslissen voor haar. Ze kende Lia niet zo. Ze dacht misschien, dat het alles even prettig was: een groot huis, en rijk, en een dienstmeisje aan wie je maar belde, als je wat nodig had . . . . Maar dat Lia's moeder was zoals ze was! Soms erg vriendelijk, eigenlijk een beetje dwaas, alsof ze zelf net zo jong was als Lia en zij . . . . Maar vaak ook uit haar humeur, en dan kon ze niks hebben, en gingen ze maar gauw naar Lia's eigen kamertje, vroeger. En vaak ook was er niemand dan de dienstmeisjes, sinds Lia groter was en juffie weg. En die maakten schik in de keuken met mekaar, en Lia zat alleen boven. Of met kennisjes. Ze kon altijd wel iemand van school meekrijgen, want ze vonden alles even prachtig bij Lia. Zij zelf vroeger ook. Maar als je ziek was, en je moeder bleef niet eens om je thuis . . . . Maar dat kon zij, Martha, toch ook niet veranderen. Of zij er nu was of niet was, dat deed er eigenlijk niets aan toe of af. Dat was weer zo'n gril van Lia. Ze had zeker eerst gemokt, en toen gezegd: „Dan moet Martha maar komen,” en dat had mevrouw toen gauw goed gevonden. En Lia was even een beetje beter in d'r humeur, omdat ze hierin toch haar zin kreeg. Maar *als* ze het deed, *als* ze ging, zou ze best telkens brommig en lastig zijn. En ze zou niet willen dat zij, Martha, uitging, nu ze zelf niet kon. Saai zou het wezen, dat was zeker. En hier met Mienke had ze al zulke leuke

dingen bedacht! Mienke zou het ook vervelend vinden. Natuurlijk. Nee, ze deed het niet! Lia had genoeg andere meisjes, die ze vragen kon, en Mienke had alleen haar. Als dit niet gebeurd was, dit slippen en zo, zou ze haar ook niet uitgenodigd hebben. Nee, ze deed het niet . . . .

Martha probeerde vrede te hebben met dit besluit. Het te voelen als iets, dat nu wel heel en al vast stond. Ze zou aan Mienke vertellen, morgen, dat Lia haar gevraagd had, maar dat ze had teruggeschreven: „nee”. En ze zou zeggen: „Nu zal het wel uit zijn met de vriendschap tussen Lia en mij. Maar dat kan me niets schelen. Ik heb aan jou genoeg.” En Mienke zou blij zijn.

Ja, zou ze . . . . Of . . . .

Martha's gedachten bleven rondtollen. Toen ze naar bed ging, was het nog: ja . . . . nee . . . . ja . . . . nee . . . .!

En 's morgens begon het opnieuw.

Ze werd er al vroeg wakker van. Tenminste, toen ze eenmaal wakker was, en meteen geweten had: O ja, ik moet aan Lia schrijven vandaag, kon ze niet meer slapen.

Als het zomer was geweest, zou ze zijn opgestaan. Nu voelde het wel erg koud, als je je neus boven de dekens stak. Zou het gevoren hebben? Stel je voor, dat er nog ijs kwam in de vakantie. Dan zou ze, net als vroeger, in de stad op de ijsbaan kunnen gaan rijden, als ze bij Lia was. Tenminste, als Lia goed vond, dat ze ging. Maar Lia zou haar wel de hele dagen door aan een touwtje houden. Figuurlijk gesproken, zoals de baas vaak zei . . . .

Wat moest ze toch?

Ja, eigenlijk wist ze best, wat ze moest. Het was alleen maar, dat ze niet wilde. Niet uit logeren wilde gaan voor het plezier van haar vriendin, inplaats van voor dat van zichzelf.

Maar omdat ze dit niet wilde, gaf ze ook niet toe, dat het er eigenlijk zo voorstond . . . .

Kom, ze zou toch maar opstaan. Het was al tamelijk licht, dus toch zeker niet zo erg vroeg meer.

„Hè bah, ook dat nog, mist . . . .” mopperde ze, toen ze uit het raam keek. Maar er zaten heus dunne bloemen op de ruiten. Eigenlijk nog maar een vliesje ijs, doch gevroren had het, dat stond vast. En als het spreekwoord waarheid sprak, dat beweerde: „Mist heeft vorst in de kist,” dan kwamen ze misschien nog wel op de schaats . . . .

Beneden hielp Martha moeder met de ontbijtboel.

Moeder vroeg niets en Martha zei niets. Ze overlegde wel: als ik maar zeker wist, dat Lia me tenminste af en toe naar de ijsbaan zou laten gaan, dan zou ik verder wel *haar* zin willen doen — maar ze wist best, dat dit nog de rechte vriendschap niet was.

Toen de anderen ook zaten, was er trouwens geen gelegenheid meer om met moeder te overleggen.

Toen, terwijl ze boven haar bed opmaakte, wat ze altijd zelf doen moest in de vacaties, kwam ineens de zon door. Eerst een voorzichtig, aarzelend zonnetje, maar ja, het ging, al was het winter . . . . En na een poosje scheen er een stralende, triumferende zon uit een blauwe vrieslucht. En meteen was de verwaarloosde tuin de betoverde hof van een slapende prinses. Zilveren sluiers, door heur hofdames op de haastige vlucht verloren, hingen tussen de boomtakken. En die takken zelf waren niet winters-kaal meer, doch schitterend-verzilverd en stralend.

Martha riep haar moeder: „Kijk u toch eens, wat mooi!” En samen genoten ze.

Doch toen moeder weer aan het werk ging, sloop Martha het huis uit, alleen . . . . Gauw had ze haar mantel omgeslagen, — voor een muts gunde ze zich geen tijd.

Hoe stil was het nu in de tuin, hoe . . . . Even zocht ze het woord. Toen wist ze: hoe plechtig.

In Martha's gedachten rees een naam: God . . . . Dat Hij alles zó maken kon! Zó zonder dat je er iets van merkte. Terwijl je sliep.

En dat je onderwijl zelf zulke kleine, lelijke, egoïstische gedachten had . . . . En dat toch dit alles al op je wachtte, zo zuiver, zo rein. En je mocht er van genieten. En anderen hadden niets van dit alles. Ze zagen alleen trieste straten, waar de zon haast niet in schijnen kon, omdat ze zo nauw waren en de huizen zo hoog. Of . . . . ze waren ziek, en konden niet uitgaan. Zoals Lia . . . . Of . . . . ze hadden niet geleerd, van zoiets als dit te houden. Omdat er om hen heen altijd rumoer was, en geen vader of moeder hen gewezen had op betere dingen . . . .

Martha voelde zich heel rijk . . . .

Ze voelde zich ook heel klein . . . . En lang niet zo goed, als ze wel zijn wilde . . . .

Uit het huis riep een stemmetje: (Lientjes stemmetje) „Mart, wat doe je daar? Mag ik bij je komen?”

Ze stond op het grote achterbalcon, haar mantel aan en haar mutsje op. Zeker had moeder gezegd, dat ze even kijken mocht.

Martha riep terug: „Ja, als moeder het goed vindt! Even maar, want het is koud en ik moet ook nog een brief schrijven.”

Lientje kwam.

Ze vroeg: „Wat is dat? Sneeuw?”

„Nee,” zei Martha. „Rijp”.

„Hoe komt dat?”

Martha wenste, dat ze nu ineens een sprookje zou kunnen bedenken. Een mooi sprookje, dat paste bij deze betoverde tuin.

Maar het hoefde al niet meer.

Lientje stond voor de denneboom, die in de zomer

eigenlijk maar een stumperig exemplaar van zijn soort was, omdat er veel dood hout in zat. Doch nu hinderde dat niet.

Verrukt zei Lientje: „O kijk, Mart! Een Kerstboom! Een heuse Kerstboom!”

Martha zei: „Ja, dat gaan we aan moeder zeggen. Zó mooi zouden we zelf geen boom kunnen optuigen.”

„Gaan we hem dan binnen zetten?” vroeg Lientje.

Martha lachte. „Nee, dat kan niet. Dan zou al het moois smelten. Maar we zullen aan die mooie boom denken, als we Kerstversjes zingen.”

Dat vond Lientje ook goed.

Martha dacht: Dit is beter dan een sprookje. Kerstfeest . . . . Jezus, Die nooit vroeg, wat voor Hem zelf het makkelijkst was, maar Die alles gaf voor anderen. Voor Zijn vijanden. En Lia, die niet eens helemaal een vreemde was . . . . Die ze toch nog haar vriendin noemde . . . .

„Ik heb aan Lia geschreven, dat ik kom. Nieuwjaarsdag, als u dat niet te druk vindt om te reizen. Dan heb ik nog een week vakantie. Want met Oude-Jaar wil ik graag thuis zijn,” vertelde Martha later aan haar moeder.

Mevrouw zei enkel: „Dat is goed, ja.” Maar aan de toon hoorde Martha best, dat moeder begreep en blij was.

HOOFDSTUK XIII.

Oudejaar.

Na de avondkerk zaten ze bij elkaar: vader, moeder, Frits, Martha en Jan. Maar Jan zou nog niet opblijven tot Nieuwjaar. Frits en Martha wel. Martha dit jaar voor het eerst.

Ze praatten over alles en nog wat; moeder speelde soms, en dan zongen ze, een beetje voorzichtig, om Lientje niet wakker te maken. Tot Jan geeuwde en nog eens geeuwde, en moeder zei: „Je moest er onder kruipen, baas.”

Jan zei: „Ja,” en keek onderwijl verlangend naar de schaal appelbeignets.

„Lust je er nog een? Maar dan hier opeten, anders maak je boven alles vet.”

Toen ze alleen bleven als „groten”, zoals Martha bij zichzelf zei, begonnen ze al vanzelf herinneringen op te halen aan het afgelopen jaar. Er was ook zoveel gebeurd. Verleden jaar met Nieuwjaar wisten zelfs de grote kinderen nog niet, wat dreigde; toen kwam al gauw de zorg aansluipen, eerst voor hen nog haast onmerkbaar, toen als een grauwe schaduw, die van alles bezit scheen te nemen. Toen de verruiming; de nieuwsgierigheid naar al het nieuwe, de prettige dagen en het gewone leven daarna. En nu alweer het gevoel, als behoorde dit alles bij je, zoals het oude ook bij je behoord had . . . .

„Nu moest oom Rienk bij ons zijn,” zei Martha ineens. En ze meende het. Ze begreep er nu wel iets van, dat hij met al zijn rijkdom veel miste. Net als Lia met

haar rijkdom soms armer was dan zij, Martha . . . .

Moeder gaf haar een warme blik.

Vader zei: „Misschien een volgend jaar, wie weet . . . . Oom moet eerst wennen aan de gedachte, dat er mensen zijn, die hem bij zich willen hebben om hemzelf, en niet om wat hij uitdelen kan.”

Martha herinnerde zich haar eigen onvriendelijke gedachten over oom. Ach, het was wel heel moeilijk, om goed te zijn. Straks, als ze bij Lia was, zou ze dat ook wel weer ondervinden . . . . Maar moeder vond, toen ze vaak zoiets gezegd had: „Het is al een hele stap vooruit, wanneer we niet meer op onszelf vertrouwen. Dan weten we tenminste, dat we hulp nodig hebben.” Als ze nu ook maar niet vergat, straks en altijd, om hulp te vragen . . . .

„We hebben het ook bijzonder prettig getroffen met dit huis,” zei moeder weer.

„En met de tuin,” vulde Martha aan.

„Nou, die kon anders wel wat groter zijn,” vond vader, al begreep hij best, dat ze niet hun eigen tuin bedoelde.

„Natuurlijk meen ik de verwaarloosde tuin,” verduidelijkte Martha. „Als die er niet was . . . .”

„Ja, dan hadden we niet zoveel genoten, dat is zeker.”

En weer kwamen de herinneringen. Ook aan Mienke en Tom, die zo'n beetje bij hun gezin waren gaan horen. De Kerstdagen was Tom zelfs aldoor bij hen geweest . . . .

Mevrouw en mijnheer dachten ook aan Toms vader, die zo ver weg was en zo alleen. Zij begrepen, beter nog dan Tom zelf, wat dit voor hem betekende. En ze hoopten, dat hij de kans zou krijgen op een betrekking in Holland. Met Kerstfeest had hij zulk een dankbare brief geschreven en een mooi geborduurd kussen gestuurd voor moeder. Het was voor hem zo'n geruststellende gedachte, dat zijn kind zulke vrienden had, schreef hij.

Maar Frits en Martha, omdat ze jong nog waren, maakten ook telkens plannen voor de toekomst. Van 't voorjaar . . . . van de zomer . . . . En iedere keer kwam ook daarbij de verwaarloosde tuin te pas . . . .

Doch het allerbeste, dat ze er gevonden hadden, noemden ze niet. De stilte . . . . de vrede, die alle rumoerige en opstandige gedachten deed versmelten . . . . de lessen die baas Jansen gaf, zonder het zelf recht te weten . . . . die dag voor Kerstmis, toen alles zo rein was en goed en Martha iets ervoer van de liefde van den Heiland, van het verlangen, zelf goed te doen, omdat Hij het wilde . . . . dat alles waren ervaringen en gedachten, die je niet uitspreken kon . . . . Zelfs niet, al was alles zo goed en veilig als vanavond.

Maar toen de klok geslagen had, en ze nog samen zongen: „k Wil U, o God, mijn dank betalen,” toen dachten ze niet het laatst aan dit, wat voor hen onzegbaar was.

Inhoud.

I.	Alles anders dan vroeger	7
II.	Er is uitzicht op verandering	22
III.	De nieuwe omgeving.....	37
IV.	Lientje krijgt een speelpakje en Martha een vriendin.....	51
V.	Als men plezier vóór plicht laat gaan	60
VI.	Jan vindt een vriend.....	70
VII.	Vacantie	80
VIII.	Lia komt logeeren	86
IX.	Lientje wil kastanjes hebben	104
X.	Oom Rienk komt kijken	116
XI.	De gevolgen van baldadigheid	124
XII.	Martha in tweestrijd	132
XIII.	Oudejaar	142